

MOKSLO LIETUVA

2003 m. gegužės 1–14 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 9 (277)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Tradicijų ir nuolatinio atsinaujinimo kelyje (1)

Vilniaus dailės akademija mini savo gyvavimo ir veiklos 210 metų sukaktį. Kas daroma, kad mūsų valstybėje būtų pajauta, jog tai ne vien Akademijos, bet ir visų mūsų kultūros, meno ir mokslo šventė? Kokiais rūpesčiais gyvena meno kūrėjai? Apskritai ar lengva menininko duona, ir kas daroma, kad iš užmaršties būtų prikeltos mūsų krašto meno ir kultūros vertybės? Apie tai Gediminas Zemlickas kalbasi su VDA mokslo ir meno prorektoriumi prof. Adomu BUTRIMU.

Mes ateiname

Išpūdingai kartu su Torūnės universitetu šventėme VDA 200 metų jubiliejų 1993 metais. 210 metų jubi-

liejus gal ir nėra toks didelis, vis dėlto nusprendėme solidžiai prisistatyti visuomenei parodų ciklu *Mes ateiname*. Numatyta 18 parodų Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje.

Balandžio ir gegužės mėnesiais parodose visuomenė išties plačiai galės susipažinti su VDA pastarųjų metų darbais. Parodų geografija labai plati ir aprėps visą Lietuvą. Antai gegužės 2 d. Mažeikiuose atidarome mūsų tradicines meno dienas. Visoms parodoms išleidžiami katalogai. Prisistatys visos Akademijos katedros, jaunosios kūrybinės pajėgos. Eksponuosime geriausias per pastarąjį dešimtmetį sukurtus menininkų darbus. Parodos bus aptartos, recenzijos spausdinamos kultūrinėje spaudoje. Taigi besidomintys galės pamatyti, kas šiandien ateina į Lietuvos meno pasaulį.

Jubiliejiniai renginiai tik įsibėgėja. Balandžio 23 d. iškilmingame

VDA Senato posėdyje garbės daktaro vardas buvo suteiktas prof. Vytautui Landsbergiui, profesoriaus garbės vardas – Juozui Balčikoniiui. Parodomis ir jų katalogais visuomenei bandome prisistatyti, kas yra šiuolaikinė Akademija.

Ar visuomenė šiandien pakankamai žino, kas yra dabartinė Vilniaus dailės akademija? Koks menas kuriamas už šių po truputį atnaujinamų buvusio bernardinų vienuolyno sienų? Pagaliau ko čia mokomi ir ko išmoksta studentai?

Aišku, per mažai reklamuojamės. Tačiau, jei atkreipsite dėmesį į turtingą parodinį gyvenimą, ypač Vilniuje, tai nesunkiai įsitikinsite, jog mūsų sostinė – viena aktyviausių net Europos mastu. Taip drąsiai drįstu tvirtinti. Daugelyje galerijų ir šiuolaikinio meno centre galima pamatyti visų krypčių meną, kuriamą Lietuvoje

Nukelta į 4–5 p.

Vilniaus Rotušėje minint Vilniaus dailės akademijos 210 metų sukaktį prakalbą sako rektorius prof. Arvydas Šaltenis; už jo – mokslo ir meno prorektoriaus prof. Adomas Butrimas ir Senato pirmininkas prof. Tadas Baginskas

Lietuvių kalbos rūmuose – įkurtuvės

Pagaliam mūsų visuotinai skelbiama meilė gimtajai kalbai įgavo materialią išraišką – Lietuvių kalbos institutas turi naujus rūmus. Jie iškilę Antakalnyje, ant Neries kranto. Žvelgiant nuo kito upės kranto atsiveria išpūdinga panorama, kurios pagrindiniai architektūriniai akcentai – Šv. Petro ir Povilo bažnyčios bei inž. Petro Vileišio rūmų komplekso dvejų pastatų siluetai. Nuo šiol kai-riojo Neries kranto panoramą turti-

na ir naujųjų Lietuvių kalbos instituto rūmų išraiškingi fasadai.

Jeigu upės tėkmė rami, o saulė vakarop, tie fasadai žaismingai atspindi Neris vandenyje, o kartu su Antakalnio žaluma teikia malonių išpūdžių, žadina emocijas. Trumpai tariant, čia yra Vilnius, kur gamtos ir architektūros dermė nuo seno ši miestą darė ne vieną iš daugelio, o išskirtinį, savitą, nepakartojamą.

Nukelta į 10–11 p.

Naujieji Lietuvių kalbos instituto rūmai žvelgiant iš dešiniojo Neries kranto

2-3, 6-7 p.

LIETUVA.
SIEKIANT
ŽINIŲ
EKONOMIKOS

7 p.

TRANSPORTO
SEKCIJA
SIMPOZIUME

8-9 p.

VLADISLOVAS
STAREVIČIUS –
ANIMACIJOS
PRADININKAS

12-13 p.

PREVENČINĖ
APLINKOS
VADYBOS
SISTEMA

13, 18 p.

JURIAUS
STEPANOVO
IR ERNESTO
RIBATO
DARBAI

GERŲ REZULTATŲ NETRUKS ILGAI LAUKTI

Kalbamės su LR Ministro Pirmininko patarėju, Žinių vadybos instituto direktoriumi, Vilniaus universiteto Senato nariu, Lietuvos mokslo tarybos nariu, prof. Renaldu GUDAUSKU.

Nagrinėjant žinių ekonomikos politikos įgyvendinimą (iš kairės) A. Zuokas, A. Kubilius, U. Trumpa, A. Kunčinas, R. Gudauskas ir A. Monkevičius

Informacinė ar žinių ekonomikos visuomenė

Gerbiamasis Profesoriau, dabar daug kalbama apie žinių ekonomiką.

Štai ir šiandien dalyvaujame pristatant Pasaulio banko ataskaitą Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos. Tad kokiame žinių ekonomikos etape esame?

Manau, jog žodis etapas čia pakankamai tikslus. Tai pereinamasis etapas.

Vis dėlto, tikriausia sutiksite, mūsų sąvokose daug painiavos. Nevienodai vadinama net ir mūsų visuomenė. Jeigu pasiklausysime, ką kalba politikai, kaip formuluoja mintis, pasklaidysime spaudos puslapius, tai ne itin paaiškės, kokiais laikais – informacinės visuomenės ar žinių ekonomikos – gyvename. Kiek svarbu vis dėlto susitariti dėl sąvokų?

Nesakyčiau, kad tai yra to paties reiškinio vadinimas vis kitu vardu. Aš taip suprantu informacinės visuomenės ir žinių ekonomikos metaforas. Jeigu kalbame, kas buvo XX a. paskutinio dešimtmečio iššūkis – tai informacinė visuomenė. O šiuo metu įsitvirtina nauja dimensija – žinių ekonomikos, kurioje informacinės visuomenės infrastruktūra yra tik viena iš sudėtinųjų dalių, greta inovacijų, aukštojo mokslo, švietimo, mokslo apskritai, greta valstybės konstitucinės sąrangos ir politinių dalykų.

Taigi lyg ir informacinės visuomenės infrastruktūra, jos realijos atsisotja į savo vietą. Į pirmą vietą iškyla žmogus su savo žiniomis, savo kompetencijomis. Man atrodo, kad

tai pirmųjų klasikinių vertybių grįžimo etapas – taip atsargiai formuluočiau.

Jeigu kalbėsime apie informaciją, tai yra visa, kas aplink mus. Jeigu

Į save – kitų akimis

Kokiais duomenimis rėmėsi Pasaulio bankas, kurio atstovai šiandien pristato ataskaitą Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos? Ar nėra taip, kad mūsų pačių duomenimis? Išsity, kad gauname išvadas, kurios yra darinys mūsų pačių pateiktų išsitytinių duomenų?

Iš tikrųjų, ir taip, ir ne. Juk tai ir mūsų bendras darbas – pačių savęs matymas kitų akimis. Ir kitų matymas per mūsų prizmę. Bendroji sinerginė vertė šioje ataskaitoje akivaizdžiai pasiekta, kadangi dirbo 15 Pasaulio banko ir 15 Lietuvos ekspertų, bent jau pradiniam etape. Kiekvieną temą tyrė, analizavo ir specialistai iš Lietuvos. Tai kartu ir naujo valstybės strateginio profilio paieška, kelias į efektyvesnę realybę ir prasmingesnę ateitį. Taigi šiame procese įgijome papildomas naujas kompetencijas, nes išmokome dirbti pagal Pasaulio banko metodiką. Tai vertė, kuri kol kas nelabai akcentuojama. Bet šiuo metu jau turime pakankamai žmonių, kurie dirba naudodamiesi žinių ekonomikos kategorijomis ir metodais. Manau, jog ir šio darbo efektas turi būti pakankamai greitas.

Kuo mes įdomūs Pasaulio bankui – kaip bandomasis triušis?

Lietuva Pasaulio bankui galėjo būti įdomi ir naudinga kaip viena sparčiausiai besivystančių būsimų ES narių. Studijos pagrindu, aš manau, būtų galima formuluoti net ir tipines strategines nuostatas visai būsimai ES narių grupei. O svarbiausia mums, kad sparčiai besivystančioje žinių ekonomikos erdvėje Lietuva jau nėra nežinoma valstybė.

Lietuvos iniciatyva iškelta Paryžiuje

Kaip vertinate naująją Pasaulio banko studiją apie Lietuvos pastangas eiti į žinių ekonomikos visuomenę?

Man teko būti šios studijos iniciatoriumi, todėl ją vertinti nėra lengva. Žinoma, džiaugiuosi, kad rezultatas pasiektas per ne-

Balandžio 8 d. Vilniuje, Šarūno viešbučio konferencijų salėje, buvo pristatyta Pasaulio banko studija Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos. Projektas įgyvendintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės iniciatyva.

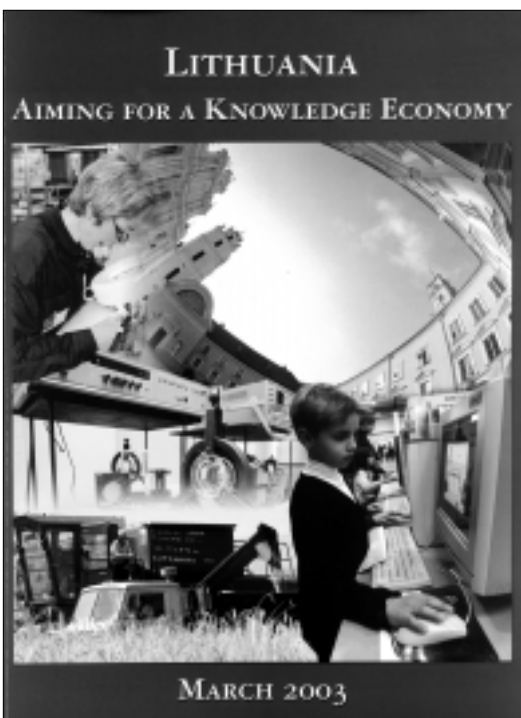
Projekto ataskaitą pateikė ir studiją pristatė Pasaulio banko atstovas Severin L. Koddertizsch ir kiti ekspertai. Komentarais išsakė Kauno technologijos universiteto Mikrosistemų ir nanotechnologijų mokslinio centro vadovas prof. Valentinas Snitka, banko Hansa-LTB atstovas Antanas Danys, Žinių ekonomikos forumo atstovas, UAB Bitė GSM generalinis direktorius Darius Masionis bei Lietuvos laisvosios rinkos instituto atstovė Guoda Steponavičienė.

Antroji renginio dalis buvo skirta žinių ekonomikos politikos įgyvendinimui Lietuvoje. Kalbėjo Algirdas Kunčinas (LR Seimo Informacinės visuomenės plėtros komiteto pirmininkas), Renaldas Gudauskas (LR Vyriausybės Ministro Pirmininko patarėjas), Algirdas Monkevičius (LR švietimo ir mokslo ministras), Andrius Kubilius (LR Seimo narys), Artūras Zuokas (Vilniaus miesto meras).

Savo įspūdžiais apie Pasaulio banko projektą ir kai kuriuos žinių ekonomikos politikos aspektus paprašėme pasidalyti Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko patarėją prof. Renaldą Gudauską ir Kauno technologijos universiteto rektorių prof. Ramutį Bansevicių.

pilnus metus. 2002 m. Paryžiaus konferencijoje, kur buvo svarstomi žinių ekonomikos klausimai, mes pradėjome diskusiją, kaip Lietuvos Vyriausybė ir Pasaulio bankas galėtų būti strategiškais partneriais žinių ekonomikos srityje. Prasidėjo ši partnerystė nuo žinių ekonomikos prielaidų Lietuvoje įvertinimo. Tiesni žingsniai, galimas daiktas, galėtų būti nukreipti į bendros integruotos strategijos parengimą. Su Pasaulio banku ir šia strategija gal pa-

valstybe, kurioje atlikta tokio aukšto lygio tarptautinė žinių ekonomikos ekspertizė ir suformuoti konkretūs siūlymai. Prisiminkime, kaip atrodė 2002 m. Paryžiaus forume. Mes ten atrodėme kukliai, statistiniai duomenys nebuvo ypatingai mums palankūs ir strategijos atžvilgiu taip pat niekuo neišsiskyrė. Šiandien pažanga akivaizdi. Dabar turime tai, ko šiame raidos etape mums labiausiai reikia – realią, konkrečią, į veiksmą orientuotą strategiją.

Pasaulio banko ataskaita Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos

kalbėsime apie žinias, tai jau yra tai, kas glūdi asmenybės viduje. Kai žmogus dalijasi žiniomis, jos tampa informacija, kito žmogaus žiniomis. Žinios yra kitos pakopos kompetencija.

Galima pasakyti, jog žinios – tai, atleiskite, ieškau tinkamo žodžio... subjektyvi tam tikra esybė?

Geras žodis – esybė. Turbūt taip. Informacija – tai pakankamai valdomi standartiniai dalykai, o žinios – tai naujas proveržis, kur dominuoja subjektyvusis veiksnys.

Apie žinių ekonomikos politikos įgyvendinimą kalba LR švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius

vyktų išeiti net už Lietuvos ribų. Mūsų parengti žmonės galėtų sėkmingai dirbti kartu su Pasaulio banko ekspertais.

Taigi studiją vertinu teigiamai. Matau ir tam tikras jos ribas, tarsi didesnes galimybes ateičiai. Kai kurie duomenys jau gal ne visai atspindi dabartinę būklę, jau spėjo pasikeisti – pagerėti.

Šiandien buvo ne kartą sakyta, kad Europoje Pasaulio bankas atliko pirmą tokį tyrimą. Mes turime jau vadinamąją Lietuvos atvejį. Ligi šiol buvo Pietų Korėjos atvejis, Kinijos atvejis. Tai ir Lietuvos vardo pozicionavimas, eksponavimas pasaulyje – kaip modernia strategija besiremiančios valstybės pristatymas pasauliui. Iš principo, kompleksinis poveikis.

Koks geras bebūtų projektas, bet kol kas tai tėra tik studija. O kaip projektą įgyvendinti?

Žinių ekonomikos forumo vienas iš atstovų, UAB Bitė GSM generalinis direktorius Darius Masionis pastebėjo, kad šalia Kinijos ir Pietų Korėjos tapome pirmąja Europos

Konservatizmas kol kas įveikia modernumą

Laisvosios rinkos instituto atstovė Guoda Steponavičienė, komentuodama Pasaulio banko studiją ir mėginama įvertinti Lietuvos pokyčius, teigia švietimo ar inovacijų srityje tų didesnių pokyčių ir nematanti. Ar su tokiais teiginiu sutinkate?

Gal kartais ir sunku pastebėti tuos pokyčius. Iš dalies G. Steponavičienės teiginį priimčiau, kaip turintį pakankamai didelę dalį tiesos. Mokslo ir švietimo sistemoje daryti inovacijas labai nelengva. Iš tikrųjų klasikinė kompetencija nėra taip greitai besikeičianti, kaip keičiasi pasaulis. Nors mes ir turime profesionalių specialistų, tačiau modernių mokslų dimensija įsitvirtina ne itin lengvai.

Gal reikia kažkiek sveiko konservatizmo?

Jo reikia, žinoma, tačiau jis šiuo metu, mano galva, kiek stipresnis už lėtai stiprėjančią moderniąją

Nukelta į 6 p.

LR Seimo Informacinės visuomenės plėtros komiteto pirmininkas Algirdas Kunčinas ir LR Ministro Pirmininko patarėjas Renaldas Gudauskas

Pasaulio banko studiją *Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos vertina* ir su studijos pristatymo metu išsakytomis mintimis diskutuoja Kauno technologijos universiteto rektorius prof. Ramutis BANSEVIČIUS, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys.

Inovacijų reikalai stringa?

Gerbiamasis Rektoriau, kaip vertinate naująją Pasaulio banko studiją Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos?

Labai vertinu. Tai postūmis mums, reikalavimas aktyvėti. Juk pagal daugelį rodiklių tarp Europos Sąjungos šalių ir net artimiausių kaimynų atsiliekame: pagal interneto vartojimą, kompiuterių skaičių ir t. t.

Šiandien išgirdome gana aštriai vertinant padėtį su inovacijomis valstybėje, kritikuota ir švietimo sistema. Ar sutinkate su pareikšta kritika?

Dėl inovacijų būtų galima sutikti. Tačiau iš pradžių turėtume pasiaiškinti, kaip tos inovacijos suprantamos. Jei suprantamos kaip į gamybą įdiegti išradimai, tada, aišku, darome labai mažai. Vis dėlto sąvoka inovacijos pasaulyje suprantama daug plačiau. Patraukti žiūrovus į teatrą, išmokyti taip kepti picą, kad stovėtų eilės – tai taip pat sėkmingų inovacijų pavyzdžiai.

Tačiau su mokslu gal ne kažin kiekokia veikia siejasi.

Inovacijų sąvoka, ypač versle, daug platesnė. Jei firmai pasiūloma idėja, kuri gali pakelti gamybą ar susidomėjimą paslaugomis, didinti pirkimus ir panašiai – tai taip pat yra inovacijos. Lietuvoje mes jas suprantame tik kaip mokslinę problemą, vos ne mikrodalelių sukinių panaudojimą, pasaulinių išradimų diegimą ir panašiai.

Nejau visa problema tik dėl to, kad nesutariame dėl sąvokų? Jei Pasaulio banko atstovai tvirtina, kad Lietuvoje su inovacijomis ne kažin kokie popieriai, tai juk vertina Vakarų požiūriu, o ne atsižvelgia, kaip čia ką mes suprantame.

Apie tai ir kalbu: taip, Lietuvoje su inovacijų kūrimu ir diegimu prastokai. Tačiau ar vien mokslininkus reikia kaltinti? Tai toli gražu ne vien mokslinė problema. Kas sukūrė pasaulyje *McDonald's* tinklą? Pripažinkime, tai stebėtina inovacija. Kas sukūrė ir visame pasaulyje išpopuliarino *Coca colą*? Ko gero, šios ir daugybė kitų ne mažiau įspūdingų pasaulinio masto inovacijų be didesnių mokslinių tyrimų ir formulijų buvo įdiegtos.

Idėjos svarbiau už žinias

Gerai, nekaltinkime mokslininkų, nekarkime ant jų visų šunų. Tačiau kas darytina, kad reikalai kryptų į gera, kad su pasauliu kalbėtume pasauliui ir mums vienodai suprantama kalba?

Prieš kurį laiką šioje *Šarūno* viešbučio konferencijoje salėje man yra tekę daryti pranešimą apie žinių visuomenę. Tada tvirtinau, jog žinių visuomenė reikalinga ir ji bus, gal net ateis be didesnių mūsų pastangų.

Nežiūrint į visas medikų pastangas ligonis pasveiks? Atleiskit už kalambūrą.

Taip, tačiau aš pasisakau už idėjų visuomenę. Pasaulyje vis labiau vertinamas ne absoliutus žinių kiekis, o idėjos.

Bet gal tai jau kitas etapas?

Kitas, tačiau būdami mokslininkai gal ir turime žiūrėti jau į kitą etapą. Ne mokslininkų reikalas rūpintis, kad mokykloje būtų kompiuteriai – tai politikų reikalas. Mokslininkų rū-

Inovacijos neįmanomos be naujų idėjų

pestis – idėjos, kurios ir turėtų lemti visuomenės vystymąsi bei raidą.

Štai pavyzdys. *Visa Britų enciklopedija* telpa į vieną skaitmeninį diską – 32 tomiai. Surinkęs žodį gali gauti bet kokią informaciją, kuri su tuo žodžiu susijusi.

Tai informacinės technologijos pavyzdys. Ką šiuo pavyzdžiu norite pasakyti?

Taip, technologija. Tačiau pradėjus naudoti aukštas technologijas pačios žinios ar šiek tiek nenuvertėjo? Svarbu ne absoliutus žinių kiekis, o sugebėjimas jas kurti ir panaudoti.

Kodėl turi nuvertėti? Gal tik lengviau prieinamos, pasiekiamos.

Seniau viso gyvenimo buvo per maža, kad taptum enciklopedistu. O šiandien kone kiekvienas juo gali būti: štai šiame portatyviame kompiuteryje galiu turėti visas enciklopedines žinias. Šiandien jau svarbu idėjos, kurios ir siejamos su inovacijomis. Mat inovacijoms pirmiausia reikia idėjų. Kuo daugiau naujų idėjų!

Kas išmokys generuoti idėjas

Profesoriau, turite pripažinti, kad mūsų švietimo ir aukštojo mokslo sistema kaip tik ir nemoko generuoti idėjų. Stengiasi į galvas prikišti žinių, bet kūrybiškumo nežadina.

Absoliučiai sutinku. Mes Kauno technologijos universitete sukame galvas, kaip studentams duoti užduotis, projektus, kurių dėka tų idėjų generavimo ir būtų mokoma. Ma-

litarinės valstybės cenzūra išimdavo kai kuriuos mokslinius straipsnius, o mokslinius tyrimus apšaukdavo pseudo mokslu, t. y. visuomenei nereikalingu, kenksmingu.

Priklausau nuo to, kokiu lygiu tuos straipsnius vertinsime. Jeigu verslininko akimis, tai jam nerūpės elektrono sukinių skaičiamai. Duokite jam tinkamą picos receptą, jis keps, gaus didelį pelną ir girs mokslininkus: čia tai bent mokslo pagalba! Todėl privalome skirti vadinamąsias inovacijas ir mokslą.

Šiandien išgirdome ir tokią teiginį: esą, už švietimo reikalus atsakingos institucijos vengia įvardyti tikrąsias ir esmines savo srities problemas. Tas, kurios rūpi verslui, darbdaviams ir visuomenei. Esą Lietuvos švietimo sistema neturi veikimo vizijos.

Daugybėje konferencijų tos problemos ne kartą buvo įvardytos. Vieną pagrindinių – menkas aukštųjų mokyklų finansavimas: nuo 5 iki 8 kartų mažesnis už skiriamą užsienyje. Tačiau prie šio trūkumo visi priprato ir išgirdę ranka numoja: *a, finansavimas, aišku...* Tai pirmoji, toli gražu ne vienintelė problema. Jų galėčiau išvardyti visą seką.

Pagalčiau juk ir mūsų darbo užmokestis iki Europos lygmens toli gražu

Pasaulio banko ataskaitos pristatymo metu sveikinimo žodį taria LR švietimo ir mokslo ministras A. Monkevičius; sėdi G. Steponavičienė, D. Masionis, A. Danys, U. Trumpa, S. L. Koddertizsch ir V. Snitka

nau, jog ir kituose universitetuose apie tai taip pat galvojama.

Ne paslaptis, jog tarp studentų paplitęs nusirašinėjimas, „špagalkų“ darymas prieš egzaminus. Prieš nusirašinėjimą mėginama kovoti, nors nesėkmingai. O gyvenime galime nusirašinėti, ar ne? Spręsdami problemą, ką nors kurdami ar nesinaudojame visa prieinama literatūra? Todėl egzaminas, apskritai studijos, visa mokymo sistema, turi būti nukreipta ne į dėstytojo žodžių automatišką pakartojimą...

...o į inovacinių užduočių formulavimą ir sprendimą.

Būtent. O studentas gali naudotis visa įmanoma informacijos baze: literatūra, internetu. Tačiau iškart dėdėja reikalavimai dėstytojams. Jie jau turi pasukti galvas dėl visai naujo pobūdžio užduočių.

Visiškai sutinku, kad aukštojoje mokykloje esama problemų. Tačiau kai Pasaulio bankas kalba apie švietimą, tai mintyje turi ne vien aukštąjį mokslą. Kalba ir apie vidurinį išsilavinimą.

Laisvosios rinkos instituto atstovė teigia, kad kai kurių mokslinių straipsnių gal geriau nebūtų. Tikriausiai ne ideologinių tų straipsnių turinį mintyje turi, bet mokslinį lygį. Nors ką žinai, iš mokslo istorijos prisimename, kad tota-

„netraukia“. Ar ne problema?

Kita vertus, ar yra šiandien konkursas kad ir norintiems dirbti asistentais? Kad būtų galima pasirinkti iš geriausių. Nėra. Mūsų keiksnojamais tarybiniais metais mokslų kandidatas jau buvo figūra, docentas – oho! Jau nekalbu apie profesorius. O kas šiandien yra profesorius? Jis turi gerai pagalvoti, prieš pirkdamas naują kostiumą...

Kur neveikia rinkos dėsniai

Kodėl moksle vis dar neveikia rinkos dėsniai? Kodėl rinka neskaitina veržtis į mokslą?

Juokais vieną sykį esu pastebėjęs, jog mūsų universitetų kritikų (šiuo atveju neturiu mintyje Pasaulio banko ekspertų) nuomone, Lietuvos universitetuose ekonomikos dėsniai negalioja. Kalbu su ironija, bet iš tikrųjų, argi ne taip yra? Atlyginimai menki, bibliotekos mažai papildomos naujais leidiniais, knygomis, daugumos laboratorijų įranga pasenusi kai kuriems studentams vis dar trūksta motyvacijos ir dažnas žiūri, kaip kuo greičiau išvažiuoti į užsienį... Tačiau iš mūsų universitetų dėstytojų ir profesorių reikalauja-

Kauno technologijos universiteto rektorius prof. Ramutis Bansevicius (dešinėje) ir mokslo prorektorius prof. Vytautas Ostaševičius

me straipsnių, kurie prasimuštų į ISI žurnalus, parengti specialistus, kurie konkuruotų tarptautinėje rinkoje. Argi ne absurdas?

Šiandien mokslo laipsniai nieko nesako, mokslininkų atlyginimai nieko nevilioja. Apsivertė vertybės. Nematau didelės tragedijos: laikui bėgant visa atsistos į savo vietą. 12 metų gyvename nepriklausomoje valstybėje, o iš tikrųjų net mažiau. Juk tik ką atkūrus valstybę visų šių procesų nebuvo, žmonės statėsi kioskus.

Sprendžiu iš kai kurių pareigūnų ir veikėjų žingsnių, jų rekomendacijų. Pavyzdžiui, kas darytina aukštesiose mokyklose. Daug dėmesio skiriama universitetų tarybų formavimo principams, kad rektorius tvirtintų šalies prezidentas ir pan. Visa tai gal ir gerai, tačiau labai nedaug ką pakeis mūsų aukštojo mokslo sistemoje. Tik be reikalo bus išseiktas garas.

Jūs girdėjote vasario mėnesį, kaip KTU tradicinėje konferencijoje *Lietuvos mokslas ir pramonė*, Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo asociacijos prezidentas Rimvydas Jasinavičius siūlė ne kosmetinius pertvarkymus, 2-3 procentais pagerinančius aukštojo mokslo finansavimą, bet visiškai naują požiūrį į šią problemą, įgalinantį vos ne padvigubinti universitetų biudžetą. Tačiau tada visa valstybė turėtų savo išteklius įsitraukti į aukštojo mokslo sistemos gerinimą.

Universitetas – UAB'as

Man susidaro įspūdis, kad Pasaulio banko ekspertai Lietuvoje vykstančius (arba nevykstančius) pokyčius vertina daug atsargiau, labiau išbalansuotai už mūsų šalies kai kuriuos vertintojus. Mūsų kalbėjai įveiku rėžiją, tai iš peties ir be ceremonijų.

Nors labai vertinu Laisvosios rinkos instituto pranešėjus, bet man susidaro įspūdis, kad jie aukštąsias mokyklas mielai paverstų UAB'ais. Man tai visiškai nepriimtina. Kas tada būtų universitetas? Į kiekvieną darbuotoją būtų žiūrima, ką jis kiekvieną dieną padarė. Nepasisėkė – keliauk sveikas ieškotis kitos vietos. Taip labai greitai sužlugtų universitetai.

Bet gal universitete likę patys geriausi darbuotojai padarytų daugiau už didelius ir nelabai našiai dirbančius kolektyvus? Kaip rektorius nejau nenorėtumėte atsikratyti balasto?

Palaukite. Ar gyvenime galite įvardyti procesą, reiškini, kur dirba tik patys geriausi? Negali būti universitete vien Nobelio premijos laureatai. Tikriausiai toks universitetas nebūtų geriausias pavyzdys kitiems. Pabaigai noriu pabrėžti, kad Pasaulio banko Lietuvai skirtoji studija yra reikalinga, labai reikšminga. Būtų visai neblogai, jei būtų išleista ir lietuviškai, kad taptų prieinama ir platesnei visuomenei.

Ačiū, Rektoriau, už pokalbį ir išsakytas mintis.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Tradicijų ir nuolatinio atsinaujinimo kelyje (1)

Atkelta iš 1 p.

ir pasaulyje. Meninio gyvenimo prasme Lietuva nėra joks užkampis.

Išties malonu girdėti. O koks yra Dailės akademijos indėlis į tai, kad Lietuvos meninis gyvenimas būtų aktyvus, kūrybingas ir mūsų žmonėms teiktų vis didesnę pasitikėjimą, kad ne gūdi meno ir kultūros provincija esame, o savita ir lygiavertė kitų Europos tautų ir valstybių partnerė?

Dailės akademija taip pat aktyviai dalyvauja šiame gyvenime. Vien už 2002 metus surinkta mūsų dėstytojų mokslinės ir kūrybinės veiklos ataskaita rodo, kad sugebėjome dalyvauti daugiau kaip 300 parodų užsienyje. Jose dalyvauja visų fakultetų Vilniuje, Kaune, Klaipėdos ir Telšių pedagogai, visų katedrų atstovai.

Taigi mūsų dabartinė reklama gal ir neatspindi esamos veiklos. Ligi šiol galvojome, kad mūsų darbai, parodos ar leidžiamos knygos kalba pačios už save. Vien VDA biblioteka į pasaulio šalių bibliotekas išsiuntinėja maždaug po 50 kiekvieno mūsų leidinio egzempliorių. Tai irgi mūsų reklamos forma. Lygiai kaip ir dabartinis renginių ciklas, kuris, minėjau, pakankamai garsinamas visuomenėje. Aš tuos renginius netgi pavadinčiau ne tiek Akademijos reklama, kiek atsiskaitymu visuomenei už mokesčių mokėtojų pinigų.

Akademija išmoko amato ir teikia kūrybinės laisvės

Suprantu, kad mokesčių mokėtojai, kurių pinigais Akademija išlaikoma, turi žinoti, koks menas čia kuriamas ir kokia kryptimi vystosi taikomoji ar vaizduojamoji dailė. O ar visuomenė gali

las – suteikti pagrindines profesines žinias, duoti amato pagrindus. Tačiau kūryboje kiekvienas žmogus yra laisvas, ir tą laisvę užtikrina visa Lietuvos aukštojo mokslo sistema.

Štai kodėl griežčiau formuluojamos užduotys bakalauro studijų metu, gana laisvos – magistro studijos, kur individualiai bendradarbiauja studentas su profesoriumi. Dar laisvesni pasirinkusieji meno aspirantūrą, kur ryškiausi kūrybinių paieškų keliai.

Bet ar toje akademizmo ir kūrybinės laisvės deklarujamoje sąjungoje nesama tam tikro vidinio prieštaravimo? Jau nuo impresionizmo laikų Europoje, ypač į kūrybinių ieškojimų kelią stojusiam jaunimui, kilo nepakantumai akademizmui dailėje ir apskritai mene. Nuo tada sąvokos „akademikas“, „akademizmas“ tam tikroje, ypač moderniai mąstančio meninio jaunimo aplinkoje, įgavo neigiamą atspalvį. Taip netgi sustabarėjimo, stagnacijos sinonimu. Tačiau pačioje Akademijos prigimtyje juk turi būti pirmiausia vertinamos ir saugomos tradicijos, užtikrinamas tų tradicijų perimamumas ir tęstinumas. Tai ir Jūs tik ką pabrėžėte.

Tokio profesinės dailės ugdymo, koks Europos šalyse prasidėjo XVII a., o į mūsų regioną atėjo XVI-II a. pab. – XIX a., mes išlaikyti net ir norėdami neįstengtume. Tačiau akademinio piešimo pagrindus, amato pagrindus studentas privalo gauti. Jo kūrybinės laisvės neturi varžyti amato trūkumai, technologiniai dalykai. Jeigu Akademija to nesuteiks, būsiamasis menininkas jausis nepilnavertis kūrėjas.

VDA baigusieji studentai daug keliauja, turi galimybių stažuotis už-

Vilniaus dailės akademijos garbės profesoriaus vardas suteiktas Juozui Balčikonui, o garbės daktaro vardas – prof. Vytautui Landsbergiui

tuvoje, iškovojus Nepriklausomybę, buvo susirūpinta ir aukštojo mokslo reforma. Nuošalėje neliko ir mūsų Akademija. Turėjome dvi galimybes: arba tapti universitetine aukštąja mokykla, arba virsti neuniversitetine profesine aukštąja meno mokykla. Pasirinkome prieš 13 metų – tapome universitetine aukštąja mokykla. Maždaug tuo pačiu metu kilo poreikis imtis reformų Akademijos mokslo, studijų, leidybos ir visose kitose srityse.

Buvo suprasta, kad rimta meno edukacija neįmanoma be dailėtyros mokslo ir leidybos plačiąja prasme –

dailės švietimą Lietuvoje, nes LR švietimo ir mokslo ministerijoje dailės reikalais rūpinasi tik vienas žmogus. Nepamirškime, kad šalyje dar yra menų gimnazijos, aukštosios dailės mokyklos, tačiau argi jos gali užsiimti leidyba?

Žodžiu, pasirinkome aiškų kelią: bandydami iškelti uždavinius savajai institucijai, kartu ryžomės spręsti ir kitų su daile susijusių institucijų reikalus – tenkinti jų ir savo mokslinius poreikius. Beveik tuo pačiu metu įkurtas VDA Dailėtyros institutas ir leidykla buvo ta pradžia, kuri mums padėjo reorganizuoti visą studijų sistemą.

Tik tada galėjome sukurti trijų pakopų studijų sistemą (bakalauro, magistras, doktorantas). Be leidybinės bazės mes nebūtume galėję to užtikrinti. Kasdieniai to meto moksliniai uždaviniai, kurie buvo aktualūs šalies aukštajam mokslui, taigi, ir Dailės akademijai, vertė mus galvoti apie leidybinę veiklą ir mokslo padalinius mūsų aukštojoje mokykloje. Šiuo jau tada pasirinktu keliu ir šandien gana sėkmingai keliaujame.

Pradėjome, būdami mokinukais

Kiek šiuos Akademijos siekius ir sprendimus įtakoję kitų aukštųjų mokyklų, taip pat ir užsienio, patirtis?

Tuo metu jokia Lietuvos valstybės aukštoji mokykla dar nebuvo išplėtojusi leidybos.

O juk XVII a. Vilniaus universiteto leidykla jau garsėjo toli už etninės Lietuvos ribų.

Suprantama, jog mes rėmėmės geriausiais pavyzdžiais. Aišku, negalėjome orientuotis į šimtmetes Oksfordo tradicijas, tačiau Lundo universitetas (Švedijoje) ir jo leidykla mums buvo geras pavyzdys. Pagaliau pasitikėjimo mums teikė Varšuvos dailėtyros institutas, kuris užsiima moksline veikla ir taip pat leidžia menotyros leidinius.

Iš pradžių kaip stropūs mokinukai sekėme, kokios leidinių serijos rengiamos svetur, o paskui pamatėme, kad ir patys galime lenktyniauti. Šiandien galiu drąsiai pasakyti, kad pagal išleidžiamų leidinių kiekį mes ne tik neatsiliekame, bet jau ir lenkiame Varšuvos dailėtyros institutą, nors ten ir dirba keli šimtai mokslininkų. Tų mūsų leidinių dabar kasmet pasirodo maždaug po 40 pavadinimų. Per 10 leidy-

los veiklos metų pasirodė apie 200 leidinių ir pagreitė vis didėja.

Gyvenome knygų bado sąlygomis, neturėjome monografijų apie žymiausias Lietuvos menininkus, dailės istorijos vadovėlių, atskirų dailės sričių – dizaino, architektūros, keramikos – knygų, todėl mums buvo nesunku užsitikrinti visuomenės palaikymą steigiant leidyklą. Skaitytojai ligi šiol gana noriai išsigyja mūsų veikalus, nors meno knygos nėra pigios.

Kokia meno knygų leidybos niša šalyje šiandien užima VDA leidykla?

Gana aiškia niša. Meno leidyba šiandien užsiima Vaga, R. Paknio leidykla, net Alma littera. Bet šios leidyklos dažniausiai leidžia verstinę literatūrą. Akademija, kurioje dirba patyrusi profesūra, veikia Dailėtyros institutas, Dailės istorijos ir teorijos katedra, studijuoja 40 doktorantų, turi didesnes galimybes nei dauguma kitų leidyklų. Mes pajėgūs rengti ir leisti originalią meno literatūrą, ir tai yra didžiausias mūsų leidyklos privalumas. Randame galimybių darbuotojams pasistažuoti aplinkiniuose kraštuose, padirbėti geresnėse bibliotekose, o paskui iš jų sulaukiame ir gerų mokslo darbų. Čia mums nemažai talkino Lietuvos mokslo ir studijų fondas.

Pirmuosius kūrybinius rezultatus jau pradėjo teikti ir mūsų doktorantai. Štai Jolita Liškevičienė išleido puikią knygą apie herbų senuosiuose Lietuvos spaudiniuose. Tojana Račiūnaitė jau baigė pora monografijų. Ji ką tik sudarė labai įdomų veikalą *Paveikslas ir knyga*, dabar domisi basųjų karmelitų daile. Jai skirta monografija turėtų pasirodyti šią vasarą. Turime ir daug kitų autorių, kurie nepriklausomybės metais baigė VDA doktorantūrą ir čia išleido savo pirmąsias knygas.

Vyresnioji karta nelinkusi nusileisti

Jeigu prioritetas – jaunimui, tai ar vyresnioji karta Akademijoje nepasijunta kiek nustumta į šoną?

Senoji profesūra, kuri per visą amžių kaupė medžiagą ir nelabai galėjo tikėtis, kad visa tai virs rimtomis knygomis, dabar įsitikino. Pavyzdžiui, prof. Algimantas Mačiulis jau išleidžia trečią knygą. Gegužę pasirodys jo didelė per 500 puslapių monografija *Dailė architektūroje* su daugiau kaip

Iškilmingo Senato posėdžio akimirka

bent kiek įtakoti Akademijoje, dailėje vykstančius procesus? Beje, klausimas gal pakankamai naivus, nes pirmiausia turėtume atsakyti, ar pati Akademija sugeba įtakoti meno procesus? Ir apskritai ar meną galima kreipti normina kryptimi? Nebent per finansavimą. Arba nefinansavimą.

Dėl galimybės įtakoti meną. Pasakyčiau, kad netgi pačios Akademijos įtaka menui yra minimali. Pirmiausia mes esame universitetinė meno edukacijos mokykla, kuri bando išlaikyti tradiciją, o kita vertus, esame atviri visoms šiuolaikinio meno sritims, žanrams ir kūrybiniais ieškojimams. Jaunimas gali rinktis dėstytojus ir savo kūrybinį kelią. Svarbiausias Akademijos tiks-

sienyje ir gali įvertinti mūsų Akademijos teikiamo išsilavinimo pranašumus. Net ir užsieniečiai pastebi, kad VDA sugeba bent dalį akademinų tradicijų išlaikyti ir tuo mūsų Akademija jiems atrodo patraukli. Siekiantys tam tikro profesinio meistriškumo čia jo gali gauti. Tuo jau negali pasigirti gana daug Europos ir JAV meno mokyklų.

Be mokslo ir leidybos neįmanoma meno edukacija

Gerbiamasis prorektoriumi, prisiminkime, kaip kilo mintis steigti leidyklą prie Vilniaus dailės akademijos ir kaip sekėsi šią idėją įgyvendinti?

Pasikeitus politinei situacijai Lie-

be katalogų, monografijų, prikeliančių žymiuosius Lietuvos menininkus, taip pat ir be meno vadovėlių, kurių Lietuvoje iš viso nebuvo. Taigi norint pereiti į naują veiklos lygmenį, leidykla tapo neišvengiama mūsų tolesnės veiklos būtinybe.

Ar nekilo noro kooperuotis su tuo metu veikusiomis leidyklomis?

Leidyklos tada pergyveno krizę, tarp kitų ir Vaga. Vienas kitas net mūsų rengtas leidinys tose leidyklose įstrigo. Neišleistas ir dailininko Rimtauto Gibavičiaus leidinys, turėjęs pasirodyti Maskvoje. Pagaliau kitoms leidykloms kartais nėra paprasta suprasti tų specifinių meno ir mūsų aukštosios mokyklos uždavinių. O juk mūsų Akademija atsako apskritai už

tūkstančių iliustracijų. Tai A. Mačiulio viso gyvenimo darbas. Jau parengtas epochinis žinyras *Lietuvos architektai*, labai svarbus ir *Architektūros vadovėlis*. Profesorius Juozas Galkus, Juozas Adomonis, Alfredas Širmulis, Juozas Burneika – būtent mūsų leidyklos atrasti autoriai.

Taigi profesūra, kuri jautėsi subrandusi imtis veikalų rašymo, bendradarbiaudami su VDA leidykla gali leisti geras knygas. Pasakyčiau, jog kai kurie profesoriai antroje savo pedagoginės ir kūrybinės veiklos pusėje labai aktyviai įsitraukė į knygų rengimo veiklą. Kiek žinau, ir prof. A. Mačiulio galvoje kirba labai daug naujų idėjų.

Kiek man tenka susipažinti su VDA leidyklos knygomis, išitikinu, jog tai ir puikios mokymo priemonės studentams bei moksleiviams. Vyresnioji karta apie tokias knygas galėjo tik svajoti.

Net kai prieš 10 metų leidykloje pradėjome rengti pirmąsias nedidelės knygeles, tai apie solidėnes monografijas, gerus vadovėlius, albumus galėjome tik pasvajoti. Dabar tai jau realybė.

Ar šiandien galima teigti, kad Jūsų ir kitų VDA vadovų idėjos bent iš dalies įgyvendintos?

Toli gražu ne vien mano idėjos. VDA leidyklos ilgametis darbuotojas Vidmantas Jankauskas turėjo ir žurnalistinės darbo patirties. Jis nemažai triūšia su autoriais, jo dėka išleista nemažai veikalų. Man daugiau tenka globoti VDA mokslo darbų seriją, kurią sudaro jau 26 tomai. Jie išleisti per 8-9 metus. Serija rieda nestabdama.

Sugebėjome tapti leidykla, vienijančia ne tik Akademijos darbuotojus, bet ir dirbančius dailėtyros arba architektūros tyrinėjimų srityje kitose institucijose, pavyzdžiui, Vytauto Didžiojo universitete, KTU Statybos ir architektūros institute. Pirmiausia tai pasakytina apie Algę Jankevičienę, Nijolę Lukšionytę-Tolvaišienę, prof. Vytautą Levandauską – tai mūsų nuolatiniai autoriai. Paprastai vieną kitą knygą išleidę autoriai ir toliau noriai mūsų leidykloje spausdina savo veikalus, turime puikių redaktorių, kurie gerai suvokia dailės specifiką.

Nemažai pasidarbavome, kad pavyktų išleisti *Dailės terminų žodyną* ir *Krikščioniškos ikonografijos žodyną*. Tai pamatiniai veikalai, reikalingi kiekvienam kultūringam ir menu besidominčiam visuomenės nariui, jau nekalbu apie studijuojančius dailę.

Vilniaus dailės akademijos rektorius prof. Arvydas Šaltenis ir Akademijos garbės daktaras prof. Kazimieras Varnelis

Dailės terminijos reikalai

Be sutvarkytos terminijos sunku išsivaizduoti bet kurios srities mokslinę veiklą. Ką galėtumėte pasakyti apie dailės terminijos reikalus?

Atrodė ištis liūdnam, nes dažniausiai buvo vartojami įvairūs versiniai terminai. Buvo išgalėjęs dailininkų žargonas, ir tai mes jutome kaip vieną reikšmingiausių savo problemų. Kad atėjo laikas pradėti tvarkyti dailės terminus pirmasis susirūpino buvęs Kultūros ir meno institutas. Vėliau dalis to instituto darbuotojų perėjo dirbti į VDA. Buvo pradėtas rengti *Dailės terminų žodynas*, bet leidyklos, kurios tą darbą globojo, taip jo ir neužbaigė. Tada Kultūros ir meno institutas kartu su VDA Dailėtyros institutu kreipėsi į mūsų leidyklą ir kartu šį darbą užbaigėme. Suprantama, mums padėjo Valstybinės lietuvių kalbos komisijos specialistai. Žodynas išleistas nemažu tiražu ir labai populiarus.

Krikščioniškos ikonografijos žodynas taip pat sulaukė didelio dėmesio, iškart pasirodė ir jo antroji laida. Įsitikinome, kaip visuomenei reikia tokios literatūros. Baigę tarybines mokyklas nežinojome nei bibliinių siužetų, nei elementarių pasaulio kultūros dalykų. Ar toks žmogus gali gerai jaustis muziejuose, parodų salėse? Mūsų išsilavinimo spragos buvo akivaizdžios, todėl ir mūsų leidžiama informacinė meno literatūra yra didelė paspartis kiekvienam žmogui.

Lietuvos vienuolynų vadovas be mat dingo iš knygynų lentynų, jo praktiškai jau neįmanoma gauti. Ke-

dailės katalogus. Dabar rengiame Plungės dekanato katalogą. Bažnyčia prie savo vertybių ir apskritai krikščioniškos kultūros propagavimo prisideda tiek, kiek leidžia jos kuklios finansinės galimybės. Dabar mes dirbame su Žemaičių vyskupyste ir įsitikinome, kad tos galimybės gana kuklios. Žmonės nėra turtingi, pramonė sumenko, tad iš kur gali būti turtinga Bažnyčia?

Tačiau Bažnyčia mums padeda moraliai, apgyvendina ekspedicijos dalyvius, remia visais kitais būdais. Kartais padeda išplatinti kai kuriuos mūsų leidinius.

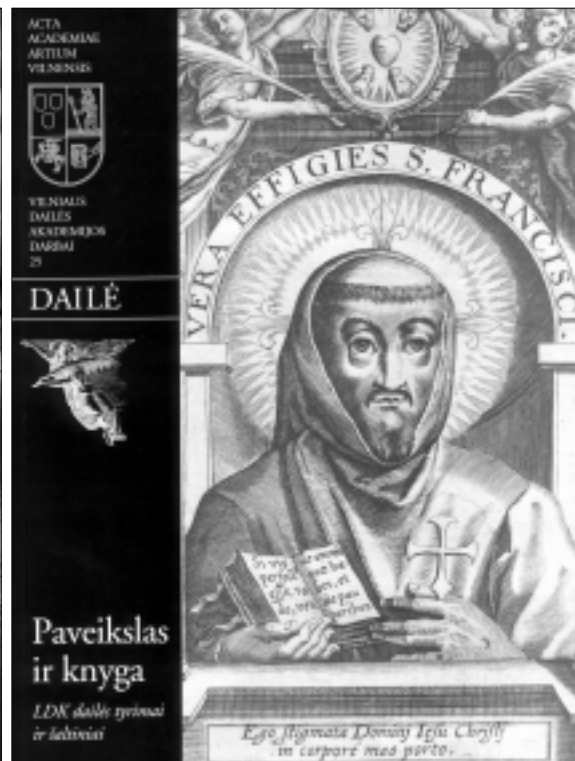
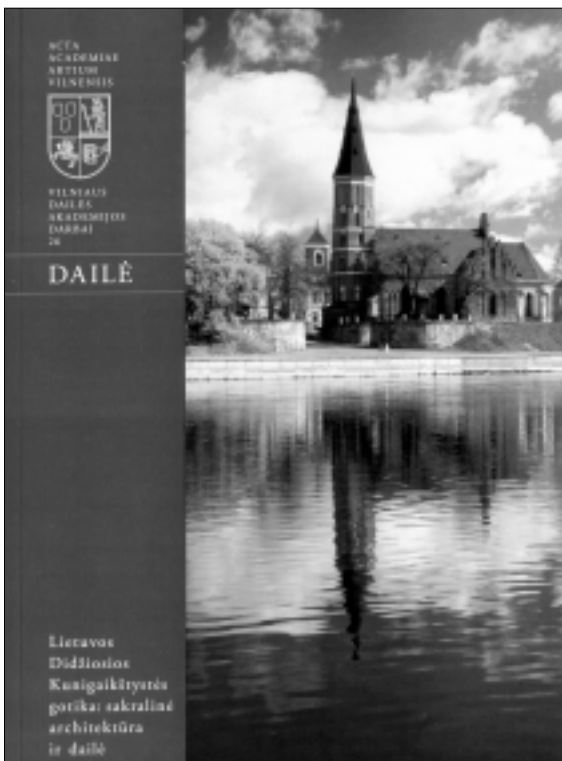
Ar apsimoka VDA leidyba? Kaip vertintumėte materialiai?

Aišku, meno literatūros leidyba neapsimoka, nes ji brangi. Jeigu knygas pardavinėtume už tų knygų savikainą, tai perkanti knygas visuomenės dalis jų negalėtų įsigyti. Todėl bandomė sukurti įvairiai: ieškome paramos, o

loms. Laukiame pasirodant Rūtos Janonienės monografijos, skirtos skulptoriui Kazimierui Jelskiui.

Labai svarbi studija skirta Laurynui Gucevičiui, kuri rengiama šiemet sukankančiam architekto 250 metų jubiliejui. L. Gucevičius yra ne tik mūsų Architektūros katedros, bet ir pačios mūsų Akademijos įkūrėjas 1793 metais. Neabejotinai svarbiausia mūsų meno figūra. Ta proga surengsime tarptautinę konferenciją, parengsime straipsnių rinkinį *Laurynas Gucevičius ir jo epocha*. Paminės šio architekto jubiliejų Lietuvos muziejų darbuotojai, o konferencijoje dalyvaus Latvijos, Lenkijos ir kitų šalių specialistai. Neabejoju, kad konferencija ir kiti jubiliejiniai renginiai labai praturtins ir mūsų supratimą apie šią žymią mūsų architektūros istorijos asmenybę.

L. Gucevičiui skirti renginiai vyks rudenį, nes vasarą ir taip numa-

Naujausi Vilniaus dailės akademijos darbų serijos Dailė leidiniai

lionėse tai ištis nepamainomas vadovas, nes jame panaudoti ir naujausių tyrimų duomenys, plečiantys mūsų akiratį apie gausų vienuolijų kultūrinį paveldą Lietuvoje.

Į erotinę literatūrą nesimes

Stengiamės bendradarbiauti su Bažnyčia: leidžiame lokalines monografijas, skirtas atskiroms bažnyčioms, ypač Žemaitijos regione. Leidžiame atskirų dekanatų sakralinės

ją radę galime knygas pardavinėti pigiau už jų savikainą. Tai mums ir padeda verstis. Kol kas sukamės, kartais mums atrodo, kad stebuklingu būdu. Juk dar nė vienos knygos neišleidome, kuri būtų pelningo verslo objektas. Gal užtektų išleisti kokią nors *Seksas ir dailė* – pataisytumė finansus.

Tačiau pasaulis ar ne taip daro?

Teko domėtis, kaip *Taschen*'o leidykla, turinti rinką visame pasaulyje, sukasi finansiškai. Didžiausias pajamas jiems teikia erotinė literatūra. Tačiau mes esame pirmiausia dailės aukštosios mokyklos leidykla, turinti savo uždavinius, požiūrį į jaunimą ir edukaciją, ir negalvojame pataikauti masiško skaitytojo skonui. Nesirengiame imtis komercinės veiklos ir ateityje. Nors ką žinai. Artimiausiu laiku VDA pradės vadovauti nauji žmonės, nes mūsų kadencija baigsis po metų. Vis dėlto, kad ligi šiol buvusi tradicija galėtų gyvuoti, teks gerokai paprakaituoti tiems, kurie rūpintis rasti rėmėjų – kad ši leidyba apskritai būtų įmanoma.

Minės Lauryno Gucevičiaus 250-sias metines

Kokius naujausius leidinius rengia VDA leidykla?

Vasarą pasirodys monografija apie dailininką Justiną Vienožinskį, tarpukario ir pokario Lietuvos meno mokyklos kūrėją. Tai Dalios Ramonienės disertacijos pagrindu parengta knyga. Tęsiame *Vilniaus dailės akademijos darbų* serijoje įvairių monografijų leidybą. Tos knygos skiriamos atskiriems laikotarpiams ir mokyk-

tyta daug renginių, skirtų Valstybės dienai ir 750-osioms Mindaugo karūnavimo metinėms.

Iš kitų VDA leidyklos naujienų išskirsiu veikalus, skirtus Žemaičių kalvarijų meniniam palikimui, Kražiams, kurie taip pat šiemet mini savo jubiliejų. Tegu tai bus ir nedidelės, bet paskutinių tyrinėjimų medžiaga paremtos knygos.

Vienas iš Dailės akademijos darbų serijos leidinių bus skirtas VDA kartu su Lietuvos valstybiniu mokslo ir studijų fondu vykdomai programai *Kultūrinio landšafto raida Žemaičių aukštumoje*. Čia dirba geologai, archeologai, istorikai, menotyrininkai. Per šią programą bus pamėginta atskleisti kultūrinio landšafto ir kultūros plėtimą prasmę raidą šiame regione per paskutinius 5 tūkst. metų.

Aišku, kad tų planų turime daug, apie kai kuriuos šiandien nedrąsu kalbėti, nes gal ne viską pavyks įgyvendinti.

Ar pakanka jėgų?

Jėgų pakanka, o lėšų – ne. Paramos pirmiausia tikimės iš gimtosios LR švietimo ir mokslo ministerijos. Atrodo, ten mūsų darbai vertinami. Rengiame vadovėlius ir tai jau gerai. Štai prof. Juozas Palaima rengia vadovėlių *Harmonija architektūroje*. Jis turėtų pasirodyti artimiausiu metu. Rengiami ir kitus vadovėlius, kuriems ministerija paramos paprastai nešykšti. Tačiau solidėnėms monografijoms, pristatančioms senuosius menininkus, albuminio tipo leidiniams, šiuolaikinei daili, ta parama galėtų būti didesnė.

Bus daugiau

VDA mokslo ir meno prorektorius prof. Adomas Butrimas, Senato pirmininkas prof. Tadas Baginskas ir Senato narys prof. Juozas Palaima

GERŲ REZULTATŲ NETRUKS ILGAI LAUKTI

Atkelta iš 2 p.

Tai normalu. Laiko klausimas, mes išgyvename vertybių perkainojimo metą. Niekaip nepriešinu šių dviejų tendencijų – konservatizmo ir modernizmo sieki. Tiesiog visa, kas nauja, turi įrodyti savo prasingumą ir įsitvirtinti gyvenime.

Idomu, jog banko Hansa LTB atstovas Antanas Danys ar UAB Bitė GSM generalinis direktorius Darius Masionis didesnių pretenzijų švietimui ar mokslui neišsako. Tačiau Laisvosios rinkos instituto atstovai švietimui kritikos strėlių nepašyškėję, kaip visiškai neatliepiančiam verslo ir išorinio pasaulio poreikiams.

Per aštriai pasakyta. Tai žvilgsnis iš Laisvosios rinkos instituto varpinės. Institutas norėtų spartesnių procesų, nes turi savo profilį, misiją ir interesus. Mes turėtume jų informaciją priimti, apmąstyti, tačiau švietimas – subtili sritis ir labai greito persilaužimo nereikėtų tikėtis. Svarbiausia, kad teisinga bendroji orientacija. Todėl ir rezultatai turėtų būti pakankamai geri.

Kokias užduotis sau šiuo metu keiliate kaip Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininko patarėjas?

Pastarosios Pasaulio banko užduoties įgyvendinimas buvo labai svarbus. Dabar būtų gerai, kad studija Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos nebūtų atidėta į šalį, bet taptų praktinės veiklos vadovu institucijoms, ministerijoms. Būtent tuo tikslu šio pristatymo išvakarėse ataskaita pirmiausia buvo pristatyta Vyriausybei. Tai ne toks dažnas atvejis, kai ministrai svarsto Pasaulio banko raportą. Tuo labai džiaugiuosi.

Galų paskyri ir apie naują iniciatyvą. Tai Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos iniciatyva, pateikti LR Vyriausybei siūlymą bendradarbiauti rengiant žinių ekonomikos strategijas vadinamojo pereinamojo laikotarpio valstybėms. Man atrodo, kad naudodamiesi Pasaulio banko patirtimi, ta igytąja kompetencija, mes sugebėsime nesustoti šiame etape.

Studija turi tapti realių veiksmų programa

Apibendrinant kokias išvadas galime padaryti?

Turiu galimybę perduoti LR

Premjero Algirdo Mykolo Brazauskos nuomonę. Jo nuostata: būtina, kad Lietuvos žinių ekonomikos įvertinimo studija taptų realių pagrindu, praktinių veiksmų programa šalies švietimo, mokslinių tyrimų, aukštųjų technologijų, inovacijų politikos, informacinės visuomenės infrastruktūros plėtros srityse.

Valstybės institucijų sistemoje būtinos neatidėliotinos organizacinės reformos, išplaukiančios (nebūtinai tiesiogiai) iš šios studijos išvadų. Taip pat būtina nuosekli aukštojo lygmens valstybės tarnautojų žinių ekonomikos ir strateginės vadybos mokomoji programa, kuri atitiktų pagrindinius šios srities tarptautinius reikalavimus. Pastarosiomis dienomis intensyviai svarstomas naujas akademinis projektas – tai *Tarptautinis žinių ekonomikos ir vadybos institutas*. Šis projektas, kurį gerai įvertino tarptautinės organizacijos, rengiamas kartu su JT Europos Ekonomikos komisija. Jei tokia institucija atsirastų Lietuvoje, turėtume dar vieną strateginį proveržį.

Ir pabaigai. Artėja Pirmasis pasaulio informacinių technologijų forumas, kuris vyks rugpjūčio 27-29 dienomis. Pasaulio banko ekspertai pakviesti forumo pristatyti Lietuvos atvejo analizę.

Dar pridursiu, jog neseniai Lietuvos valstybės institucijų ir verslo atstovų delegacija lankėsi JAV, Kalifornijoje, Silicio slėnyje. Pamatėme tai, apie ką tiek daug buvome girdėję. Išvydome ne tik žydintį Slėnį, bet ir uždarytus ofisų langus ir pan. Kuriant Saulėtekio ir kitus „slėnius“ Lietuvoje, skatinant kitas naujas iniciatyvas, labai svarbu žinoti ir tuos dalykus.

Artimiausiomis dienomis planuojama LR Vyriausybės ir verslo institucijų atstovų delegacijos išvyka į Airiją, kur bus susipažinta su šios valstybės patirtimi.

Taigi per pastaruosius kelerius metus Lietuvoje yra įvykę daug gerų dalykų. Gal kartais norėtume ir spartesnių rezultatų, ne visa pradeda veikti iš karto, bet neabejoju, kad efektą labai greitai išvysime.

Ačiū už išdėstytas mintis. Sėkmės įgyvendinant naujus sumanymus.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVĄ – ŽINIŲ EKONOMIKOS LINK

Šių metų balandžio 8 dieną Šarūno viešbučio konferencijų salėje, Vilniuje, Lietuvos visuomenei buvo pristatyta Pasaulio banko (toliau PB) ataskaita *Lietuva. Siekiant žinių ekonomikos (Lithuania. Aiming for a Knowledge economy)*. Ją pristatė PB atstovas Severin L. Koddertizch ir kiti ekspertai. Ataskaita – tai veiklos programa, kuri leistų Lietuvai pasiekti pažangą kuriant žinių ekonomiką, nes žinios turi vis didesnę reikšmę darbo našumui, konkurencingumui ir ekonomikos plėtrai.

Reikia didinti konkurencingumą

Renginį atidarė ir trumpą sveikinimo žodį tarė LR Švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius. Pasak jo, ši ataskaita – tai užsienio ekspertų bandymas apžvelgti ir įvertinti pokyčius Lietuvoje nuo 1995 metų. Pateikti pasiūlymai labai svarbūs tolesniam valstybės gyvenimui. Informacija šiai ataskaitai buvo renkama ne tik iš jau sukauptų oficialių statistinių duomenų, PB ekspertai taip pat tiesiogiai bendravo su verslininkais.

Pasak ataskaitą pristačiusio PB eksperto Severin L. Koddertizch, Lietuva ne visiškai panaudoja savo žinių resursus – žmogiškuosius išteklius, švietimo sistemą, mokslininkus, verslininkus ir t. t., nors ir turi susiformavusią žinių vertinimo kultūrą. Dėl to netenkama dalies galimybių konkuruoti, plėstis bei gauti pajamų. Ekspertas įsitikinęs, kad Lietuvai svarbi ne tik integracija į Europos Sąjungą, bet ir į pasaulio ekonomiką. *Į šią ataskaitą mes žiūrime kaip į vieną sudėtinę darbo, vykstančio Lie-*

Vilniaus miesto meras Artūras Zuokas ir LR Seimo narys Andrius Kubilius pristatant Pasaulio banko ataskaitą

kurti žinias, naudoti ir skleisti visame ūkyje bei visuomenėje – ne tik modernių technologijų pramonėje, bet ir tekstilės, medžio apdirbimo, agroverslo srityse.

Žinios – plačiajai visuomenei

Pastaraisiais metais Lietuva pasiekė pažangą keliose žinių ekonomikos srityse, pirmiausia – ekonominio bei institucinio režimo tobulinimo bei informacijos ir ryšių technologijų (IRT) infrastruktūros kūrimo srityse (daugiau naudojamės kompiuteriais, mobiliaisiais telefonais ir pan.). Vis dėlto čia pažangą padarė dauguma šalių kandidačių. Tačiau mažiau nuveikta tobulinant švietimo sistemą. Be to, nepakankami rezultatai diegiant ir tobulinant inovacijas.

PB ekspertai tvirtina, kad žinias svarbu skleisti ne tik tarp išsilavinu-

šveikti dideles kliūtis, trukdančias įgyvendinti žinių ekonomikai būtinus pokyčius. Valstybinės institucijos ir privataus verslo organizacijos kol kas nepasitiki vienos kitom, nepakankami ryšiai tarp valstybės institucijų, bendradarbiavimo stoka. Kad šalis galėtų žengti pirmyn, reikia stipresnių ryšių, glaudesnio bendradarbiavimo tarp įvairių socialinių partnerių. Labai svarbus mobilumas – tiek geografinis, tiek sugebėjimų. Tai yra pagrindiniai dalykai, o jiems reikia turėti didesnę investicijų į švietimo sritį motyvaciją.

Sukurti mokslų vienijančią organizaciją

Kalbant apie inovacijas, kaip pagrindinę problemą ekspertai išskyrė būtinybę mokslinius tyrimus susieti su verslu ir komercializuoti technines naujoves. Visiškai aišku, kad Lietuva

Pasaulio banko atstovai

tuvoje, dalį, – teigė Severin L. Koddertizch. Jis taip pat atkreipė dėmesį į nedarbo problemą, darbo vietų kūrimą ir kitus demografinius veiksnius. Šiandienos iššūkis Lietuvai – būtinybė sukurti naujus plėtros variklius ir didinti ekonominės veiklos įvairovę.

Savo kalboje PB atstovas pabrėžė, kad pagal sugebėjimą konkuruoti Lietuva yra 49-oje vietoje iš 75 valstybių. Ji gerokai lenkia tokias valstybes kaip Ukraina, Rusija, tačiau vis dėlto dar esame tarp nelabai konkurencingų. Norint didinti konkurencingumą svarbiausia sistemingai

sio elito, bet ir plačiojoje visuomenėje. Gebėjimas nustatyti kontaktus Lietuvoje bei už jos ribų naudojantis internetu įgis vis didesnę reikšmę gaunant ir panaudojant žinias. Į mokymąsi pirmiausia reikia žiūrėti iš besimokančiųjų perspektyvos, o ne iš institucijų pozicijų taško. Žinant, kiek laiko reikia sutarimui pasiekti ir strateginiams pokyčiams įgyvendinti, reikia jau dabar pradėti tai įgyvendinti. PB atstovai teigia, kad kitos šalys, iš naujo apsvačiusios švietimo metodiką, telekomunikacijų reguliavimą, mokslo ir technologijų politiką, eina pirmyn. Lietuva stengiasi

turi tam tikras sistemas, galinčias stiprinti inovacijų diegimą, sudėtinės dalis. Universitetuose vykdomi moksliniai tyrimai, veikia viešosios įstaigos, įmonės, gaminančios įvairių pakopų technologijas. Visas šias pajėgas reikia suburti draugėn ir tai labai sunki užduotis. Šiuo metu mokslas yra daugiau nukreiptas į verslo sritį, negu priešingai: pats verslo sektorius vykdo labai mažai mokslo tyrimų. Stiprinti bendradarbiavimą tarp verslo ir švietimo sektoriaus reikia per bendrą aukštesniojo ir aukštojo mokslo valdymą ir dalyvavimą formuojant švietimo politiką (įskaitant profesinį mo-

VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS KOMISIJA

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 4 d. nutarimu Nr. 1525 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo 1996-2005 m. programos bei jos įgyvendinimo“ (Žin., 1995, Nr. 100-2240) ir 2000 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. 1340 „Dėl tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001-2010 metų programos ir Svetimžodžių keitimo lietuviškais atitikmenimis tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr. 95-2994), skelbia paraiškų priėmimą programose numatytiems darbams finansuoti 2004 m.

Paraiškoje turi būti nurodyta:

1. Numatomo atlikti darbo tikslai ir uždaviniai.
2. Darbo turinys, pagrindiniai veiklos etapai, ryšys su kitais moksliniais tyrimais ar darbais (neatsižvelgiant į finansavimo šaltinius).
3. Vykdytojai (informacija apie instituciją, mokslinį kolektyvą).
4. Laukiami rezultatai.
5. Darbo atlikimo terminai.
6. Išlaidų sąmatos projektas, darbo užmokesčio apskaičiavimo lentelė ir išsamus visų išlaidų paaiškinimas.

Paraiška (ne daugiau kaip 0,5 autorinio lanko, 3 egzemplioriai) pateikiama Valstybinei lietuvių kalbos komisijai (Žvejų g. 14, LT-2600 Vilnius) ne vėliau kaip per 10 dienų nuo šios informacijos paskelbimo dienos. Informacija teikiama tel. (8-5) 278 22 10, taip pat žr. www.vlkk.lt.

kymą). Kitas svarbus dalykas, pasak Severin L. Koddertizch, yra tai, kad visuomenė per mažai informuojama apie mokslo tiriamąjį darbą, o mokslo institucijos kartais tiesiog priešinais tam, kad mokslo tyrimai būtų plačiau skleidžiami. Nėra tam tikros sistemos, kuri didintų inovacijų diegimą ir tokiu būdu didėtų Lietuvos konkurencingumas. Pirmiausia reikia pagerinti inovacijų strategijos formulavimo ir koordinavimo darbą, taip pat – gerinti Lietuvos mokslo technologijų tarybos darbą, daugiau į šią veiklą įtraukiant verslą. PB ekspertai siūlo suvienyti visas įstaigas, kurios užsiima mokslo tiriamuoju darbu, gal net sukurti tokią mokslinius tyrimus vienijančią technologijų agentūrą, kuri vykdytų vieningą inovacijų strategiją ir politiką. Vienas iš tokios organizacijos uždavinių, toliau tęsė mintį PB ekspertas, būtų koordinuoti Vyriausybės žinių valdymo planus ir elektroninės vyriausybės veiklą, taip pat plėtoti technologijas remiantis tyrimų sutartimis. Reikia patobulinti inovacijų statistikos darbą, stiprinti švietimo, inovacijų ir informacinės visuomenės statistiką, teikti daugiau palyginimo duomenų, remti ir pertvarkyti valstybės institucijas, turinčias daugiasiausią įtakos žinių ekonomikai.

Be tvirtos makroekonominės bazės, lanksčių darbo rinkų ir veiksmingos socialinės politikos žinių ekonomikai būtina veiksminga švietimo sistema, inovacijų sistema ir IRT infrastruktūros integravimas. Šioje ataskaitoje pateikti pasiūlymai sudaro darbotvarkės, skirtos Lietuvos judėjimui žinių ekonomikos link, esmę.

Peržiūrėti finansavimą

Skatinant inovacijas, mokymąsi ir kontaktų nustatymą informacijos visuomenėje peržiūrėti senas ir diegiant naujas fiskalines paramos priemones PB ekspertai siūlo peržiūrėti visus galimus švietimo, pirmiausia aukštojo mokslo, finansavimo mechanizmus (iš kurių dabar taikomi tik keli) siekiant didinti finansavimo efektyvumą, teisingumą ir prieinamumą. Taip pat teikti mokesčių kreditus, mokymosi čekius ir panašias priemones, skatinančias įmones ir darbuotojus investuoti į mokymą. Tikslinga pereiti nuo institucinio valstybinių tyrimų ir taikomosios veiklos finansavimo prie programų ir projektų finansavimo, kartu didinant tyrimų ir taikomosios veiklos finansavimo tikslingumą, veiksmingumą bei užtikrinant ilgalaikį tyrimų finansavimą. Praveru iš naujo įvertinti ir galbūt sujungti (pvz., minėtoje Lietuvos technologijos tarnyboje) įvairias paramos smulkios ir vidutinio dydžio įmonėms priemones, įdiegti specialių konkurencija grindžiamų subsidijų sistemą siekiant užtikrinti visuotinį telefono ir interneto paslaugų prieinamumą.

Taip pat PB ataskaitoje buvo akcentuota tai, kad reikia stiprinti įstatymų bazę verslo aplinkoje (pirmiausia įstatinio kapitalo prieinamumo bei akcijų rinkos požiūriu), telekomunikacijų sektoriuje (vietinių linijų koncentracijos panaikinimas, leidimai, tinklų sujungimas) ir informacinės visuomenės srityje (elektroniniai sandoriai). Siekiant įgyvendinti šią programą reikalingas Vyriausybės, verslo bendruomenės, švietimo ir mokslinių tyrimų bendruomenių ir pilietinės visuomenės bendra veikla.

Ne mokyti visam gyvenimui, o mokyti visą gyvenimą

Ataskaitą komentavo prof. habil. dr. Valentinas Snitka (KTU), *Hansa-*

LTB atstovas Antanas Danys, UAB *Bitė GSM* generalinis direktorius ir Žinių ekonomikos forumo tarybos pirmininkas Darius Masionis, ir Laisvosios rinkos instituto atstovė Guoda Steponavičienė.

V. Snitka pačiam teko dalyvauti žinių ekonomikos grupės veikloje. Jo nuomone, tai labai geras ir Lietuvai vertingas projektas. *Pagrindinis klausimas, jau turint šią PB ataskaitą yra tas, ar mes sugebėsime pasinaudoti pateiktais siūlymais. Jei sugebėsime pasinaudoti, turime galimybę pradėti eiti Lietuvai nutiestu ilgu žinių ekonomikos keliu, – teigė prof. V. Snitka.* Anot jo, informacija užkoduota atomistinėse sistemose, molekulinėse biologinėse sistemose, skaitmeninėse kompiuterinėse sistemose ir pažinimo sistemose. Reikia tai suvokti ir tik tada galima galvoti apie žinių ekonomiką. Pasak V. Snitkos, pagrindinė problema šiandieninėje Lietuvoje – tai santykiai tarp valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės.

A. Danys pirmiausia pasidžiaugė jau nuveiktais darbais. *Hansa-LTB* banko klientai jau gali pasirašyti įvairias sutartis internete. Pradėta apmokymo programa, šiemet naudotis kompiuteriu planuojama išmokyti apie 20 tūkst. Lietuvos gyventojų. A. Danio nuomone, pasiūlytas projektas dėl internetinės veiklos skatinimo, Lietuvai yra per brangus.

Daugelis dabar supranta, kad žinių ekonomika – ateitis. Šiandien diskutuojame apie tai, kiek tvirti mes esame siekiant jos, – sakė Žinių ekonomikos forumo tarybos pirmininkas Darius Masionis. Jo nuomone, tai, kad mes turime šią studiją – labai didelis žingsnis. Žinių ekonomikos forumas jau imasi iniciatyvos šios srities tobulinimui – *Saulėtekio slėnis* po truputį virsta į realų projektą, jame skatinamas verslo ir švietimo bendradarbiavimas, o to, kaip matėme, pasigedo PB atstovai. Kita iniciatyva – Tarptautinė žinių ekonomikos mokykla, kur skaityti paskaitų doktorantams kviečiame profesorius iš įvairių valstybių. D. Masionis atkreipė susirinkusiųjų dėmesį į tai, kad labai svarbu keisti mūsų visuomenės mąstymą – ne mokyti visam gyvenimui, o mokyti visą gyvenimą. *Šiuo metu net ir aukštojo mokykloje įgytos žinios savo aktualumo konkrečioje įmonėje nebetenka jau po kelerių metų. Svarbu į šį procesą pritraukti kuo daugiau įmonių, kuo daugiau privačių lėšų, – kalbą baigė D. Masionis.*

Laisvosios rinkos instituto prezidentė Guoda Steponavičienė išskyrė keturis svarbiausius punktus, apie kuriuos kalbama PB ataskaitoje. Švietimo produktas rinkos netenkina. Inovacinė sistema, pasak jos, šiandien kaip tik yra ta dalis, kurios galime ir nedaryti. Tai yra brangu, ilgalaikiška ir rizikinga. Informacinės infrastruktūros – tai sritis, auganti augant ekonomikai ir nukentanti dėl tų pačių trukdžių, kaip ir visas verslas. Verslo aplinka, šiuo metu nepalanki inovacijoms, yra svarbi konkurencingumo tikslams pasiekti.

Konferencijos dalyje *Žinių ekonomikos politikos įgyvendinimas* kalbėjo Algirdas Kunčinas (LRS Informacinės visuomenės plėtros komitetas), Renaldas Gudauskas (LR Vyriausybė), Algirdas Monkevičius (LR Švietimo ir mokslo ministerija), Romas Švedas (LR Užsienio reikalų ministerijos Ekonomikos departamentas), Andrius Kubilius (LR Seimas) ir Artūras Zuokas (Vilniaus miesto savivaldybė).

Laura Čaplinskaitė

TRANSPORTO SEKCIJA XII PASAULIO LIETUVIŲ MOKSLO IR KŪRYBOS SIMPOZIUME

Transporto sistema sudaro svarbią valstybės ekonomikos dalį, yra viena jautriausių ir dinamiškiausių technologijų sričių, todėl jos analizei skirti pranešimai simpoziume turi atskirą sekciją. Numatytus sekcijos pranešimus sąlyginai galima suskirstyti į dvi grupes – pranešimus, skirtus transporto sistemos plėtrai, jos reorganizavimui, ir pranešimus, skirtus techninės transporto sistemos dalies analizei. Pirmoji pranešimų grupė skirta specifiniams Lietuvos transporto sistemos klausimams aptarti, antroji yra bendresnė ir skirta transporto priemonių, transportavimo operacijų tėkmei, sąveikai tarp sistemos fizinių komponentų ir santykio su aplinka analizei. Šis skirstymas yra sąlyginis, nes transporto politika ir transporto sistemos fizinės dalys neišskiriamos, tai pabrėžiama daugelyje sekcijos pranešimų.

Transporto politikai skirti pranešimai tiesiogiai susiję su dabartinės Lietuvos transporto sistemos analize ir artimiausiomis vystymosi perspektyvomis. Pastaruoju metu Lietuvos transporto sistema plėtojosi labai dinamiškai, reorganizacija atskirose transporto sistemos šakose dar nebaigta, prognozės tolimai perspektyvai labai nepalankios. Todėl parengtuose pranešimuose pateikiama dabartinės padėties analizė ir artimiausio periodo prognozė. Simpoziumo organizatoriai stengėsi pateikti atskirų transporto šakų – kelių, geležinkelių, jūrų bei oro transporto esminių problemų ir perspektyvų analizę. Ne visus planus pavyko įgyvendinti, tačiau esminės problemos simpoziume bus aptartos.

Transporto sistema labai susijusi su šalies ekonomika, išvystyta infrastruktūra – viena iš regiono plėtros sąlygų. Viena svarbesnių šio aspekto temų yra šiuo metu intensyviai svarstoma Vilniaus-Kauno dipolio formavimosi į *Euro City* atitinkančią struktūrą idėja, kuriai skirtas prof. J. Vanago pranešimas. Pabrėžiama, kad esama infrastruktūra tarp artimų miestų, jos vystymosi perspektyva, nusistovėjusios tradicijos sudaro sąlygas dipolio formavimui. Tačiau metropolijų vystymasis susijęs su gamtos saugos ir socialinėmis problemomis. Patyrimas rodo, kad blogai planuotas priemiesčių – palydovų – vystymasis greta transporto magistralių sudaro didžiulį transporto problemų. Savo pranešime profesorius numato pateikti urbanistikos specialistų viziją.

Po Nepriklausomybės atkūrimo intensyviausiai keitėsi kelių transportas. Čia privatizavimas vyko lengviau nei kitose šakose, automobilių transporto įmonės buvo greitai reorganizuotos arba įkurtos naujos, pritaikytos dirbti rinkos sąlygomis. Lietuvos vežėjai, dirbdami didžiulės konkurencijos sąlygomis, sugebėjo rasti nišų Europos transporto sistemoje, ypač

vežimuose Rytų-Vakarų kryptimi. Dėl to, priešingai Europos Sąjungos rekomendacijoms, vežimai keliais Lietuvoje tapo dominuojančia transporto šaka, o tai išryškino transportavimo keliais trūkumus. Be to, kaip ir visose transporto šakose, tarptautinių vežimų keliais analizę ir prognozavimą sunkina ir politikos aspektai, protekcionistinės priemonės, kurias taiko kai kuriuos kaimyninės šalys. Labai gaila, kad dėl derybų su Rusija iškilusių problemų, simpoziume negalės dalyvauti Lietuvos nacionalinės vežėjų asociacijos *LINAVA* prezidentas Algimantas Kondrusevičius, žadėjęs detalčiau pateikti tarptautinių vežimų prognozes ir problemas. Ši sritis reikalauja kruopščios analizės, nes sunkiosios transporto priemonės (magistraliniai sunkvežimiai bei balniniai vilkikai), atitinkančios Europos Sąjungos reikalavimus, brangios, o neteisingi sprendimai gali ilgam laikui užšaldyti lėšas. Kaip ir kitose Europos valstybėse, Lietuvoje reikia apgalvotos valstybinio reguliavimo politikos, paremtos mokslinėmis analizėmis ir prognozėmis. Šie aspektai bus aptarti prof. J. Sapragono pranešime.

Sunkiau vyksta Lietuvos geležinkelių reorganizacija. Simpoziume dalyvaus ir pranešimą šia tema pateiks Akcinės bendrovės *Lietuvos geležinkeliai* plėtros direktorius dr. A. Šimėnas. Nors jo pranešime akcentuojamas pirmasis Kretos koridorius – Talinas-Varšuva, tačiau bus paliestos ir kitos Lietuvos geležinkelio problemos, viena kurių – geležinkelio sistemos reorganizavimas bei Vakarų ir Rytų Europos geležinkelių sistemų suderinimo problemos (vėžė, automatinės signalizacijos ir valdymo sistemos, tarptautiniai teisiniai vežimų klausimai). Kadangi sprendimai geležinkelyje susiję su dar didesne rizika nei kelių transporte, o Lietuvos riedmenų parkui ir geležinkelio infrastruktūrai būtina skubi modernizacija, šioje srityje būtini išsamūs teoriniai ir taikomosios srities moksliniai-tiriamieji darbai, kuriuos planuojant aktyviai dalyvauja bendrovė ir jos plėtros direktorius.

Jūrų transportas yra susijęs su Klaipėdos uosto vystymusi bei tranzitiniais krovniais, šiuo metu sudarančiais pagrindinę uosto krovinių dalį. Apgailėstaujame, kad simpoziume nedalyvaus Valstybinio Jūrų uosto generalinis direktorius S. Dobilinskas, tikėjęsis pasiūlyti Klaipėdos uosto rekonstrukcijos eiga ir perspektyvomis, nes pasiekiami šioje srityje gana pastebimi. Klaipėdos uostas, dirbdamas sunkios konkurencijos su Talino, Ventspilio, Rygos jūrų uostais ir naujaisiais Rusijos jūrų terminalais, dirba gana lanksčiai ir sugeba išlaikyti stabilų krovinių apyvartą. Tačiau čia yra ir spręstinų klausimų, kuriuos aptarsime kituose pranešimuose. Lietuvos mokslininkai šiuo metu intensyviai dirba nag-

rinėdami keleivių terminalo perspektyvas, uosto infrastruktūros vystymo strategines kryptis. Viena svarbiausių Klaipėdos problemų yra per miesto centrą į uostą vedantys keliai. Nagrinėjamos Klaipėdos krovinių terminalo steigimo galimybės.

Akcinės bendrovės *Lietuvos avialinijos* – vienos pagrindinių Lietuvos aviacijos bendrovių – perspektyvų analizei skirtas V. Žvinio, šios aviakompanijos generalinio direktoriaus, pranešimas. Be abejo, bus paliestos oro transporto problemos oro erdvės liberalizavimo, Lietuvai stojant į Europos Sąjungą, plotmėje. Bus aptarti ir nacionalinės aviakompanijos perspektyvos klausimai sudėtingos transportavimo oru rinkos sąlygomis, pateikta kaimyninių valstybių (Latvijos, Estijos) pasirinktų sprendimų analizė.

Pranešimai, skirti transporto sistemos elementų vystymuisi bei socialinėms ir ekologinėms problemoms, apima gana plačią sritį. Pažangiausių technologijų taikymo specifinėse transporto priemonėse – erdvėlaiviuose – problemoms skirtas dr. V. Bražiūno pranešimas. Tikimės diskusijų transporto priemonių vystymosi kryptimi, nes V. Bražiūnas yra adaptyviųjų valdymo sistemų ir mechatronikos specialistas.

Dr. S. Bačkaičio bei dr. V. Sadausko pranešimai skirti neigiamo transporto plėtros poveikio mažinimo visuomenei ir aplinkai problemoms. S. Bačkaičio pranešime bus aptariama vairuotojų galimybių kitimo su amžiumi specifika, kurią tenka įvertinti šiuolaikinių transporto priemonių konstrukcijoje. Lietuvos Susisiekimo ministerijos Saugaus eismo departamento direktorius dr. V. Sadauskas ketina pristatyti Lietuvos kelių, automobilių kokybės ir vairuotojų elgesnio analizę. Gilesnės studijos šioje srityje atvėrė nelauktą aspektą, pavyzdžiui, eismo saugumo riziką tenka įvertinti, nagrinėjant transportavimo sąlygas, dėl to tenka keisti transporto sistemos optimizavimo kriterijus. Pati saugos didinimo sistemos įgyvendinimo programa taip pat reikalauja specifinių sprendimų. Be techninių priemonių numatomos ir specialios darbo su vairuotojais programos, nes tiesioginis faktų konstatavimas dažnai neduoda laukiamų rezultatų. Šie klausimai Lietuvoje aktualūs dabar, nes nukentėjusių eismo įvykiuose skaičius gerokai viršija vidutinius Europos Sąjungos rodiklius.

Trumpame pristatyme sunku apžvelgti įvairiapusę lietuvių transporto specialistų veiklą, todėl po pranešimų numatome diskusijas apie transporto vystymosi perspektyvas, transporto vystymosi grėsmes bei jų padarinių mažinimą.

*S. Bačkaitis,
J. Sapragonas*

Kalbamės su Lietuvos televizijos filmų studijos prodiuserė Rasa Miškinyte, dokumentinio filmo *Domeikos sindromas* prodiuserė. Šiuo metu ji imasi įgyvendinti antrą ne mažiau drąsų projektą: nori kurti lietuvių-norvegų-estų-rusų dokumentinį filmą *Ladislav Starewitch*. Tai bus filmas apie vieną iš animacinio kino pradininkų Vladislovą Starevičių (1882-1965). Savo kūrybinį kelią jis dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą pradėjo Lietuvoje, Kaune, kur sukūrė ir pirmuosius savo filmus.

Rasa Miškinytė baigė Kauno politechnikos instituto Statybos fakultetą, vėliau – Europos filmų koledžą (Danija) bei magistratūrą Lietuvos muzikos akademijos Teatre ir kino fakultete. Dirbo inžinier-projektuotoja, Vilniaus etninės veiklos centro projektų koordinatorė, Lietuvos dailininkų sąjungos konsultante-referente, LRT kultūros laidų redaktore. Edukacinio video projekto *Mes ir menas* (6 filmai) autorė ir prodiuserė. Studijuodama Danijoje, sukūrė 7 trumpo metražo dokumentinius ir vaidybinius filmus. 2002 m. prodiuserė savo LRT dokumentinius filmus: *Domeikos sindromas*, *Pirmoji nuolatinė konstitucija. 1922 metai ir Energija vardu Elektra*.

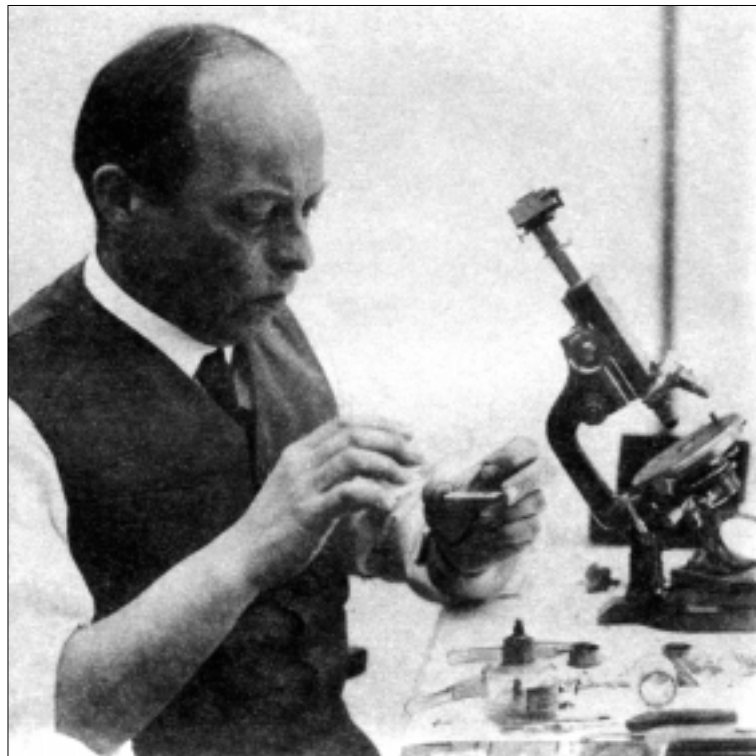
Su Rasa MIŠKINYTE kalbėjomės Lenkų institute prieš prasidedant Trečiajam lenkų filmų savaitei, kurios metu Atviros Lietuvos fonde vyko Vladislovui Starevičiui skirta mokslinė konferencija, o *Skalvijos* kino centre – V. Starevičiaus filmų retrospektyva.

Autokarikatūra, 1912 m.

Iš užmaršties gėlųjų šulinių (1)

SVETUR – ĮŽYMYBĖ, LIETUVOJE – PAMIRŠTAS

Vladislovas Starevičius, 1931 m.

Lietuvoje pradėjęs kūrybinį kelią

Pradėkime nuo pradžių: kada pirmą kartą išgirdote Vladislavo Starevičiaus pavardę?

Su juo susidūriau Lietuvos muzikos akademijoje, kai mokiausi Teatre ir kino fakultete. Regis, tai buvo visai neseniai – 1999 metais. Kino istorijos paskaitose menotyrininkė prof. Marijana Malcienė paminėjo Vladislovą Starevičių. Ta paskaita man sukėlė labai didelį susidomėjimą.

Kas Jus pagavo, sujaudino? Kad pirmuosius animacinius filmus V. Starevičius sukūrė Kaune dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą? Kad pasaulyje geriau žinomas negu Lietuvoje?

Taip, pirmiausia visai tai, tačiau ir kai kas kita. Matote, prodiuserio smegenys sukasi truputį kitaip. Kada žinai, jog pasaulyje kine vyksta kooperacija, iškart gaudai žinias, kurias galiu susieti į visumą – iškart kelias šalis.

Integruoti?

Taip. Tas žmogus Lietuvoje pradėjo kūrybinę veiklą, atrado visiškai naujus animacijos principus kine – ir tai buvo 1910 metais. Kai prisimeni pasaulio kino istoriją, tai ir pagalvoji: o lia lia, kur mes buvome! Tai kodėl apie V. Starevičių taip mažai žinoma? Kodėl Rusijoje šiuo kūrėju didžiuojamasi, kodėl Prancūzijoje, Anglijoje geriau žinomas negu Lietuvoje? Tie klausimai man kilo bemat ir ligi šiol neduoda ramybės.

Juk V. Starevičius iš Lietuvos į Maskvą išvyko 1912 m., o iki tol – nuo 1909 m. jis kūrė Lietuvoje. Ir sukūrė labai gerus animacinius filmus: *Gražiąją Lukanidą ir Kino operatoriaus kerštą*. Šie filmai buvo nufilmuoti Lietuvoje, tik sumontuoti Maskvoje,

Aleksandro Chanžonkovo studijoje. Tai buvo didysis A. Chanžonkovo kino fabrikas, kuriame ir buvo vėliau kuriami V. Starevičiaus filmai.

Ten, kur daugiau erdvės

Kaip V. Starevičius atsidūrė Maskvoje?

A. Chanžonkovas bemat suvokė Kaune jau spėjusio pasireikšti V. Sta-

Lietuvos sprunkančio kūrybiškiausio jaunimo problema. Smegenų ir talentų nutekėjimą teisiname tu, kad tų talentų Lietuvoje nelabai kas pasigėstų, žalios šviesos jiems niekas neduotų, o smegenys, net geriausios, po truputį išdžiūtų. O Vakaruose, jei ko nors verti, galės savo gabumus išvystyti.

Prisiekė savo vabalų neišduoti

Tačiau grįžkime prie V. Starevičiaus asmenybės. Kuo jis pasirodė idomus to meto dar ne itin plačiam kino, gal teisingiau būtų pasakius, Rusijos kino pasauliui? Taigi kuo sužavėjo V. Starevičius pirmiausia A. Chanžonkovą?

Priminsiu, kas buvo kalbama po V. Starevičiaus filmo premjeros Maskvoje. Ji nebuvo labai skandalinga ar triukšminga, tačiau meno žmonių buvo bemat pastebėta. Kažkas iš žurnalistų priėjo prie V. Starevičiaus ir paklausė: *Išduokite paslaptį, kaip Jūs dresiruojate savo vabalus?* V. Starevičius sako: *Neišduosiu – niekada. Bet aš Jums gerai užmokėsiu, – nenurimo žurnalistas. Niekada, girdite, niekada, – prisiekė V. Starevičius.*

Tai buvo žmogus su dideliu ir aštriu humoro jausmu, aiškiai išreikštu savigarbos juokimu. Tikras kūrybininkas. Pirmasis V. Starevičiaus filmas sužavėjo plačiąją publiką, tačiau po antrojo filmo rodymo Maskvos

žmona lieka jo laukti.

Kitą dieną, Gražioji vabalė.

O Gražusis vabalas tuo metu kitame mieste, Sankt Peterburge, lankosi kabare ir susižavi šokėja.

Tikriausiai Gražščiaja žiogė.

Tikriausiai. Gražščiają šokėją žiogę neištikimasis vyras atmuša nuo Kino operatoriaus, taip pat žiogė, ir praleidžia su ja audringą naktį. Kino operatorius žiogas jaučiasi labai nusivylęs, bet kaip tikras kūrėjas neveltį skandina kūryboje: jis filmuoja laimingojo varžovo ir Gražščiosios žiogės meilės scenas ir kuria keršto planus.

Ištikimybė animacijai

Taigi V. Starevičiui pirmiausia reikėjo išsprasti į tuometinio „sinematografo“ įprastų siužetų tėkmę. Tačiau jo naudojamos meninės priemonės buvo labai naujos ir savitos. Kokiomis techninėmis priemonėmis disponavo V. Starevičius?

V. Starevičius nebuvo pirmasis, kuris kine panaudojo animacinę techniką ar lėlinę animaciją. Tačiau jis buvo pirmasis, kuris nuo šios technikos pradėjęs, visą gyvenimą ir liko jai ištikimas. Juk prancūzas animatorius Emilis Kohlis (Kohl), ispanas Secundo di Chomon jau buvo sukūrę savo filmus. Buvo ir kiti kūrėjai. Bet vėliau visi jie lėlinės animacijos filmų nekūrė, nes tai nepaprastai didelio kruopštumo ir neišpasa-

Lenkų institute pristatant Trečiosios lenkų kino savaitės renginius: Instituto direktorė Malgožata Kasner, Forum Cinemas Vingis atstovas Gintaras Plytnikas, Lietuvos televizijos filmų studijos prodiuserė Rasa Miškinytė ir kino kritikė Žilvė Pipinytė

revičius genialumą ir su visa šeima jį parsiviliojo į Maskvą. Ir labai teisingai padarė, nes gyvendamas Lietuvoje V. Starevičius savo gabumų nebūtų sugebėjęs išvystyti, o kūrybinių sumanymų įgyvendinti. Didžiulio entuziazmo vedinas dar porą filmų būtų padaręs, o kas toliau? Kur būtų ryškines savo kino juostas, pagaliau, kur būtų rodęs filmus? Keliuose kinoteatruose?

Yra apie ką pagalvoti. Juk ir Mikalojų Konstantiną Čiurlionį pirmiausia pripažino Peterburge, o ne Lietuvoje. Tai susišaukia ir su mūsų Vytauto Žalekevičiaus išvykimu iš Lietuvos į Maskvą, kur Mosfilmo kino studijoje jis pastatė filmus, apie kuriuos Lietuvoje nė svajoti nebūtų galėjęs. Čia jį būtų užlesioję vietiniai provincijos plėšrūnėliai. Pagaliau tai ir šiuo metu iš

kritikai jį pripažino kaip nepaprastai išmoningą ir originalų kino kūrėją.

To meto kino produkcijoje vyravo melodramos, meilės trikampiai, vyrų ir žmonių neištikimybė paremti labai jau nesudėtingi siužetai. V. Starevičiaus animacija, multiplikatoriniu būdu kuriamas vabalų pasaulis turėjo atrodyti labai originalus.

Tik nepamirškime, kad V. Starevičiaus vabalai išgyveno visas tas pačias žmogiškojo pasaulio intrigas, meilės, neištikimybės ir pavydo scenas. Filmas *Gražioji Lukanida* pastatytas pagal senovės graikų *Gražiosios Elenos* mito motyvus. Tai parodija.

Kino operatoriaus kerštas – vienas geriausių V. Starevičiaus filmų – iš tiesų yra meilės trikampis. Vyras išvažiuoja į komandiruotę,

kytų sąnaudų reikalaujantis darbas. Neužmirškime, kad filmo kūrėjams buvo mokama už sukurtą filmo ilgį. Vaidybinius filmus kurti buvo daug paprasčiau ir pigiau.

Idomu, kad Europa tuo metu ryškiai pirmavo filmų kūrimo srityje, kad ir lyginant su JAV, tokia išvystytos technikos valstybe.

Europos kino tėkmė ir pirmavimą sustabdė Pirmasis pasaulinis karas. Štai tada JAV išsiveržė į pasaulinio kino lyderius ir pirmąją ligi šiol.

Entomologija buvo jo meilė

Pirmasis pasaulinis karas, o ypač bolševikų spalio perversmas tolesniai V. Starevičiaus likimui turėjo didelių padarinių. Vis dėlto kaip reikėtų vertinti jo Rusijoje, Maskvoje, o po raudonųjų

atėjimo Odesoje ir Jaltoje praleistus metus? Tai buvo jo kūrybinės sėkmės metai?

Rusijoje V. Starevičius dirbo labai produktyviai ir sėkmingai. Buvo mėgiamas tos šalies kino pasaulyje. Jis net Maskvos akademinio dailės teatro (MChAT'o) aktorius mokė vaidinti prieš kino kamerą. Tai gero kai kitokia vaidyba, lyginant su teatro scena. Teigiama, kad V. Starevičius užaugino vėliau išgarsėjusį Ivaną Mozzuchiną (1888-1939) kaip kino aktorį. Beje, jis 1920 m. emigravo ir vaidino prancūzų kino filmuose. Tad galima įsivaizduoti, kokia aukšta buvo paties V. Starevičiaus kvalifikacija ir koks autoritetas tarp aktorių ir kino verslo atstovų.

O iš kur jis pats visų tų gudrybių išmoko? Kurti ir valdyti lėles, savo garsiuosius žiogsus bei vabalus. Pagaliau iš kur sėmėsi aktorinės vaidybos prieš kino kamerą įgūdžių?

Pradėkime nuo toliau. Pirmiausia prisiminkime jo domėjimosi sritis, kad ir hobi. Juk jis nuo gimnazijos laikų domėjosi entomologija – vabzdžių, vabalų, drugių gyvenimu. Buvo aistringas vabzdžių ir drugių kolekcionierius. Mėgo piešti karikatūras. Traukė muzika.

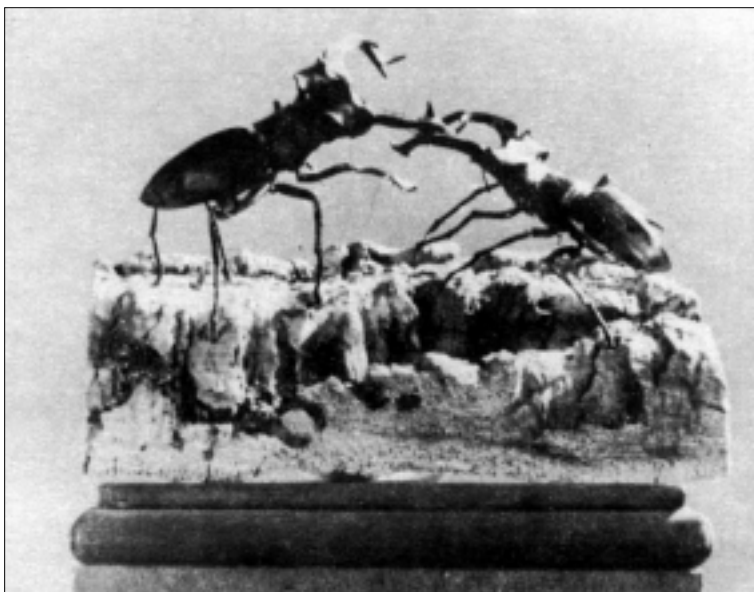
Šaknis tikriausiai lietuviškos

Gal prisiminkime bent kai kuriuos, tegu ir trumpus, V. Starevičiaus biografinius duomenis.

V. Starevičius gimė 1882 m. Maskvoje pabėgėlio iš Lietuvos po 1863 m. sukilimo Aleksandro Starevičiaus šeimoje. Bėgdamas nuo persekiojimų A. Starevičius atvyko į Maskvą, kur sugebėjo išvengti represijų. Jis buvo gimęs Surviliškyje, dabartiniame Kėdainių rajone. Mokėsi Kėdainių gimnazijoje, tapo 1863 m. sukilimo dalyviu.

Yra išlikę V. Starevičiaus dienoraščiai, kuriuose jis rašo kaip vaikystėje jį tėvas nusiveždavo į gimtąjį Surviliškio kaimą ir ten kalbėdavosi su aplinkos žmonėmis lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai. O susirinkę į didelę gryčių dainuodavo tik lietuviškas dainas. Tai Vladislouvi Starevičiui nepaprastai giliai įstrigo į atmintį.

Kai Vladislouvi buvo ketveri metai, mirė jo motina ir jis toliau augo motinos tėvų šeimoje, Kaune. Ten mokėsi gimnazijoje, iš kurios buvo pašalintas dėl nepaklusnumo. Toliau mokėsi Dorpatu (Tartu) gimnazijoje. Grįžęs į Kauną dirbo Žemės kadastrė. Vaidino mėgėjiškuose spektakliuose, modeliavo ir pats gamino maskaradinius kostiumus, kurie turėjo pasisekimą. Fotografavo architektūrą ir kaimišką aplinką. Visa tai rodo jo meninę prigimtį.

Rekonstruota scena iš filmo Vabalų elniaragių kova, 1910 m.

Lietuviškas periodas mažiausiai žinomas

Galima spėti, kad Starevičių giminės šaknis lietuviškos.

Taip, lietuviškos. Tačiau savo kuriamame dokumentiniame filme apie V. Starevičių noriu laikyti kito atspirties taško: kinas – kosmopolitinis menas. Žinoma, mano susidomėjimas V. Starevičiaus kūryba ir asmenybe prasidėjo nuo jo lietuviškų šaknų, jo lietuviškumo. Tačiau tik tuo šis domėjimasis negali baigtis.

Labai teisingai pasakyta.

Aleksandras Chanžonkovas (1887-1945 m.)

Apie V. Starevičių yra sukurti lenkų ir anglų filmai. Pamačiusi lenkų filmą ir pabendravusi su anglais įsitikinau, kad V. Starevičiaus lietuviškasis kūrybos periodas ne tik neatspindėtas, bet ir visiškai nežinomas. Kalbėjau telefonu su anglų kritike Jane Piling, kuri rengė brošiūrą apie V. Starevičių. Ji pasakė: *Imiesi labai sunkios temos. Rusiškas V. Starevičiaus kūrybinės veiklos periodas neblogo žinomas, prancūziškas – gerai žinomas. Lietuviškas periodas – juoda skylė, visiškai ne-*

žinomas. Jeigu tu sugebėsi surinkti medžiagą ir visus tris jo veiklos periodus sudėsi į vientisą seką, padarysi nuostabų darbą.

Šie anglų kino kritikės žodžiai mane smarkiai paskatino imtis šios temos. Europos kino koledže, Danijoje, dirbo kino istorikas iš Anglijos. Kai užsiminiau, kad renku medžiagą apie V. Starevičių, jis taip pat pripažino, jog domisi šiuo kūrėju.

Ar laikytinas lietuviško kino pradininku

Aišku, ne lietuviškos V. Starevičiaus šaknis patraukė anglo ir kitų jo kolegų dėmesį, o šio kino kūrėjo indėlis į pasaulinio kino istoriją.

Tarkime, kad ir prisimintas anglų kino istorikas domisi Rusijos kinu. Dėl to jam parūpo ir V. Starevičius.

Visa tai man ir teikia papildomą paskatą imtis šio darbo. Kas, jei ne aš, lietuvi, turi ištirti ir dokumentiniame filme pateikti V. Starevičiaus lietuviškąjį kūrybos periodą. Ne visi su manimi sutinka, bet aš manau, kad V. Starevičius laikytinas Lietuvos kino pradininku.

Argi tai ne akivaizdu? Kokius argumentus pateikia su tokia nuostata nesutinkantys?

Tvirtina, kad V. Starevičius per mažai padarė lietuviškam kinui. Tada primenu 1909 m. V. Starevičiaus sukurtus dokumentinius filmus *Ant Nemuno kranto*, *Žirgelio gyvenimas (Zycie vazki)* bei filmus apie kitus vabalus. Tada man primenama, jog tie V. Starevičiaus filmai neišliko. Bet ar mažai kas neišliko? Tai ne pagrindas teigti, kad nebuvo sukurta. Juk ir *Gražioji Lukanida*, ir *Kino operatoriaus kerštas* buvo sukurti Lietuvoje 1911 metais. Pats V. Starevičius apie tai rašo savo dienoraščiuose.

Kaip būtų galima išgvildinti V. Starevičiaus lietuviškąjį kūrybos periodą? Ar čia gali pagelbėti archyvai? Kaip Jūs tai atliksite savo filme?

Tai nėra paprasta. Kinė šis periodas nebus paremtas tvirtais faktais, galimi ir asociatyvūs sprendimo būdai. Skirtingai bus pateiktas rusiškas periodas, kuris remsis tvirta faktologija. Šiandien galiu pasakyti, kad tai bus netradiciškas ir labai įdomus sprendimas. Suomiai man net pasakė: *tik nepaleisk filmo iš lietuviškos aplinkos, nes jūs dar mokate daryti tai, ko kitoje šalyje jau nebemokama daryti.*

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą šioms etatinėms pareigoms pagrindiniam darbui užimti:

TEISĖS FAKULTETE:

Civilinės ir komercinės teisės katedroje – docento;
Kriminologijos katedroje – katedros vedėjo, dviejų docentų arba dviejų lektorių;
Konstitucinės teisės katedroje – katedros vedėjo, dviejų docentų arba dviejų lektorių;
Baudžiamosios teisės katedroje – katedros vedėjo, docento arba lektoriaus;
Baudžiamojo proceso katedroje – docento arba lektoriaus;
Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės institute – mokslo darbuotojo arba jaunesniojo mokslo darbuotojo;
Teisės filosofijos katedroje – katedros vedėjo, trijų docentų arba trijų lektorių;
Finansų ir mokesčių teisės katedroje – katedros vedėjo, docento arba lektoriaus;
Administracinės teisės ir proceso katedroje – katedros vedėjo, docento arba lektoriaus;
Kriminalistikos katedroje – katedros vedėjo;
Darbo teisės ir socialinės saugos katedroje – docento arba lektoriaus.

VALSTYBINIO VALDYMO FAKULTETE:

Valdymo teorijos katedroje – katedros vedėjo, trijų profesorių arba trijų docentų, arba trijų lektorių;
Politologijos katedroje – dviejų docentų arba dviejų lektorių, arba dviejų asistentų;
Kalbos kultūros katedroje – katedros vedėjo, trijų docentų arba trijų lektorių;
Filosofijos katedroje – dviejų profesorių arba dviejų docentų;
Užsienio kalbų katedroje – dešimt docentų arba dešimt lektorių;
Žinių visuomenės valdymo institute – mokslo darbuotojo arba jaunesniojo mokslo darbuotojo;
Teisinės informatikos katedroje – katedros vedėjo, dviejų profesorių arba dviejų docentų, arba dviejų lektorių;
Ekonomikos katedroje – trijų profesorių arba trijų docentų, arba trijų lektorių;
Viešojo administravimo katedroje – profesoriaus arba docento;
Europos Sąjungos politikos ir valdymo institute – mokslo darbuotojo arba jaunesniojo mokslo darbuotojo.

SOCIALINIO DARBO FAKULTETE:

Penitencinės teisės ir veiklos katedroje – dviejų docentų arba dviejų lektorių;
Psichologijos katedroje – profesoriaus, dviejų docentų;
Socialinės politikos katedroje – profesoriaus arba docento;
Socialinio darbo katedroje – katedros vedėjo, docento.

POLICIJOS FAKULTETE:

Fakulteto dekanı;
Policijos teisės katedroje – katedros vedėjo, docento arba lektoriaus;
Muitinės veiklos katedroje – dviejų docentų arba dviejų lektorių,
Policijos profesinės taktikos katedroje – katedros vedėjo, keturių lektorių;
Kovinės savignos ir kūno kultūros katedroje – katedros vedėjo, penkių docentų arba penkių lektorių;
Operatyvinės veiklos katedroje – katedros vedėjo, dviejų lektorių.

KAUNO POLICIJOS FAKULTETE:

Fakulteto dekanı;
Humanitarinių ir socialinių mokslų katedroje – katedros vedėjo, docento;
Valstybės sienos apsaugos katedroje – katedros vedėjo;
Policijos veiklos katedroje – katedros vedėjo, keturių lektorių;
Specialaus fizinio rengimo katedroje – trijų docentų arba trijų lektorių.

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETE:

Mokslo centro direktoriaus;
Leidybos centre redaktoriaus vertėjo;
Finansų skyriuje programų tvarkymo buhalterio.

Prašymai ir reikalingi dokumentai (prašymas dalyvauti konkurse, aukštojo mokslo diplomas, mokslo laipsnio diplomas, mokslo vardo atestatas, mokslinių darbų sąrašas, socialinio draudimo pažymėjimas, pasas, 2 nuotraukos, CV) priimami iki 2003 m. gegužės 30 d. Lietuvos teisės universiteto Personalo skyriuje, kab. 238, Ateities g. 20, Vilniuje, 2057. Telefonas pasiteirauti: 271 46 66.

Rektorius

Kadras iš filmo Varlės nori karaliaus, 1922 m.

Atkelta iš 1 p.

Tuo didžiavosi patys vilniečiai, be-
mat pastebėdavo net ir daugelį Eu-
ropos ir pasaulio miestų bei kraštų
išmaišę keliauninkai.

Jau lyg ir tarėme, tegu gal ne vi-
sai tiesmukai, pagiriamąjį žodį nau-
juosius rūmus projektavusiam archi-
tektui Arūnui Eduardui Paslaičiui,
Jungtinių architektų dirbtuvių pro-
jektų vyriausiajam architektui. Kaip
teigiama leidinyje *Kas yra kas Lietu-
voje*, architektas mėgsta poeziją ir
medžioklę, vadinasi – ir gamtą. Kad
tikrai taip, mums primena ir jo su-
projektuoti pastatai: sanatorijos *Lie-
tuva* Druskininkuose, Lietuvos
mokslų akademijos poilsio namų Pa-
langoje. Žinoma, šio architekto kū-
rybinėje biografijoje rasime nemažai
ir kitokio pobūdžio objektų: Justiniš-
kių visuomeninį prekybos centrą,
Vilniaus narkologijos ligoninę su ad-

Lietuvių kalbos rūmuose – įkurtuvės

saugykloomis kertinis akmuo. Staty-
bos darbus pradėjo vykdyti konkur-
są laimėjusi AB *Luvras*. Prestigus in-
vesticijų darbai pradėjo strigti. Vė-
liau buvo atnaujinti, statyba su per-
trūkiais truko devynerius metus.

Esame daugybės pradėtų ir ne-
užbaigtų statybų valstybė, todėl į ne-
apibrėžtą ateitį nusitęsiančios staty-
bos nieko nestebina – tai mūsų gyve-
nimo norma, su tuo seniai susitaiky-
ta. Laiku ir greitai iškyla nebent *Ak-
ropolis* ar *Maxima*. Sakralinė frazė
Pinigių nėra kažkodėl turi tą patį ne-
skanų prieskonį kaip ir garsusis šū-
kis – *Pinigių yra*, nes ir vieno, ir kito
šūkio pagrindas – geriau ar blogiau
užslėptos manipuliacijos. Kadangi

AB Mūras generalinis direktorius Alfonsas Šriubėnas naujųjų rūmų simbolinį raktą įteikia Instituto direktoriui Giedriui Subačiui; šalia LR Seimo pirmininko pirmasis pavaduotojas Česlovas Jursėnas ir Ministras Pirmininkas Algirdas Mykolas Brazauskas

Gedimino Zernicko nuotraukos

Instituto naujųjų rūmų atidarymo iškilmėse – prof. Algirdas Sabaliauskas, poetas Justinas Marcinkevičius, dr. Kazimieras Morkūnas ir prof. Vytautas Ambrasas

ministracinius pastatų Rasų gatvėje,
Lietuvos invalidų reabilitacijos cen-
trą Vilniuje, Žvėryno rajono planą.
Vardyti galėtume dar ilgokai.

Lietuvių kalbos instituto naujie-
ji rūmai pradėti projektuoti, regis,
dar 1988 metais. Tada veikė jungti-
nis Lietuvių kalbos ir literatūros ins-
titutas, kurio vadovai – Jonas Lanku-
tis ir Aleksandras Vanagas jau buvo
subrandinę šio instituto su fondų
saugykloomis statybos idėją. Tačiau
Lietuvai pradėjus „dainuojančią re-
voliuciją“ ir žengiant į nepriklauso-
mos valstybės statybos kelią, pirma-
eiliais tapo kiti rūpesčiai. Tik 1994
m. buvo padėtas naujųjų Lietuvių
kalbos ir literatūros rūmų su fondų

naujųjų Lietuvių kalbos ir literatūros
instituto rūmų statybai globėjišką
impulsą 1994 m. davė tuometinis ša-
lies prezidentas Algirdas Mykolas
Brazauskas, tai atėjus prie valdžios
vairo kitų politinių jėgų atstovams,
pirmtako pradėtas statybas tęsti bent
kiek didesnio noro jiems nekilo. Ne-
padėjo nė meilė gimtajai lietuvių
kalbai. Mat politikų meilė, kaip ir
poetų, nors ir kitos substancijos, bet
taip pat labai nepastovi ir priklauso
nuo politinių darganų.

Žodžiu, kol tęsėsi statybos dar-
bai, iš vieno instituto spėjo išsirutu-
lioti du atskiri: Lietuvių kalbos bei
Literatūros ir tautosakos institutai.
O užbaigtų naujųjų rūmų simbolinį
raktą Lietuvių kalbos
instituto direktoriui
prof. Giedriui Subačiui
šių metų balandžio 10
dieną įteikė AB Mūras
generalinis direktorius
Alfonsas Šriubėnas. Tą
dieną vyko naujųjų kal-
bos rūmų atidarymo iš-
kilmės.

Lietuvių slaptažodis – knygnešys

Šiuo atveju kone
dešimtmetį užsitęsusi
statyba turi ir vieną pri-
valumą, įgyja net savo-
tišką simbolinę vertę.
Praėjusiais metais iš-
leistas didžiojo akade-
minio *Lietuvių kalbos
žodyno XX* tomas vaini-
kavo bene didžiausią vi-
sos lietuvių tautos pro-
jekto pabaigą. Tą pro-
jektą (tokio žodžio nė
nevertodamas) 1902 m.

pradėjo Kazimieras Būga, o jo pase-
kėjai ir bendraminčiai lygiai per 100
metų pastatė tautai paminklą, kurį
sudaro dvidešimt *Žodyno* tomų.

Ir dar. Kitamet sukanka šimtas
metų, kai Lietuvoje panaikintas lie-
tuviškos spaudos draudimas, trukęs
išstisus 40 metų. Taigi Lietuvių kalbos
instituto naujųjų rūmų užbaigtuvės
gal net visai neplanuotai vainikavo
dvi labai svarbias lietuvių tautos is-
torijos ir kultūros minėjimo datas:
lietuviškos spaudos draudimo šimt-
metį ir *Lietuvių kalbos žodyno*, kurio
rašymas truko šimta metų, pabaigtu-
ves. Simboliška, kad kalbos rūmų pa-
baigtuvių iškilmės atsidūrė tarp šių
dviejų prasmingų sukakčių.

Kalbėdami net ir apie skaudžius
istorijos momentus, mūsų aukštieji
valdžios vyrai jau moka būti ne tik
orūs, bet ir pakankamai žaismingi.
Ministras Pirmininkas A. Brazaus-

kas priminė, jog XIX a. lietuviai bu-
vo praradę beveik viską, ką gali pra-
rasti tauta: valstybingumą, savo eli-
tą, kuris nutautėjo, persiėmęs Vaka-
rų pasaulio vertybių, tarp kurių, aiš-
ku, buvo ir kalba. Nedaug trūko, kad
lietuvių kalba išvis būtų pamiršta.
Juk mados ir kultūros reikalas buvo
kalbėti lenkiškai, rusiškai, tik ne lie-
tuviškai. Po 1863 m. sukilimo lietu-
viška spauda, taigi, ir lietuvių kalba
Lietuvoje buvo uždrausta ir šis drau-
dimas tęsėsi iki 1904-ųjų metų. *Ido-
mu, kaip Jūs į anglų kalbą išversite žo-
dį „knygnešys“? – kreipdamasis į ver-
tėją paklausė Premjeras A. Brazaus-
kas, gerokai pagyvinęs ir taip jau
šventišką susirinkusiųjų rūmų atida-
rymo iškilmės nuotaiką. Čia jau mes
bendraminčiai, vienas kitą supranta-
me iš pusės žodžio. *Knygnešys* – tai
lietuvių slaptažodis, kurį nelengva iš-
šifruoti kitataučiui.*

Vardyno skyriaus darbuotojos – dr. Alma Ragauskaitė, skyriaus vadovė habil. dr. Vitalija Maciejauskienė, Rasa Daudaitė, Dalia Sviderskienė ir Vita Grybauskienė su Lietuvos mokslo tarybos patarėju, vykdančiuoju direktoriumi doc. dr. Vladislavu Guoga

Didžiuoju Lietuvių kalbos žodynu domisi Lenkijos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Jerzy Bahr, Lietuvių katalikų mokslo akademijos narys prof. Antanas Tyla, VU Filologijos fakulteto prof. Olegas Poliakovas ir Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas

Prakalbos žodį taria Lietuvių kalbos instituto direktorius habil. dr. Giedrius Subačius

Lietuvių kalbos instituto rūmų siluetas

O lietuviui – tai ištisos epochos simbolis, įprasminamas Juozo Zikaro skulptūroje, atgimdavęs iš senelių pasakojimų ir prisiminimų. Daugelis knygnešių, tų tyliųjų tautos didvyrių, tiesusių lietuviškai knygas kelis į Tėvynę, buvo persekiojami, suimami, teisiami, tremiami. Tokia buvo lietuviško žodžio kaina – už knygą mokėta gyvenimu.

Kalba pavienį žmogų saugo nuo mirtingumo

Kad ir koks viliojantis pavyzdys Lietuvai yra Airija, bet kalbos požiūriu vargu ar norėtume sekėti airiais, ku-

rių dauguma kalba ne seną airių ar gėlių kalbą, bet anglų. Ar ne panašiai lietuviai buvo persiėmę lenkų kalbos grožybėmis? Mums šiandien kalbos netektis atrodo didelis praradimas, kurio neatstoja materialioji gerovė. Tačiau airių ar škotų pavyzdys rodo, kad galima perimti svetimą kalbą, bet išlikti karštu savo tautos patriotu. Škotai beveik nesugebėjo išsaugoti savo keltiškos prigimties palikimo – senosios gėlių kalbos, šiandien vartoja juos paverusių anglų kalbą, nors savo tautinio aprėdo – languotų sijonų – iki šiol niekam neleido nuplėšti. Neįmanoma aprėdas gali būti atsparaus tautinės tapatybės ženklas už kalbą?

Mums triada – tauta, kalba ir valstybė – yra neatsiejamos ir viena iš kitos plaukiančios sąvokos. *Tik visiškai subrendusi, aukštą intelektualinį lygį pasiekusi tauta ir valstybė turi išstobulintą, visais aspektais turtingą, kuo įvairiausias mintis įvaldžiusią savo tautinę kalbą, – teigė Literatūros ir tautosakos instituto direktorius habil. dr. Algis Kalėda, be kita ko priminęs, jog kalba nėra skirta tik komunikacijai, tai ne vien informacijos perdavimo priemonė, o ir asmenybės saviraiškos kūrybos būdas,*

LR Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas perkerpa naujųjų rūmų atidarymo simbolinę juostą

Ką šis pavyzdys įrodo? Tik tai, kad kiekviena tauta gyvena ne vien pagal bendruosius, bet ir pagal savo vidinius dėsnius. Kaip mūsų knygnešys lietuviui kelia ištisą istorinių asociacijų srautą, taip škotui jo margaspalvis sijonas tikriausiai yra ne vien drabužis, saugantis nuo darganos, ne vien išraiškingas tautinio pasididžiavimo atributas, kartais stebinantis svetimąliu, bet ir daugiaprasmiškas jų tautos simbolis, pilnai suprantamas tik paties škotams. Todėl ir mūsų vidinių gyvenimo tiesų, kurios remiasi gilia tautos istorine ir psichologine patirtimi, mums niekas kitas negali nei patvirtinti, nei paneigti – patys sau esame vyriausi arbitrai.

tam tikros žmogiškosios egzistencijos, deja, trumpalaikės neamžinas pamatas. Tautos kalba, bendrinė kalba, užtikrina atskiros egzistencijos, pavienio žmogaus būties tęstinumą. Taigi kalba mus saugo ir nuo mirtingumo. Šią išvadą A. Kalėda parėmė ir poetiniu tekstu, kurio autorius – „mūsiškis“

ARTĖJA SIMPOZIUMAS

Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas tapo labai reikšminga grandimi, padedančia veiksmingai vienyti Lietuvos ir užsienio lietuvių mokslininkus bei kitus kūrėjus. 1991 m. Simpoziumas pirmą kartą vyko Lietuvoje. Jame dalyvavo žymiausi Lietuvos ir išeivijos intelektualai. Tada buvo nutarta, kad šis Simpoziumas kas antri metai paeiliui vyks Lietuvoje ir Čikagoje. XI Simpoziumas 2000 m. įvyko Lietuvoje, o šiais metais gegužės 21-25 dienomis XII vyks Lemonte, Čikagos priemiestyje. Šis simpoziumas bus vienas prasmingiausių ir turiningiausių renginių, sudarantis galimybę ne tik pasidalinti lietuvių moksliniais pasiekimais abiejose vandenyno pusėse, bet taip pat suteikiantis progą aptarti bei ieškoti būdų, kaip tokie simpoziumai galėtų atnešti kuo didesnę naudą Lietuvos mokslui bei jos žmonėms. Simpoziume bus gausiai ir gana giliai gvildenamos Lietuvai labai svarbios temos, pavyzdžiui, biochemija, biotechnologija, aplinkosauga, protų nutekėjimas, informacinė technologija, medicina, ekonominių parametrų įtaka Lietuvai pasaulio ekonomikos raidos kontekste. Simpoziumas ne tik vertins šiandieninę Lietuvos mokslo padėtį ir pasiekimus, bet kartu nagrinės ir labai praktiškas šalies ūkio infrastruktūros plėtros kryptis. Ypatinę dėmesį numatoma skirti transporto plėtros strateginėms kryptims, bus aptariamos ir kitos perspektyvios šiuolaikinių technologijų veiksmingesnio panaudojimo galimybės.

Daugiau informacijos apie XII Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą galima rasti internete (<http://mks.lms.lt>) ir *Mokslo Lietuvos* laikraštyje. Taip pat galima kreiptis į dr. Vygintą Gontį (tel. 8 698 123 84), kuris mielai atsakys į visus klausimus, pateiks papildomos informacijos apie Simpoziumo organizavimo eigą.

*Simpoziumo tarybos atstovas Lietuvoje
dr. Vygintas Gontis*

Dr. Jonas Klimavičius, prof. Jonas Palionis ir dr. Kazimieras Morkūnas naujųjų rūmų atidarymo iškilinėse

Nobelio premijos laureatas Česlovas Milošas. Iš Kėdainių krašto kilęs poetas ir rašytojas didžiajam lietuvių žodynininkui Konstantinui Sirvydui skirtame eilėraštyje *Filologija* varto žodyno lapus ir tarsi šauktųsi ta sena kalba kalbėjusių žmonių sielas – taip nutolina ir savo paties mirtingumą.

Būtų gerai, jeigu eidami į naujas sąjungas, vis drąsiau dalyvaudami globalios politikos, ekonomikos ir kultūros procesuose, galėtume atsiremti ir į laiko išbandytas vertybes. Lietuvių tautai tikriausiai nėra didesnės vertybės už savo kalbą, bent jau tam tikrai tos tautos daliai. Jeigu taip, vadinasi, galime atsiremti į savo kalbą, istorinę patirtį, tautos žodinės kūrybos turtus, kurie saugomi mūsų lituanistinio pobūdžio mokslo institute. Tai didžiulis turtas, didesnis negu kad susimąstome kasdienybėje. Bet tai vertybė, kuri mus gali stiprinti tik tiek, kiek mes patys tą vertę suvokiame ir kitiems sugebame perteikti.

Į talką kvietėsi aitvarus

Kitų metų gegužę būsime pilnaverčiai Europos Sąjungos nariai. Visai natūralu, jei rūpi aiškintis, kaip jausimės naujojoje tautų ir valstybių šeimoje, ar jauku toje Sąjungoje bus lietuvių kalbai? Ar pakaks jai erdvės?

Į šiuos klausimus Lietuvių kalbos instituto direktorius Giedrius Subačius linkės atsakyti optimistiškai. Turi puikių pavyzdžių, įrodančių, jog

naujoji Europa bus ne vienakalbė, net ne dvikalbė – bus daugiakalbė. Jau ir iki šiol vykę procesai rodo, kad Europa ne žlugdo kalbinę įvairovę, bet ją netgi skatina. Atsirado kalbų, apie kurias ligi šiol ne kažin ką buvome girdėję. Atsirado Liuksemburgo, gal teisingiau, liuksemburgiečių kalba, kuri seniau buvo laikoma vokiečių kalbos dialektu. Savo teisių reikalauja sardinų kalba, kuria kalba Sardinijos salos gyventojai. Jie nesutinka, kad jų kalba būtų laikoma tik italų kalbos dialektu – nori savarankiškos kalbos statuso.

LR Seimo pirmininko pavaduotojas Česlovas Juršėnas tuojau pat paklausė, kaip Europos kontekste atrodys žemaičių tarmė, ar turi galimybę tapti atskira kalba? Matyt, kol kas turės palaukti, bent jau G. Subačius nejaučia pavojaus lietuvių kalbai skilti ir silpnėti.

O kad lietuvių kalbai būtų jauku naujuose kalbos rėmuose, G. Subačius nepasikliovė vien Premjero A. Brazausko, perkirpusio rūmų atidarymo juostelę, laiminga ranka, bet ir pakvietė į rūmus rinktis ir apsigyventi mitines lietuviškas būtybes, su kuriomis bendrų kalbų mokėjo rasti mūsų protėviai. Jeigu aitvarai, bildukai ir kaukai susirinks čionai iš visų Lietuvos vietų ir dar dovanų sunėš lietuvių kalbos gėrybes, tai pirmiausia savo prigimtos kalbos turtais būsime turtingi ir stiprūs.

Gediminas Zemlickas

LR Seimo pirmininko pirmasis pavaduotojas Česlovas Juršėnas LR Seimo vardu įteikia dovaną – Kazimiero Būgos portretą Instituto direktoriui Giedriui Subačiui; šalia Ministras Pirmininkas Algirdas Mykolas Brazauskas

Kauno Technologijos universiteto profesoriaus habilituoto daktaro Jurgio Staniškio 60-mečio darbų parodoje tarp solidžiausių leidinių išskirtinę vietą užėmė monografija *Švaresnės gamybos koncepcija ir jos taikymas*. Specialistai pastebėjo, kad šio mokslininko iniciatyva prieš vienuolika metų įkurtas KTU Aplinkos inžinerijos institutas (APINI) pirmasis Lietuvoje pradėjo įgyvendinti vakarietišką švaresnės gamybos koncepciją. Kitas pasiekimas – mokslininkų pastangomis šalyje įdiegta prevencinės aplinkos vadybos sistema. Minėto instituto direktorius jubiliejaus proga pelnė Aplinkos, Ūkio bei Švietimo ir mokslo ministerijų padėkos raštus.

Švaresnės gamybos centras

Kalbėdamas apie žmogaus ir gamtos harmonijoje paliekamą pėdsaką profesorius J. Staniškis akcentavo jo pastangomis Kaune įkurtą prevencinių aplinkos vadybos strategijų centrą. Žinia, sovietmečiu gamybininkai mažai dėmesio skyrė švaresnės technologijoms. Taip gyvenome netausodami gamtos, negalvodami, ką paliksime ateities kartoms. Švaresnės gamybos (toliau ŠG) galimybių įvertinimą bei diegimą Lietuvoje APINI ekspertai pradėjo prieš dešimtmetį. Ženklią vietą užima 1994 m. pagal bendradarbiavimo sutartį su Pasaulio aplinkos centru (JAV) APINI įkurto Taršos prevencijos centro veikla. Dalyvauta daugelyje tarptautinių projektų, surengtos penkios Lietuvos-Norvegijos švaresnės gamybos programos, kuriose dalyvavo ir ŠG projektus įdiegė 71 Lietuvos įmonė. Didelis darbas atliktas keliant darbuotojų kvalifikaciją. Per dešimtmetį parengta daugiau kaip šimtas tarptautinių ŠG ekspertų. KTU įgyvendinta *BALTECH* konsorciumo remiama magistrantūros studijų programa *Švaresnė gamyba ir aplinkos vadyba*. Jungtinių tautų Aplinkos apsau-

RYŠKŪS PĖDSAKAI LINK ŽMOGAUS IR GAMTOS HARMONIJOS

gos Programos (UNEP) duomenimis, KTU ŠG centras tapo geriausiu Europoje. *Pagrindiniai mūsų uždaviniai: pagal Europoje patvirtintą metodiką atlikti ŠG galimybių įvertinimą įmonėje ar organizacijoje; išvystyti Lietuvos ŠG testavimo užtikrinimo sistemą; parengti švaresnės gamybos diegimo ir ekologinės pramonės vystymo nacionalinę programą; sukurti švaresnės gamybos investicinių projektų rengimo metodiką bei finansavimo metodikos mokymo programą; iširti ŠG strategijos diegimo pramonės įmonėse poveikį aplinkosaugos veiksmingumo gerinimui bei skleisti ŠG galimybių įvertinimo ir diegimo metodiką kitose šalyse*, – sakė prof. J. Staniškis.

Svarus laimėjimas yra 1998 m. kartu su Šiaurės valstybių aplinkos investiciniu fondu (angl. NEFCO) įdiegta ŠG projektų lengvatinio finansavimo sistema. Čia APINI ekspertai atlieka svarbų vaidmenį nustatant investicijų poreikį ir rengiant ŠG projektus, taip pat prižiūri jų diegimą bei vertina rezultatus. Specialia NEFCO lengvatinių paskolų lini-

ja pasinaudoję Lietuvos įmonės jau investavo 53 mln. litų, o patvirtintas metinis ekonominis efektas viršija 33 mln. litų.

Kaune viešėjęs UNEP projektų koordinatoriaus dr. Ari Huhtala sakė, kad APINI sukurta ir sėkmingai taikoma investicinių švaresnės gamybos projektų įvertinimo ir rengimo sistema bei metodika naudojama ne tik Lietuvos pramonės įmonėse. Greta darbų Lietuvos ūkyje APINI mokslininkai, kaip UNEP, UNIDO, OECD (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija) ekspertai, atlieka tyrimus ir savo patirtimi sėkmingai dalijasi su specialistais Afrikos, Centrinės Amerikos, Centrinės ir Rytų Europos bei Pietryčių Azijos valstybėse. Zimbabvėje parengti ir įdiegti 10 projektų, Vietname – 8, Nikaragvoje – 5, Gvatemaloje – 5, Tanzanijoje – 6 projektai ir t. t. Be to, Jungtinių Tautų užsakymu APINI švaresnės gamybos specialistai paruošė mokymo reikmenų kompleksą *Švaresnės gamybos koncepcija ir jos taikymas* anglų, arabų, kinų, ispanų, rusų, vietnamiečių ir kito-

Profesoriaus 60-mečio proga Aplinkos ministerijos padėkos raštą įteikia Aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus pavaduotojas Alfredas Vaišnora

nius reikalavimus pramonei. Taigi daugelio problema – tenkinti subalansuotosios plėtros principus ir tuo pačiu sėkmingai konkuruoti tarptautinėje rinkoje. Siekiant spręsti šią problemą ir buvo pradėta bandomoji studija *Švaresni gaminiai ir procesai*, kurioje šaliai atstovauja KTU APINI. Prof. J. Staniškis informavo, kad ketvirtojoje NATO CCMS konferencijoje buvo nuspręsta penktąją (baigiamąją) konferenciją vykdyti vienoje iš valstybių, kurios yra asocijuotos NATO narės. Įvertinus mūsų šalies pasiekimus, tą konferenciją surengti pernai buvo patikėta KTU APINI. Šį sprendimą priimti paskatino tai, kad KTU Aplinkos inžinerijos institute šiuo metu veikia geriausias Europoje švaresnės gamybos centras. Konferencijoje Kaune ir Vilniuje bei atskirose Lietuvos įmonėse mūsų specialistai pademonstravo kitų šalių atstovams, kaip švaresnės gamybos koncepcija efektyviai įgyvendinama Lietuvoje.

Be to, APINI projektas *Subalansuota Lietuvos pramonės plėtra* laimėjo Europos Sąjungos Penktosios Bendrosios Tyrimų Programos konkursą. Jo tikslas – sukurti subalansuotos šalies pramonės plėtros kompetencijos sistemą, kur harmoningai derintųsi ekonominiai, socialiniai ir gamtos saugos reikalavimai. Labai svarbu, kad ekonomikos augimas nesekintų neatsinaujinančių gamtos išteklių, būtinų ir ateinančioms kartoms. Projekto lėšomis bus rengiami tos srities ekspertai, sukurta subalansuotos plėtros metodologija bei demonstraciniai projektai įvairių šalies regionų įmonėse. Aukštosiose mokyklose turėtų atsirasti studijų programos, kad nereikėtų perkvalifikuoti specialistų, o paruoštume jaunimą subalansuotos plėtros projektams įgyvendinti. Vilniuje pradėjo veikti APINI subalansuotos plėtros kompetencijos centras. Be to, bus organizuojamos tarptautinės konferencijos, seminarai, kuriuose pranešimus skaitys ES lektorai bei Universiteto mokslininkai, o kvalifikaciją tobulins šalies ūkio specialistai. Bus parengti ekspertai, kurie padės kvalifikuočiau parengti ES finansavimui siūlomus šalies ūkio plėtros projektus. Tai įgalins sparčiau įsisavinti ES gausias lėšas, skirtas Lietuvos struktūriniais fondams.

Preveninės aplinkos vadybos sistemos

Siekiant mažinti taršą tikslinga įgyvendinti visapusišką aplinkos apsaugos vadybos sistemą gamybos ir paslaugų organizacijose. Ją būtina integruoti į bendrąją įmonės vadybą, nes aplinkos apsauga – tai vienas iš daugelio įmonė veikiančių išorinių veiksnių. Tarptautinė standartizacijos organizacija pateikė naują ISO 9001:2000 standarto versiją (kuri pakeitė nuo 1994 metų galiojusius ISO 9001 ir 9002 standartus). Diegiant vadybos sistemą pagal ISO 14001 standartą, jau dabar galima pereiti nuo esamo kokybės vadybos sistemos modelio prie naujų ISO 9001:2000 sistemos reikalavimų.

Prieš ketvirtą metų UAB *Ave-Matrox* buvo įteiktas Vokietijos ir Austrijos techninės apsaugos sąjungų susivienijimo TÜV-CERT tarptautinis ISO 14001 sertifikatas. Tai pirmasis toks sertifikatas Lietuvoje ir ypač svarbus APINI specialistams, tiesiogiai dalyvavusiems diegiant sistemą. Padedant KTU mokslininkams tokie projektai buvo sėkmingai įdiegti taip pat AB *Klaipėdos baldai*, AB *Šilutės baldai*, AB *Snaigė*, AB *Alita*, AB *Marijampolės statyba*, AB *Ukmergės vienybė*, AB *Vilniaus vingis*, AB *Rokiškio sūris*, AB *Utenos trikotažas* ir kitur (iš viso per 25 įmones). APINI specialistams padedant tokios sistemos šiuo metu diegiamos keliasdešimtyje Lietuvos tekstilės, elektronikos, metalo apdirbimo, chemijos bei maisto pramonės įmonių.

Ateities kartoms – švaresnį vandenį

Kad ateities kartoms paliktume švaresnę gamtą, nemažiau aktuali problema yra paviršinių vandens telkinių kokybė. Jų modeliavimas ir racionalesnė vadyba įvairių Lietuvos upių baseinuose – dar vienas prof. J. Staniškio vadovaujamo mokslininkų tyrimo objektas.

Dalis APINI specialistų atlieka natūralių vandens telkinių vandens kokybės įvertinimo, taršos šaltinių analizės bei jų poveikio vandens

Kūrybiškiausiais 2002 m. KTU mokslininkas prof. J. Staniškis

mis kalbomis, parengė keliolika mokymo priemonių ir knygų.

Per pastarąjį dešimtmetį šiame centre buvo atlikta per 30 įvairių stambių tarptautinių projektų. Sukaupta patirtis panaudota rengiant kai kuriuos strateginius šalies dokumentus, pavyzdžiui, Lietuvos subalansuotos pramonės plėtros programą, Pramonės plėtotės strategiją ir kitus.

NATO pasitiki APINI mokslininkais

Dar vienas šio instituto darbų pavyzdys – Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) finansuojama programa *Mokslas – taikai*. 1969 metais NATO ikūrė Moderniosios visuomenės problemų sprendimų komitetą (CCMS). Jo tikslas – kurti prasingas programas, platinti jas įvairiose šalyse ir spręsti specifines problemas, su kuriomis susiduria šiuolaikinė modernioji visuomenė.

Vis daugiau valstybių siekia subalansuotosios plėtros. Jos esmė yra žmogiškosios veiklos, įskaitant gamybą bei paslaugas, harmonija su natūraliaja gamta, t. y. energijos bei kitų gamtos išteklių tausojimas. Plečiantis globalizacijai ir sparčiai vystantis informacinėms technologijoms, visuomenė pateikia vis griežtesnius aplinkosaugi-

Kaunietis (sėdi pirmas iš kairės) tarp baigiamojo švaresnės gamybos projekto Tanzanijoje vadovų

Naujieji Vilniaus universiteto garbės daktarai (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 8

Senajame Vilniaus universitete keturi žymūs pasaulio mokslininkai inauguruoti jo naujaisiais garbės daktarais. Pirmoje rašinio dalyje pristatėme Krokuvos universiteto profesorius teisininką Andrzej Zolį (Andrzej Zoll) iš Lenkijos ir Bergeno universiteto profesorius paleoekologą Dagfiną Mu (Dagfinn Moe) iš Norvegijos. Šioje dalyje pagarbos duoklę atiduodame Maskvos universiteto profesorius kalbotyrininkui baltistui Jurijui Stepanovui ir Miunsterio universiteto profesorius literaturologui Ernestui Ribatui (Ernest Ribbat) iš Vokietijos.

Užkalbino vyriškį mokytojo veidu

Būna lemtingų susitikimų. Lemtingų atskirų asmenybių likimui, taip pat ir mokslui.

Profesorių, Rusijos mokslų akademijos tikrąjį narį, o nuo šiol ir Vilniaus universiteto garbės daktarą Jurijų Stepanovą į Lietuvą atvedė susidomėjimas lietuvių kalba. Kai 1962 metais pirmą kartą atvyko į Vilnių ir Seredžių, dar nebuvo apšunkintas garbingų mokslo laipsnių ir titulų, bet jau tada jautė didelį norą išmokyti lietuvių kalbą ir pažinti Lietuvą. Nuo ko pradėti, nelabai žinojo. Prisimena, kaip susimąstęs vaikščiojo po Palangą. Prie knygos pamatė stovintį vyrą geru mokytojo veidu, su knyga rankose. Ryžosi jį užkalbinti. Kazko paklausė, vyriškis maloniai atsakė. Savo ruožtu šis paklausė maskviečio, ar jau ilgai mokosi lietuvių kalbos. *O, jau 32 dienas**. Vyriškis šyptelėjo: *Jau gerai. Bet Jums dar teks daug padirbėti.*

Kaip į vandenį žiūrėjo! Dabar jau galime pasakyti, kad J. Stepanovas lietuvių kalbos mokėsi tuos ištikus 42 metus ir vargu ar kada liausis į ją gilinėsis. Tokia kalbininko lemtis: jis gali pasakyti, kada pradėjo mokytis kalbos, bet ne kada baigs. Tai darbas be pabaigos.

Nuostabiausia tai, kad prie Palangos knygos prieš 42 metus J. Stepanovas užkalbino ne šiaip vyriškį su geru veidu. Tai buvo Jonas Kazlauskas, žymus lietuvių kalbininkas. Tad ar gi ne lemtinga pažintis? Taip prasidėjo J. Stepanovo pažintis su J. Kazlausku ir Lietuva. Kas pasakys, kad nėra aukštesnių jėgų, suvedusių žmones, kuriems tiesiog būtina susitikti. Šio susitikimo padarinius ne tik abiem mokslininkams, bet ir kalbos mokslui bei daugelio jaunų lietuvių kalbininkų likimui būtų sunku pervertinti. Juk tuo metu J. Stepanovas šiaip pramogavo Palangoje. Maskvos universitete vadovavo Prancūzų kalbos katedrai, o gal jau net buvo pradėjęs vadovauti Bendrosios ir lyginamosios istorinės kalbotyros katedrai – tai mėnesių klausimas. Tiesa, profesoriumi dar nebuvo, šis vardas jam bus suteiktas 1968 metais. Užtat jau tada J. Stepanovas J. Kazlauskui galėjo pristatyti kaip garsiojo Emilio J. Benveniste'o Sorbonos universitete mokinys.

* Kitoje vietoje prof. J. Stepanovas minėjo 23 dienas – G. Z. past.

telkiniui įtakos tyrimo, vandens kokybės modeliavimo, prognozavimo bei įvairių jos valdymo darbų. Sukurti Nemuno, Nevėžio, Lielupės, Kulpės, Vilnelės, Šešupės vandens kokybės (aprašomi vykstančiais upėse fiziniiais procesais) modeliai būsenai įvertinti, savaiminio apšalimo procesams tirti, upės vandens kokybei prognozuoti, įvairiems upių vandens kokybės valdymo scenarijams kurti. APINI mokslininkai parengė tarptautinių baseinų ekologinio ir aplinkosauginio įvertinimo metodiką (Ventos ir Lielupės baseinų pavyzdžiu) ir sukūrė upės vandens kokybės bei taršos šaltinių vertinimui duomenų bazių pavyzdžius. Be to, parengta pertvarkos koncepcija dėl perėjimo prie baseininio upių valdymo – tai įgalina sudaryti veiksmų planą baseino vandens kokybei valdyti ir gerinti. Šia tema atlikta 10 projektų bei programų, apgintos dvi mokslo daktaro disertacijos.

Ypač išskirtini stambūs tyrimai, kurie dabar dirbame. Tai tarptautinis projektas *Didžiųjų ežerų – Baltijos jūros bendradarbiavimo programa (upių baseinų vadybos demonstraciniai projektai Šešupės, Lielupės, Parnu upėms)*. Partneriai: JAV 5-ojo regiono aplinkos apsaugos agentūra, Ohajo upės baseino vandens sanitarijos komisija – ORSANCO (JAV) bei Latvijos, Lietuvos ir Estijos Aplinkos ministerijos. Kitas pavyzdys *Trijų valstybių susitarimų bendradarbiavimo išvystymas Nemuno baseine*. Šio darbo partneriai: Švedijos aplinkos apsaugos agentūra (SEPA), Lietuvos, Baltarusijos bei Rusijos aplinkos ministerijos bei Aplinkos politikos centras.

Nė vieno lito iš Lietuvos biudžeto...

APINI, kuriame dirba per 20 prof. J. Staniškio auklėtinių, yra vienas kūrybiškiausių profesoriaus kūrinių. Beje, jau vienuolika metų veikiančio APINI specialistai nėra paėmę nė vieno lito iš Lietuvos biudžeto – lėšas jie gauna laimėję tarptautinių konkursinių projektų finansavimą. Sėkmę lemia KTU mokslininkų kompetencija ir tarptautinis pripažinimas.

Prof. J. Staniškis pasidžiaugė, kad pavyko suburti neblogą jaunų tyrėjų grupę. Dauguma jų yra KTU absolventai, kuriems profesorius teko dėstyti. Tai mokslų daktarai Violeta Vincėvičienė, Žaneta Stasiškienė, Jolita Kruopienė, Irina Kliopova, Audrius Šileika, Audrius Bagdonas, mokslininkai bendradarbiai ir doktorantai Valdas Arbačiauskas, Valeras Kildišas, Darius Pamakštys, Tomas Pivoras, Emilija Jelisejevienė, Jurgita Vaitiekūnienė, Rasa Uselytė, Lina Šleinitaitė-Budrienė, Inga Silvestravičiūtė, Dainius Januškevičius, Jolanta Dvarionienė, Vilnė Vaitkaitienė ir kiti.

Dėl finansavimo. *Viena vertus, taip taupome gimtines lėšas. Bet su didesniu malonumu dirbtume savo šalyje, diegtume pažangius metodus Lietuvos žmonėms. Deja, gaudami ribotą finansinę paramą iš Lietuvos vyriausybinių institucijų (pramonės įmonės ne visada gali pačios apmokėti tyrimus), vykdomė nemažai tyrimų ir projektų užsienio šalyse. Džiaugiamės, kad tarptautinės organizacijos ir institucijos įvertina mūsų kvalifikaciją ir kompetenciją ir dažnai kviečia atlikti ekspertizę bei laimime tarptautinių projektų konkursus. Žinoma, norėtume daugiau savo patirties pėdsakų palikti savo šalyje, – pažymėjo profesorius.*

Doc. Vilius Misevičius
KTU atstovas mokslo spaudai

Vilniaus universiteto Šv. Jonų bažnyčioje garbės daktarą inauguracinę kalbą sako kalbotyrininkas prof. Jurijus Stepanovas

Ar pristatė, sunku pasakyti. Užtat tvirtai žinome, jog nuo to laiko J. Stepanovas pradėjo rašyti straipsnius ir į J. Kazlausko redaguojamą *Baltistiką*, dalyvauti sąjunginėse ir tarptautinėse baltistų konferencijose Vilniuje bei Rygoje. 1967-1984 m. Vilniaus universitete J. Stepanovas opanavo Jono Kazlausko, Kazimiero Musteikio, Aldonos Paulauskienės, Alberto Rosino daktaro (habilituoto) disertacijoms. Maskvoje šeši jo vadovau-

sės. 1956 m. apsigina filologijos mokslų disertacija, 1957-1959 m. stažuoja Sorbonos universitete klausėsi Emilio J. Benveniste'o struktūrinės analizės metodų ir lotynų kalbos prielinksnų kursų. Buvo užsirašęs į Andre Martinet baskų kalbos kursą, lankė ir Sorbonos aukštąją vertėjų mokyklą bei literaturologo *Castexo* naujųjų laikų poezijos seminarą. E. J. Benveniste'o paskaitos J. Stepanovui padarė ypač didelį įspūdį, nors Paryžiu-

stačiusio prof. Jurijaus Stepanovo nuopelnus kalbotyros mokslui, jo ryšius su Lietuva ir mūsų šalies mokslininkais.

Prof. J. Stepanovas gimė 1930 m. liepos 20 d., 1948 m. įstojo į Maskvos universiteto Filologijos fakultetą studijuoti ispanų kalbos ir literatūros. Pūikiai išmoko ne tik ispanų, bet ir lotynų kalbas, gerai – prancūzų ir anglų, pakankamai – senovės graikų ir vokiečių, taip pat studijavo sanskritą. Disertacijai pasirinko temą iš senosios IX-XIII a. ispanų ir prancūzų kalbos sintak-

sirodė 1965 m. – tai *Prancūzų kalbos struktūra ir Prancūzų kalbos stilistika*. Dar po metų jis apgynė filologijos mokslų daktaro disertaciją tema *Struktūrinis-semantinis kalbos aprašymas* (prancūzų kalba). Toliau jo mokslinių interesų sritis siejosi su sintakse, semiotika, kalbos filosofija ir kultūrologija. 1971 m. pasirodžiusi jo Semiotika visa ar iš dalies išversta į keletą kalbų, *Indoeuropiečių sakymų* taip pat susilaukė didelio dėmesio (taip pat ir Lietuvoje).

Maskvoje J. Stepanovas inicijavo dviejų savo mokytojo E. Benveniste'o knygų – *Bendroji kalbotyra* ir *Indoeuropiečių socialinių terminų žodynas* – vertimą į rusų kalbą bei leidimą (1974 ir 1995). Pridursime, jog J. Stepanovo pastangomis 1983 m. Maskvoje išleistas ir straipsnių rinkinys *Semiotika*, kuriame paskelbta Algirdo J. Greimo ir J. Courté's aiškinamojo kalbos teorijos žodyno dalis.

J. Stepanovo mokslinėje bibliografijoje 1956-1999 m. minimi 238 įvairūs darbai ir monografijos, straipsniai, recenzijos, konferencijų pranešimai, sudarytos ir redaguotos knygos. Nurodyta ir per 50 paties J. Stepanovo darbų recenzijų. Platūs ir gilūs Profesoriaus interesai tiesiog stulbina, nes jis – bendrosios kalbotyros ir semiotikos žinovas, indoeuropeistas ir romanistas, baltistas, pripažintas rusų lingvistinės mokyklos atstovas. Jis išplėtojo kalbos filosofijos „naują realizmą“ – J. Stepanovas ir laikomas šios krypties pradininku. Jo knygos išverstos į japonų, vengrų, bulgarų, vietnamiečių kalbas. Tai pasaulinė kalbotyros ir kalbos filosofijos įžymybė.

1999 m. prof. J. Stepanovo artė-

Vilniaus universiteto garbės daktarą toga apsiausią prof. Jurijų Stepanovą ką tik pasveikino Filologijos fakulteto dekanas prof. Bonifacas Stundžia ir Senato pirmininkas prof. Vygintas Bronius Pšibilskis

jami aspirantai kalbininkai iš Lietuvos apsigynė filologijos kandidatų (daktarų) disertacijas: Regina Venckutė, Kazimieras Garšva, Stasė Krinickaitė, Gertrūda Naktinienė, Skirmantas Valentas ir Olegas Poliakovas.

Paryžiuje klausėsi Emilio J. Benveniste'o paskaitų

Laikantis bent šiek tiek tokios įvykių sekos pirmiausia turėtume išklauti VU Filologijos fakulteto dekaną prof. Bonifaco Stundžios žodžio, pri-

je jis domėjosi ir kitais dalykais: literatūra, meno filosofija, neišvengė ir tuo metu itin populiaros egzistencializmo filosofijos mokyklos įtakos.

Grįžęs į Maskvą dirbo dėstytoju, vertėju TSRS Užsienio reikalų ministerijoje. Nuo 1961 m. J. Stepanovas vadovavo Maskvos universiteto Prancūzų kalbos katedrai, vėliau – Bendrosios ir lyginamosios istorinės kalbotyros katedrai. 1971 m. perėjo į Rusijos MA Kalbotyros institutą, kuriame nuo 1989 m. vadovavo Teorinės kalbotyros skyriui.

Pirmieji J. Stepanovo veikalai pa-

jančiam 70-mečiui buvo dedikuota monografija *Kalbos filosofija: tarp sienų ir už sienų*, o Rusijos MA savo narį pagerbė solidžiu biografiniu bibliografiniu leidiniu *Jurijus Sergejevičius Stepanovas*. Šiam jubiliejui skirtas ir Rusijos MA Kalbos ir literatūros skyriaus 600 puslapių straipsnių rinkinys *Kalba ir kultūra: Faktai ir vertybės*. Tarp 47 rinkinio straipsnių yra išpausdinti ir lietuvių kalbininkų Z. Zausinčičiaus, V. Vitkausko, K. Garšvos, A. Paulauskienės bei O. Poliakovo darbai.

Nukelta į 18 p.

Pradžia Nr. 8.

Su prof. Vincu Auryla toliau kalbamės, kokia tautos gyvenimo patirtis užfiksuota išėivių rašytojų grožinės literatūros kūriniuose? Kuo ta patirtis skiriasi nuo Lietuvoje likusių ir sovietmečiu čia gyvenusių žmonių patirties?

Manome, jog artėjant XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumui, tai labai aktuali ir reikšminga tema.

Tinkamą pagrindą bendrauti su prof. V. Auryla sudarė jo parengta *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūros (1945-1990)* antologija*, kurios I tomas skirtas prozai. Rengiamas II tomas bus skirtas vaikų ir jaunimo poetų bei dramaturgų kūrybai, o III tome bus apžvelgta egzodo vaikų ir jaunimo literatūros užuomazgos, raida ir susiformavimas į savitą meninį organizmą. Antologija parengta ir išleista *Lietuvių fondui* parėmus, talkinant rašytojui Stasiui Džiugui ir JAV lietuvių rašytojų draugijos pirmininkei Stasei Vanagaitė-Petersonienei.

Prof. Vincą AURYLĄ kalbina Gediminas Zemlickas.

Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje

Tešiant pašnekesį apie dalies mūsų tautos istorinę patirtį, kuri atspindėta išėivijos literatūroje, kas be Jūsų sudarytos antologijos dar reikšmingo nuveikta?

Prieš keletą metų pasirodė didžiulis 900 puslapių apimties veikalas *Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje* (2000 m.). Jį parengė ir daug ką parašė J. Masilionis ir S. Vanagaitė-Petersonienė. Labai vertingoje ir įdomioje knygoje pateiktos žinios apie visas mokyklas, mokytojus, vaikus, mokymo programas, minėjimus, šventes. Tai vienas geriausių ir informatyviausių lietuvių išėivijos leidinių, kur surinkti lietuviybės grūdai, kurių brinkimas prasidėjo dar XIX amžiuje, daigai pasirodė, kai į JAV atvyko pirmieji lietuviai persikėlėliai. Iš krupščiai knygoje sudėtų dokumentų, ataskaitų, atsiminimų, kitos medžiagos matyti, kiek kas aukojo – knygai, šventei ar vakarui surengti. Knygoje rasime ir lietuvių moksleivių elgesio taisykles, kurios buvo priimtos Vokietijoje, regis, 1948 m. pradžioje: koks turi būti lietuvis moksleivis. Ir tų taisyklių buvo griežtai laikomasi mokykloje, šeimoje, visuomenėje. Jos turėjo tą naudą, kad iš lietuvių pabėgėlių vaikų išaugo dori ir gana žinomi žmonės. Manoma, kad Lietuvių išėivijos dorumo, iniciatyvumo, specialybės koeficientas, apskritai žmogaus vertės valstybėje matas yra daug didesnis nei daugelio etninių amerikiečių.

Gyvenimas, sunkios gyvenimo sąlygos tautą privertė mobilizuotis.

Išėivija neatsisakė, o visai stiprino tradicinius liaudies pedagogikos elementus, ypač tautiško prada. Lietuvių bendruomenės di-

Tautos istorinės atminties atšvaitai išėivijos literatūroje (2)

Vytė Nemunėlis – Bernardas Brazdžionis M. Mažvydo nacionalinės bibliotekos Vaikų literatūros centre pristato savo rinktinę vaikams Tėvų nameliai brangūs (1995). Sėdi poetas Martynas Martinaitis

desniuose ar mažesniuose sambūriuose JAV lietuvių spaudoje kiekviena proga buvo primenamos ugdymo taisyklės, skatinta visur stropiai laikytis etikos ir moksleivių etiketo. Vaikai pagal savo amžių žinojo, kas jiems leidžiama, o kas ne. Didelės lietuvių išėivijos bendruomenės pastangos auklėjant jaunąją išėivijos kartą suvaidino teigiamą vaidmenį kuriant lietuvių įvaizdį kitų etninių bendruomenių aplinkoje, netgi municipalinės valdžios struktūrose.

Apskritai knygoje daug spalvingų autorių, sumanių ir įžvalgių pedagogų. Du reikšmingus straipsnius knygai parašė Kazimieriečių vienuolyno Čikagoje vienuolė sesuo M. Perpetua-Gudaitė. Tikroji jos

pavardė – Elena Gudavičiūtė. Gimė 1901 m. JAV, studijavo Čikagos universitetuose, o lituanistiką – tarpukario Vytauto Didžiojo universitete. Grįžusi į Ameriką, sutelkė visą Kazimieriečių vienuolyno kultūros dalį ir iki šiol kruopščiai globoja ir energingai skatina šią veiklą. Vienuolyne yra nepaprastai įdomių didelę istorinę vertę turinčių daiktų, net 1938 m. Pasaulinės parodos Lietuvos eksponatų, kurie dėl okupacijos padarinių taip ir negrįžo į Lietuvą, laimei, atsidūrė Kazimieriečių vienuolyne.

S e s u o M. Perpetua – be galo šviesi asmenybė. Ji talentinga pedagogė, savito braižo vaikų rašytoja, sukūrusi lingvistinės prozos kūrinių mokyti gimtosios kalbos patiemis mažiausiems. Kai vykau į Kazimieriečių vienuolyną, tikėjaisi išvysti sukriošusią senutę vienuolę, o ji energinga, žvali ir šamojinga mus tiek išvedžiojo po vienuolyno kambarius, tiek parodė nepaprastų lietuvių turtų, kad buvau labai nustebintas dėl jos skaidraus proto ir begalinės meilės lietuviškam paveldui. Didžiausias vienuolės rūpestis – kad visas sukauptas ir saugomas lietuvių turtas kuo labiau „eitų į apyvarštą“. Mat Kazimieriečių vienuolynas vis labiau internacionalėja ir vargu ar dar ilgai bus lietuviškumo sala. Tuo labiau, kad kai kurios vienuo-

lės žada atvykti gyventi į Lietuvą, o kai kurios jau ir atvyko.

Kur tik pasižiūri, pamatai gražaus tautinio darbo, pasiryžimo, net pasiaukojimo pavyzdžių. Nėra paprasta suprasti, iš kur tie mūsų žmonės turi tiek energijos.

Tautinio darbo užmojai padeda išlikti

Gal ši veikla ir padeda mūsų tautiečiams neištirti tame svetimų tautų ir kultūrų vandenyne. Lietuviybė – jiems tarsi jūreiviams švyturys ar kompas rodyklė.

Matyt, šis darbas, kurį jie dirba, ir teikia jiems gyvenimo prasmės. Egzodo atsineštos etninės kultūrinio paveldo tradicijos, ypač ilgame tautos kova už gimtąjį žodį, materialinę ir kultūrinę egzistenciją, pagaliau religijos ir tautiško jungtis kiekvienam padeda apsispręsti ir veikti ne tik savo ir šeimos, bet ir etninės bendruomenės labui. Juk retas kuris nebuvo patyręs, kaip sunku likti vienišam svečioje šalyje klajonių ir įsikūrimo metais be kito lietuvių paramos ar bent patarimo, šiltesnio žodžio. Yra ženklų, kad jų keliu ima žengti ir trečioji „naujųjų“ lietuvių emigrantų karta.

Ši veikla išugdo ir didelį visuomeniškumo jausmą, kuriuo visada pasižymėjo mūsų lietuviai išėiviai. Čia turime galimybę bent vienu kitu žodžiu pristatyti ir pačius knygos Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje autorius.

Norėčiau priminti, kad vienas knygos autorių – neseniai miręs Juozas Masilionis – dirbo Čikagos pedagoginiame lituanistikos institute. Mokytojaudamas pabėgėlių mokyklose 1946 ir 1947 m. Scheifelde rotatoriumi išspausdino tris lietuvių literatūros vadovėlio dalis. JAV vadovavo mokytojų studijų savaitėms. Išleido Čikagos aukštesniosios lituanistikos mokyklos 25-erių metų istoriją *Lietuviybės švyturys* (1975), parašė literatūros vadovėlius, *Lietuvių kalbos sintaksę* (1985), lietuvių kalbos pratimus, surado ir perspausdino spaudos draudimo metais ėjusio *Varpo* komplektą, kuris šiandien pasiekė ir Lietuvą.

Prof. Vincas Aurylos sudaryta antologija

Kai 1940 m. Kaune vyko garsusis Lietuvos mokytojų suvažiavimas, S. Vanagaitė-Petersonienė organizavo, kad būtų giedamas Nepriklausomos Lietuvos himnas. 1941 m. už pagrindinę veiklą prieš Lietuvos okupaciją sovietų buvo įkalinta Kauno sunkiųjų darbų kalėjime. Vokietmečiu ji išsaugojo žydų gyvybes. 1997 m. apdovanota *Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi* už žydų gelbėjimą vokiečių okupacijos metais. 2001 m. apdovanota Lietuvos vyčių *Metų moters* žymeniu. Labai spalvinga ir nepaprastai energinga moteris. Šiuo metu S. Vanagaitė-Petersonienė yra Amerikos lietuvių rašytojų sąjungos pirmininkė, nuo 1971 m. dirba Čikagos pedagoginiame lituanistikos institute, nuo 1984 m. yra jo direktorė. Yra išleidusi 4 knygas. Beje, į antologiją įdėta S. Vanagaitės-Petersonienės jaunatviškos dvasios apysakos *Nalaužta šaka* ištrauka, kurioje atkuriami vaikystės ir jaunystės išpūdziai, atgyja ir pasitraukimo iš Lietuvos vaizdai, gyvenimas Vokietijoje ir JAV. Ji suėiliavo pasakas-poemas *Laumė Daumė* (1969) ir *Skirmantų piliakalnio legendą* (1984). Paskelbė ir įdomią knygą *Kunigas Alfonso Lipniūnas* (1985 m. išleista Čikagoje, 1989 m. – Lietuvoje). Taip pat parašė memuarus iš tų laikų, kai gyveno gimtajame Šakėnų kaime, dabartiniame Šilalės rajone.

Už antisovietinę veiklą kalėjo bibliofilas, filantropas, rašytojas Stasys Džiugas, išleidęs poezijos ir prozos knygų vaikams, aktyviai dalyvaujau lietuvių fondo ir rašytojų darugijos veikloje. 1941 metų sovietinio tardytojo kumštis ir šiandien atsiliepia jo sveikatai.

S. Vanagaitė-Petersonienė ir S. Džiugas daug prisideda leidžiant *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūros (1945-1990)* antologiją.

Iš mūsų akiračio dingsta daug kultūros žmonių, kurie dar ikikarinėje Lietuvoje buvo žinomi savo darbais, buvo veiklūs Amerikoje. Jie paliko gilų pėdsaką lietuvių kultūroje. Argi nereikia tirti, kaip lietuvių egzodas, atsidūręs svečiose šalyse, rūpinosi ne tik buitines tvarkymu, bet ir jaunosios kartos kultūra bei jų tautine tapatybe, organizavo šeštadienines mokyklas ir vaikams bei jaunimui stengėsi įduoti į rankas lietuvišką knygą, į lūpas išsprauti iš mažens gražų lietuvišką žodį? Juk naujam gyvenimui kylančios tautos

Rašytoja Nijolė Jankutė M. Mažvydo nacionalinės bibliotekos Vaikų literatūros centre su Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyriaus pirmininku doc. Kęstučiu Urba ir literatūrologu prof. Vincu Auryla 1995 m.

* Vincas Auryla. *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra (1945-1990)*. – Kaunas, Šviesa, 2002.

visuomet stiprybės semiasi iš savo senolių išminties bei darbų. Ta jų kovos už lietuvių patirtis reikalinga ir mums, gyvenantiems čia, Lietuvoje, nes mes šiandien turime išmokyti, kaip valdyti neišvengiamus globalius procesus, kurie niveliuoja tautinę savimonę, savitos kultūros siekius.

Skautybės idėja telkė išeivijos jaunimą

Jums leidus norėčiau grįžti prie lietuvių moksleivio etiketo, kuris buvo priimtas, kaip minėjote, 1948 metais. Nejaug lietuvių išeivijoje pavyko išvengti didžiųjų jaunimo bėdų, pavyzdžiui, narkomanijos, masinės kultūros išsigalėjimo? Juk ne.

Neišvengė, tačiau lietuvių vaiko santykis kad ir su narkotikais, įvairiais bruzdėjimais kitoks. Kaip ir požiūris į darbą, mokslą, į tėvus. Tas etninės bendruomenės požiūris buvo diegiamas gal kiek ir drastiškais būdais, panaudojant ir grožinę literatūrą, bet davė didelę naudą. Jūs prisimenate, kaip 1997 m. atvykome į Čikagą, X pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą – mus pasitiko ne tik tėvai, bet ir jaunimas, kuris stengėsi mums padėti, ėmėsi lagaminų, lydėjo atvykusiuosius. Pagalbos, visuomeniškumo jausmas būdingas skautams. Manau, jog skautybės idėja taip pat labai reikšminga paauglio charakteriui brandinti. Keli skautybės entuziastai, tiesiog fanatikai iš Lietuvos pasitraukę į Vakarus, rašė vadinamuosius skautų apsakymus ir apsakas. Jie iškart, nuo 1946 m., organizavo skautybės sąjungas tarp pabėgėlių lietuvių.

Rašytojas Romualdas Spalis-Giedraitis apysakoje *Gatvės berniuko nuotykių* (1952) komplikodamas intriga, plėtodamas veiksmą, panaudodamas detektyvo elementus sodriomis spalvomis pavaizdavo skautų stovyklos gyvenimą, ryškino etninę problematiką. Apysaka išversta į anglų, latvių kalbas.

Kitas skautų veikėjas, teatralas, spaudos darbuotojas Kazys Vaitkevičius (1911-1960) nusipirko arkli, vežimą ir su ratais trinkėjo gruoblėtais keliais į Vakarus. Apisistojęs Tolko pabėgėlių stovykloje jau 1945 metais pradėjo organizuoti skautus – Kęstučio draugovę, kuri išaugo į Tolko vietininkiją, o vėliau į jo vadovaujamą tuntą. Apsigyvenęs Anglijoje, Derby mieste, tęsė skautišką darbą, buvo rajono skautų vadas. Redagavo leidinį *Budėkime*, organizavo stovyklas, aktyviai dalyvavo visuomeniniame ir literatūriniame gyvenime. Režisavo mėgėjų teatro vaidinimus, parašė pjeses *Dvi širdys*, *Margis*. Po mirties Londone buvo išleista jo apsakymų knyga *Mažieji didvyriai* (1963). Jų siužetai imti iš skautų gyvenimo ir vyrauja taurios skautybės idėjos.

Skautininkas, sodininkas, spaudos darbuotojas Pranas Enskaitis (1909-1992), įsikūręs Kanadoje, savo knygos *Rūtos ir lelijos* pratarėje rašo: *Nuo pat vaikystės patraukė mane magiškas lelijos ženklas, įsijungiau į skautų gretas – čia radau gyvenimo prasmę ir tikslą*. Jis savo spaustuveje išspausdino šešis *Skautų aidą* numerius. Dienoraščio, inscenizacijos forma, grožinės publicistikos elementais P. Enskaitis atskleidžia skautų tikslus ir romantiką. Stovyklaudami jie Kanadoje susipažįsta su indėnų rezervato prie Gand Rivier upės gyvenimu ir supranta, kad tautų gyvenimo vingiuose lietuvių likimai kažkuo panašūs į indėnų. Prie jie lauzo ištaria

Gedimino karių ryžto žodžius: *Pirmiau geležis ištrips į vašką, negu mes atsižadėsime duotojo žodžio!*

Akademinio skautų sąjungos Vydūno fondo 50 metų sukaktis buvo minima praėjusiais metais, apie tai rašė ir Mokslo Lietuva straipsnyje apie Vincės Jonuškaitės-Zaunienės konkursą Lietuvos muzikos akademijoje. Ne vieną šimtą išeivijos studentų Akademini skautų sąjūdis rėmė siekiant aukštojo mokslo. O šiais laikais Akademini skautų sąjungos Vydūno fondas remia Lietuvos studentus, yra įsteigęs penkias premijas skirtingų mokslų atstovams.

Apskritai skautų sąjūdis JAV, Kanadoje, kitose šalyse atliko labai reikšmingą vaidmenį. Tai svarbi lietuvių išeivijos gyvenimo dalis, kuri tam tikrą įtaką daro dabarties Lietuvos kultūriniam gyvenimui.

Vaikai jau pradėjo kilti prieš tėvus

Tikriausiai, Profesoriau, sutiksite, kad Amerika Amerikai nelygi. Tikriausiai, į kitokią Ameriką atvyko ir mūsų išeivija, iš Vokietijos persikėliu stovyklų. Ateis rokenrolo laikai, kurie sulaužys daugelį puritoniškos Amerikos tabu. Kils nauji judėjimai, taip pat ir jaunimo, kurie galų gale atves ir prie seksualinės revoliucijos, narkomanijos padarinių. Įdomu, kiek visi tie visuomenės gyvenimo lūžiai atsispindi lietuvių išeivijos literatūroje?

Išties Amerikoje buvo gana griežto socialinio elgesio ir šeimos gyvenimo taisyklės. Tačiau tuo metu ten prasidėjo nauji, ypač audringi visuomeniniai judėjimai: moterų kova už savo emansipaciją, muzikos ir Holivudo kino produkcijos antplūdis, masinės kultūros banga, rasiniai sambrūzdžiai. Visa tai darė savo poveikį ir lietuvių šeimoms.

Tuo metu iškilo jaunosios lietuvių rašytojų kartos atstovės – Danutė Brazytė-Bindokienė, Nijolė Jankutė-Užbalienė ir kitos. Jos jau buvo paveiktos naujųjų laikų idėjų, lyg ir „sukilo“ prieš savo tėvų „senas“ pažiūras ir ne kiek šito neslepia. Pati lietuvių literatūra darėsi labiau vakarietiška, suko amerikonišką kryptimi. Sakysime, Mirga Girniuvienė parašė dvi mergaičių apsakas, kurias skyrė savo augančioms dukroms. Kai vyresniajai buvo 11 metų – pirmą apsaką, o kai dukrai buvo 13-14 metų – parašė antrą dalį. Kitą apsaką parašė savo jaunesnei dešimtmetei. Įdomu, kad M. Girniuvienė, kaip Amerikoje augusi, neatsisako tų tautiškumo idealų, kurie būdingi lietuvių vyresnės kartos rašytojams, bet veikėjų charakterius praturtina naujais bruožais. Vaizduojamos mergaitės

labai aktyvios, savarankiškos, linkusios į nuotykius ir avantiūras – panašios į Pepe Ilgą Kojinę. Jos stileivos, emancipuotos, tvarko berniukus, nevengia peštynių. Jų brandoje ryškūs ir froidizmo elementai. Žinoma, visa tai jau buvo ir Amerikos vaikų bei jaunimo literatūroje. M. Girniuvienė aiškina, kad vaikams kitų kultūrų aplinkoje šių įtakų neįmanoma išvengti. Kita vertus, M. Girniuvienė randa būdų įterpti ir tuo metu Lietuvos jaunuolio Sibiro tremtinio gyvenimo vaizdų ir mergaičių pastangų su juo susitikti.

Integruotis su Vakarų civilizacija ir kultūra turime ir per šiuos dalykus.

(Juokiasi) Tas lietuviškas „popsas“ turi tam tikrą savitą bruožą: jis lietuviškas ir patriotiškas. Lietuvišką „popsą“ išeivija perėmė iš Holivudo, bet susiejo su lietuvių idėja. M. Girniuvienės vaizduojamos paauglės, kad Sibire kenčia jaunas lietuviukas Sasnauskas, priešindamas okupaciniam režimui. Jis sovietinėje Lietuvoje Vasario 16 dienos garbei iškėlė trispalvę vėliavą. Šios mergaitės žavisi jo žygdarbiu, rašo jam laiškus, pačios nustoja drybsoti minkštoje sofoje, o pasitiesia patalus ant kažkokių lentgalių, atsisako amerikietišku patiekalu ir valgo rusišką kopūstienę. Mat rengiasi kelionei į Sibirą, o viena iš jų pasiryžusi net ištekėti už Sasnausko, nes jis pasipriešinusio, protestuojančio, sukilusio jaunimo simbolis. Lietuviškasis „popsas“ jaunimo energiją kreipė Lietuvos laisvinimo tikslui.

D. Brazienė-Bindokienė autobiografijoje rašo, kad *mus nuo vyresniosios kartos tuomet skyrė ne tik įprastinės problemos, bet ypač pažiūrų ir moralę, tikėjimą, gyvenimą, o labiausiai į tautybę. Jaunimas norėjo kuo greičiau prisitaikyti prie naujo krašto, savintis jo vertybes, atsikvėlyti atsivežtinių tradicijų, o tėvai tam priešinosi*. Ji savo apsakose *Mieste nesaugu* (1970), *Parkas anapus gatvės* (1973) vaizduoja kaip į tuos amerikietiškus bruzdėjimus įtraukiami konservatyvių lietuviškų šeimų paaugliai, jau gimę ir augę Amerikos didmiesčiuose, atsidūrę tarp lietuviškos šeimos vertybių ir amerikietiškojų rasinių konfliktų, smurto, kitų aplinkos pagundų ir pavojų. Dalis vyresniosios kartos rašytojų šiuos procesus sunkiai suvokė ir skaudžiai išgyveno. O Vytauto Tamulaičio vienoje iš gražiausių egzodo literatūrinių pasakų apsakų *Muzikanto Svirplio kelionės* ryškūs personifikuotų veikėjų senatvės rezignacijos motyvai ir savo jaunystės šaunumo poetizavimas.

Bus daugiau

ATNAUJINTAS RESPECTUS PHILOLOGICUS – TARPTAUTINIS MOKSLINIS ŽURNALAS

ISSN 1392-8295

mokslo darbai transactions

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2003 Nr. 3 (8)

Naujojo Respectus Philologicus žurnalo viršelis

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto mokslinis žurnalas *Respectus Philologicus*, skirtas lietuvių kalbos ir literatūros tyrinėjimams, nuo šeštojo numerio (2002 metų) pakeitė savo kryptį ir pobūdį. Tai pirmiausia lėmė pastarojo laikotarpio humanitarinių mokslų metodologijos pokyčiai ir mokslinių tyrimų internacionalizacija. Štai kaip žurnalo atsinaujinimo būtinybę pirmajame (o nuo žurnalo įsteigimo pradžios – šeštajame) numeryje *Redactoriaus* žodyje pagrindžia vyriausioji redaktorė, Vilniaus universiteto profesorė Eleonora Lassar. *Veikiant šiandienos vienijimosi dvasiai, moksle atsirado daug naujų krypčių, sujungusių iki šiol atskirai funkcionavusių mokslų metodus bei objektus. Mokslinės leidybos srityje ši dvasia reiškiasi siekiu kurti žurnalus, kurie savo turiniu būtų interdisciplininiai, o pagal autorių pilietybę – interteritoriniai. Nauja žurnalo kryptis padės sutelkti bendradarbiauti įvairių humanitarinių sričių mokslininkus: filologus, kultūrologus, psichologus, politologus, filosofus, sociologus ir t. t., kurių svarbiausia interesų sritis – žodis ir jo reikšmė visuomenėje. Žurnalas Respectus Philologicus savo puslapiuose norėtų nušviesti regiono mokslininkų, nežūrint, kokią kalbą atliekami tyrimai, mokslinį gyvenimą.*

Žurnalas angažavosi nušviesti humanitarinį mokslinį gyvenimą ne tik Lietuvoje, bet ir dar penkiose kaimyninėse šalyse: Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Rusijoje ir Baltarusijoje. Atitinkamai suformuota ir redakcinė kolegija. Vyriausioji redaktorė – Vilniaus universiteto profesorė, kognityvinės lingvistikos specialistė Eleonora Lassar, vyr. redactoriaus pavaduotojas – Latvijos universiteto profesorius, pedagoginės psichologijos specialistas Juris Kastinis. Be VU Kauno humanitarinio fakulteto mokslininkų, redakcinės kolegijos nariai yra mokslininkai iš JAV Kanzaso universiteto, Lenkijos Šventojo Kryžiaus akademijos, Rusijos Sankt Peterburgo universiteto, Estijos Tartu universiteto, Baltarusijos Lingvistikos universiteto. Redakcinės kolegijos nariai yra ne vien garbės nariai, bet ir aktyvūs bendradarbiai, jie patys rašo straipsnius žurnalui, organizuoja informacinio pobūdžio medžiagą apie savo šalies įdomiausius tyrimus, ska-

tina žurnale publikuoti savo kolegas.

Šiuo metu jau išleisti trys atnaujinto žurnalo numeriai. Juose yra net po keletą publikacijų iš kiekvieno regiono šalies – tai ir svarūs teoriniai straipsniai, ir konferencijų aprašymai, ir knygų recenzijos, ir disertacijų gynimo aprašymai, ir anonai apie reikšmingus mokslinius įvykius. Pagrindinės žurnalo kalbos – lietuvių, anglų ir rusų. Apskritai žurnalas sumanytas kaip tribūna, kurioje galėtų pasireikšti regiono mokslininkai, tyrinėjantys žmogų kalbos erdvėje, t. y. žvelgiantys į jį iš pačių įvairiausių perspektyvų – kultūrinės, socialinės, psichologinės, literatūrinės – ir besiremiantys kognityvinės lingvistikos metodais. Taigi žurnalo redaktorių kolegija pirmenybę teikia interdisciplininiam tyrimams. Tiesa, šiuo metu galiojantys reikalavimai moksliniams žurnalams interdisciplininių tyrimų tendencijos anaipol neskatina, mat kiekvienas žurnalas turi angažuotis tik vienai mokslo krypciai. Stengdamasi išvengti siauros specializacijos, redaktorių kolegija pasirinko gramatikos, semiotikos ir semantikos kryptį (H 352). Tikėtina, kad tokia kryptis dėkingiausia interdisciplininiam tyrimams.

Taigi *Respectus Philologicus* ne tik supažindina Lietuvos humanitarinių mokslų visuomenę su kaimyninėse šalyse atliekamais tyrimais bei naujomis tendencijomis, bet ir Lietuvos mokslininkams teikia galimybę tapti žinomais Baltijos ir Rytų Europos regiono mokslo visuomenei. Žurnalas per Vilniaus universiteto bibliotekos mainų skyrių pasiekia Latvijos, Estijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Vokietijos, Anglijos, JAV mokslo institucijas. Tad kviečiame mokslininkus humanitarus skaityti *Respectus Philologicus* ir bendradarbiauti jame, skelbti mokslinio gyvenimo kroniką, supažindinti su disertacijų gynimu ir t. t.

Reikalavimus straipsniams galima sužinoti pačiame žurnale arba žurnalo svetainėje internete adresu <<http://www.filologija.lt>>. Informaciją apie formuojamą žurnalo numerių tematiką galima gauti ir straipsnius siųsti elektroninio pašto adresais.

*Doc. dr. Aleksandras Krasnovas
Respectus Philologicus
atsakingasis sekretorius*

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

skelbia viešus konkursus eiti pareigas šiose katedrose:

EDUKOLOGIJOS FAKULTETE:

Dailės didaktikos katedroje – docento (2 etatai);
Edukologijos katedroje – docento (2 etatai);
Meno edukologijos katedroje – docento (1 etatas).

HUMANITARINIAME FAKULTETE:

Anglų filologijos katedroje – lektoriaus (1 etatas);
Filosofijos katedroje – docento (1 etatas), lektoriaus (1 etatas);

MENŲ FAKULTETE:

Dirigavimo ir dainavimo katedroje – docento (1 etatas);
Muzikos teorijos ir fortepijono katedroje – docento (1 etatas);
Tapybos katedroje – profesorius (1 etatas); docento (2 etatai).

Dokumentai priimami tris savaites nuo konkursų paskelbimo spaudoje dienos adresu: Šiaulių universitetas, Vilniaus g. 88, LT-5400 Šiauliai; telefonai pasiteirauti: (8-41) 595750, 595751.

Rektorius

Mokslu Lietuva. Gerbiamoji menotyrininkė, ką Jūs išskirtumėte iš eksponuojamo prof. Vacio Milius ekslibrisų rinkinio?

Ingrida Korsakaitė. Mes kaip tik stovime prie Žibunto Mikšio ekslibrisų. Tai žinomas, Paryžiuje gyvenantis išeivijos dailininkas. Asmeniškai V. Miliui jis sukūrė tris subtilius ekslibrisus. Ž. Mikšys yra nemažai savo ekslibrisų atsuntęs į Lietuvą, tarp jų nemaža ir ne lietuviams skirtų knygos ženklų.

Be to, parodoje matome ir puikius Vinco Kisarauskos, Evos Labutytes, Antano Kmieliausko ir daugelio kitų žymių mūsų dailininkų sukurtus ekslibrisus. Reikia pasakyti, kad parodoje eksponuojama tik nedidelė V. Milius rinkinio dalis. Iš viso jame yra apie devynis tūkstančius vienetų.

Savaip įdomūs eksponuojami Reginos Merkienės daryti ekslibrisai. Ji yra prof. V. Milius kolegė etnologė, pasižymėjusi ir kaip karpinių meistrė. Čia, pasirodo, tie jos karpiniai nufotografuoti, o aš iš pradžių maniau, kad tai raižiniai. Ir kita etnografė, Vida Kulikauskienė, pabandė karpinius panaudoti ekslibrisams. Manau, kad imtis knygos ženklų jas abi galėjo paskatinti kolegės V. Milius domėjimasis šiuo žanru.

ML. Kaip Jums, profesoriau, pasiseka prisivilioti žymiausių mūsų dailininkus, ir net užsienyje gyvenančius lietuvių dailininkus, kad jie noriai Jums kuria ekslibrisus?

Vacys Milius. Kartais aš pats užsaku, kad autoriai sukurtų. Kartu dažniausiai nurodau, kokios tematikos turi būti tie ekslibrisai. Kartais įduodu nuotrauką ar piešinuką. O kaip sukurti – jau dailininkų reikalas.

ML. Jūsų nurodoma tematika labai aiški: lietuvių liaudies menas, etnologijos ir etnografijos dalykai?

I. Korsakaitė. Būtent tuo ši kolekcija ir unikali. Beje, profesoriau, kiek turite Jums asmeniškai sukurtų ekslibrisų?

V. Milius. Man sukurtų turiu apie 50. Dažniausi, kaip sakytą, etninės kultūros motyvais.

ML. Ar Jums rūpi tik asmeniškai Jums skirti knygos ženklai?

V. Milius. Ne tik. Tačiau man įdomiausi lietuviški ir liuanistiniai ekslibrisai.

ML. Kaip juos renkate?

V. Milius. Įgijimo būdai įvairūs. Pirmiausia keičiuosi su kitais kolekcininkais. Išgyju ir iš pačių kūrėjų. Daugiausia esu gavęs iš Vilniaus universiteto dailininko Vytauto Jakšto ir vieno iškiliausio ekslibrisų kūrėjo ir tyrinėtojo Vinco Kisarauskos. Iš JAV savo kūrybos pavyzdžių yra atsuntęs Vytautas Virkau. Ir šios parodos atidary-

Dovanų tegu sukuria ekslibrisą

Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje balandžio viduryje atidaryta paroda *Ekslibrisai iš prof. Vacio Milius rinkinio*. Prie parodos stendo *Mokslu Lietuvos* atstovas pakalbino ekslibrisų kolekcininką prof. Vacį Milių ir dailėtyrininkę Ingridą Korsakaitę. Mūsų pašnekovai vienu metu kartu dirbo Istorijos institute, dalyvaudavo kompleksinėse kraštotyros ekspedicijose, o dabar susitinka M. Mažvydo bibliofilų klubo renginiuose.

Etnologas prof. Vacys Milius ir dailėtyrininkė Ingrida Korsakaitė profesoriaus surinktų ekslibrisų parodoje

mo proga Aušra Čapskytė ir Eva Labutyte dovanuoja po pluoštelį savo kūrybos miniatiūrų. Kai artėja koks jubiliejus, skyrius, kuriame dirbu, vedėjas paprastai manęs klausia, ką padovanoti. Atsaku, jei kas gali, tegu sukuria man ekslibrisą, kitos dovanos nereikia. Tad vieni nupiešia, kiti kompiuteriu sukompunuoja, o paskui kseroksu padaugina. Lietuvių ir kitų tautų dailininkų lietuviams sukurtų ekslibrisų turiu surinkęs virš 9 tūkst. Toks skaičius susidarė dėl to, kad tas pats vaizdelis renkamas, jei padaugintas skirtingos rūšies popieriuje ar skirtingomis spalvomis. Iš savo dubletų esu pasiuntęs JAV ir Lenkijos rinkėjams. Surinkus daugiau ekslibrisų, norisi juos parodyti ir kitiems, tad esu surengęs parodas Panevėžyje, Vilniuje Technikos bibliotekoje. Esu skaitęs pranešimų: Kaune apie P. Galaunės rinkinį bei jo tyrinėjimus, Panevėžyje – apie tvarkymą, Šiauliuose – apie etninę kultūrą lietuvių ekslibrisuose. Tačiau tyrinėti juos kaip dailės kūrinius neturiu sugebėjimų. Rinkdamas apturiu ne vieną malonumą – kai įgyju, kai įjungiu į rinkinį, be to, yra supratimas, kad tokiu būdu sukaupiama kultūrinė ir meninė vertybė. Juos lipdėmis paklijuoju ant popieriaus lapelio, surašau kuo detalčiausias metrikas ir autorių abėcėlės tvarka sudedu į aplankus.

ML. Lietuvoje ekslibrisas yra vienas

populiariausių mažosios dailės žanrų. Tad gal ir sublizgėti rinkėjui nelengva?

I. Korsakaitė. Ši kolekcija vertinga, nes nemaža jos dalis yra kryptingos tematikos – etnologijos motyvų. Kaip minėjau, tuo ji išsiskiria iš daugelio kitų. Dar norėčiau priminti, kad ekslibrisas buvo vienas iš lietuvių dailės žanrų, kuris mūsų dailininkams pirmiau-

kitų kraštų dailininkais – skynė lietuvių dailei kelią į platesnį pasaulį.

V. Milius. Mat sovietmečiu mažus kūrinius buvo lengviau išsiųsti į užsienį. Kai kuriems dailininkams sakydavau: *Siųskite ekslibrisus ant sulenkto lapo. Viename lape reikia užrašyti pasveikinimą, kitame bus tikrasis ekslibrisas. Muštinkite negalės prikibti, kad iš-*

Prie parodos stendų etnologai prof. Vacys Milius ir prof. Angelė Vyšniauskaitė bei Lietuvos MA bibliotekos direktoriaus pavaduotojas Povilas Saudargas

sia pradėjo megzti tarptautinius ryšius. Anais laikais, kai tie ryšiai buvo dar labai varžomi, ekslibrisų kūrėjai laiškais pradėjo bendrauti su lenkų, vengrų ir

siunčiami meno kūriniai, nes atrodys kaip laiškas, sveikinimas.

Taip lietuvių dailininkai dar anuo metu galėdavo išsiųsti savo ekslibrisus

ir jų kūriniai dalyvaudavo tarptautinėse parodose užsienyje. Apie tai, kad tie dailininkai patys galėtų išvykti į tas parodas, negalėjo būti nė kalbos. Nemažai lietuvių dailininkų darbų būdavo premijuojami.

I. Korsakaitė. Vienas pirmųjų tokių dailininkų buvo Stasys Eidrigevičius, dabar gyvenantis Lenkijoje. Apdovanojimus Vengrijoje ir Lenkijoje gavo Gražina Didelytė, nemaža laurų įvairiose parodose pelnė Vincas Kisarauskas, Valentinas Antanavičius, Antanas Kmieliauskas. Kaip minėjau, kai kuriuos šių dailininkų darbus matome ir prof. V. Milius rinkinyje.

**ML. Bet į tą lietuviško ekslibriso kelią į platų pasaulį ir tarptautinį pripažinimą, kaip galime žvelgti ir kaip į tam tikrą pasipriešinimą įprastai tvarkai, dvasinio nesu-
sitaikymo, disidentizmo reiškinį.**

I. Korsakaitė. Savotiškai – taip. Viena Vilniaus dailės akademijos doktorantė Ieva Pleikienė dabar kaip tik rašo disertaciją apie mažosios grafikos žanrus, taip pat ir ekslibrisą, bandydama vertinti anuometinių jų vaidmenį sociologiniu ir dailės laisvėjimo, modernėjimo požiūriu. Ekslibrise galėjo laisviau reikštis modernizmo pradai. Tapyboje, netgi grafikoje, rodomoje parodose, moderni forma daug sunkiau skynėsi realią, iš jų reikalauta socialistinio realizmo normų.

ML. Vadinasi, ekslibrisas buvo tas savotiškas pagrindas, kur galėjo tarptautinė dailė, apskritai meno pasaulio naujovės.

V. Milius. Mat ekslibrisai meno ideologams atrodė tam tikras žaidimas, o dailininkams – dailės kūrinių, tegu ir mažas, o kartu kultūros objektas.

I. Korsakaitė. Per prof. V. Milius parodas atidarymą istorikas prof. Antanas Tyla labai teisingai pastebėjo: ekslibrisuose atsispindi tam tikras tautos kultūros laikotarpis. Ekslibrisai kuriami reikšmingoms datoms paminėti, dažnai skiriami kuo nors pasižymėjusiems asmenims, bibliotekoms. Ekslibrisų parodų Lietuvoje rengėjai nuolat skelbia tarptautinius konkursus svarbių mūsų kultūrai jubiliejinių sukačių proga, pavyzdžiui, Martyno Mažvydo ir pirmosios lietuviškos knygos, Kristijono Donelaičio, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, ar kitų žymių žmonių. Ir iš daugelio kraštų į Lietuvą siunčiami ekslibrisai, savo ruožtu ir lietuvių dailininkai savo darbus siunčia į užsienį. Taip populiarinama mūsų kultūra.

ML. Šiame Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos fojė 2002 m. vasarą galėjome įvertinti Kazachijos dailininkų ekslibrisų parodą. Joje taip pat buvo nemaža lietuviškos tematikos dalykų.

V. Milius. Taip, nes ekslibrisas – kultūros pasiuntinys.

Aušros Čapskytės sukurtas ekslibrisas

Vytauto Jakšto sukurtas ekslibrisas

Evos Labutytes sukurtas ekslibrisas

Vidos Kulikauskienės sukurtas ekslibrisas

ML. Įdomus šiuo atveju ir pats šios parodos asmuo – prof. Vacys Milius. Ar daug mūsų profesorų, akademinės bendruomenės narių turi panašų kolekcionavimo pomėgį?

I. Korsakaitė. Jeigu prisimintume XX a. ekslibriso rinkėjus ir tyrinėtojus, tai pirmasis buvo žymus muziejininkas ir dailės istorikas Paulius Galaunė. Dar 1926m. jis parengė bei išleido ir pirmąjį leidinį iš XVI-XX a. Lietuvos ekslibriso istorijos. Vertingas jo ekslibrisų rinkinys dar kolekcininkui gyvam esant atsidūrė M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Nereikėtų pamiršti ir reikšmingos Vytauto Steponaičio, 27 knygos mėgėjų draugijos nario ir vieno iš steigėjų kolekcijos. Ji saugoma Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje. Į Lietuvos dailės muziejų pateko kultūros istoriko Edmundo Laucevičiaus ekslibrisų rinkinys. Vėliau gausią kolekciją buvo surinkęs dailininkas V. Kisarauskas, kuris ir pats kūrė ekslibrisus. Išleistas dvi jo parengtos knygos apie senąjį ir šiuolaikinį Lietuvos ekslibrisą. Pirmoji jų – Lietuvos MA Centrinės bibliotekos leidinys. Beje, abiejose knygose kaip kolekcininkas minimas ir prof. V. Milius. Išsivijoje iš ekslibriso kolekcininkų daug nusipelnė Vitolis Vengris, kuris 1980 m. Čikagoje išleido puikų Lietuvos ekslibriso albumą.

ML. Tai gi kolekcionuoti ekslibrisus – Lietuvoje įprastas užsiėmimas ar gana retas pomėgis?

V. Milius. Lietuvos ekslibrisininkų klube daugumą vis dėlto sudaro kūrėjai, dailininkai, o rinkėjų nedaug.

I. Korsakaitė. Tokių kruopščių rinkėjų, kaip Vacys Milius, kurie išsamiai dokumentuotų kiekvieną darbą, sistemingai juos klasifikuotų, nėra daug. Šia prasme panašus gal būtų knygotyrininkas prof. Domas Kaunas, turintis išskirtinį Mažosios Lietuvos knygos ženklų rinkinį. Kalbant apie Vilniaus kolekcininkus, derėtų prisiminti Iosifą Šapirą, kuris turi sukaupęs turbūt didžiausią Lietuvoje ekslibrisų rinkinį.

V. Milius. I. Šapiras renka ekslibrisus iš viso pasaulio. Kadangi buvo spaustuvų techninės priemonės darbuotojas, tai jam nebuvo sunku padauginti kai kuriuos egzempliorius, kuriuos jis ir siūsdavo į kitus kraštus. Taip bendraudamas galėjo susirinkti didžiulę kolekciją.

ML. O kaip, profesoriau, gavote pirmą savo ekslibrisą?

V. Milius. Pirmą gavau iš kolekcininko Edmundo Laucevičiaus, kuris buvo žymus popieriaus istorijos tyrinėtojas. Tai buvo pačiam E. Laucevičiui sukurtas ekslibrisas. Tuo metu pas jį mokiausi anglų kalbos. Tą ekslibrisą padėjau tarp kitų smulkiosios spaudos dalykėlių. Pradėjęs specialiai rinkti, ištraukiau ir jo dovanotuosius.

ML. Profesoriau, tikriausiai vaikystėje jums neteko rinkti pašto ženklų, tai savo aistrą vėliau nukreipėte į ekslibrisus?

V. Milius. Prieš tai daug metų rinkau pašto ženklus, bet paskui pasidare nebeįdomu. Palikau pašto ženklus ir perėjau prie ekslibrisų.

ML. Ar dailėtyrininkai neignoruoja ekslibrisininkų? Gal žiūrėte daugiau kaip į keistumą, o ne rimtą užsiėmimą?

I. Korsakaitė. Man ne tik kaip menotyrininkei, bet ir kaip M. Mažvydo bibliofilų klubo narei, ekslibrisas yra svarbus knygos palydovas. O visa, kas siejasi su knyga, bibliofilą domina. Kaip dailės istorikei man įdomi ir meninės ekslibriso raiškos įvairovė, ir daugiopi šio žanro saitai su platesniu kultūros kontekstu.

ML. Žodžiu, mažas meno kūrinėlis, o didelį langą į platų kultūros pasaulį veria. Ačiū abiem pasnekovams už pokalbį prie parodos stendų.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos visuomenėje aktyviai diskutuojant dėl stojimo į Europos Sąjungą, Mokslo Lietuvos skaitytojams gali būti įdomios Frankfurto knygų mugėje 2002 m. spalio 9 d. per diskusiją išsakytos mintys. Diskusijoje dalyvauja: vokiečių politologas ir istorikas, du dešimtmečius dėstęs JAV universitetuose prof. Wolfgang'as Leonhard'as (diskusijos rengėjų prašytas kalbėjo angliškai), Lietuvos Respublikos Seimo nariai: konservatorius prof. Vytautas Landsbergis ir socialdemokratas Gediminas Kirkilas (abu kalbėjo lietuviškai), Rusijos Dūmos deputatas Sergejus Kovaliovas (kalbėjo rusiškai). Diskusijai vadovavo dr. Romas J. Misiūnas (kalbėjo angliškai). Kalbėjusiųjų mintis užrašė Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto dekanas prof. Domas Kaunas.

R. J. Misiūnas: diskusijos dalyviams siūlau pateikti pirmąsias išvalgas. Pirmiausia kalbėti kviečiame poną Kirkilą. Dar nepasibaigus diskusijai jam teks skubiai išvykti į Kopenhagą.

G. Kirkilas: sovietinės kultūros palikimas niekur nedingo. Jis jaučiamas gana gerai. Tačiau Lietuva jau apsisprendė orientuotis į Europos Sąjungą ir NATO. (G. Kirkilo pasisakymas, daugumos klausytojų nuomone, buvo aptakus. Jį perskaitęs iš lapo, autorius iš klausė dar porą kolegų ir, pasiėmęs lagaminėlį, skubiai išėjo pro duris. Toks socialdemokrato pasirodymas, prisiminus politikų sukeltą erzelynę dėl diskusijos dalyvių sudėties, klausytojams iš Lietuvos pasirodė gana keistas. Vėliau diskusijos dalyviai jį gana aktyviai aptarinėjo ir kritikavo).

S. Kovaliovas: Europa dvideidė. Ji nesavarankiška ir naudojami dvigubais standartais. Europos laikydamas lemia Užatlantė. Ten, JTO, vyrauja ne tautų teisė, o valdančiojo elito teisė. Ten tautų teisės tik deklaruojamos. Ir teisėjas, ir prokuras, ir vykdytojas yra viena šalis. JTO Saugumo taryba bejėgė pati spręsti. Bušas, aišku, ne Hitleris, bet jo figūra menka, jis neišsprusęs. Atsiprašau. Bušą reikėtų lyginti su Brežnevu. Jis populistas ir skleidžia populizmo demagogiją. Bet kodėl mus laiko kvailiais? Tad kokia išeitis? Manau, kad nauja Europa turi sukurti naują doktriną. Ji turi būti tarptautinė ir vadovautis teise bei teisingumu. Kokia šiandien yra Rusija? Kaip ji elgiasi? Tarybų Sąjunga ką tik rėmė viso pasaulio teroristus. Deja, šiandieninė Rusija nuo savo pirmtakės menkai nutolusi.

V. Landsbergis: istorija yra labai svarbus dalykas. Buvusios TSRS komunizmas – azijinis. Jis skiriasi nuo europinio komunizmo, nes Tarybiname komunizme daugiau melo. Jame vyrauja specialus orveliškas žodynas. Rusija ir šiandien diktuoja Lietuvai bei Europai kaip mus vertinti. Ji primeta savo interesus.

Norėčiau daugiau pašnekėti apie Lietuvos dvasią. Mūsų žaizdos giliai, bjauriai užnuodytos. Lietuvą slegia dvasiniai sugriovimai, senojo mentaliteto gyvybingumas. Deformacijos tebejaučiamos šalies ekonomikoje, politikoje ir kultūroje.

ISTORIJOS IŠŠŪKIAI ŠIUOLAIKINEI VISUOMENEI

Mums labai rūpi kultūros, ypač rašytinės, būklė. Tai svarbi visuomenės ugdymo sritis. Lietuvoje jaučiamas pernelyg atsargus požiūris į sektinus pavyzdžius. Pirmiausiai minėčiau 1945-1953 metų ginkluotą pasipriešinimą. Jo atžvilgiu kūrybinė inteligentija yra itin atsargi. Tai brutalaus sovietų politikos „nepalikti nesutepto inteligento“ padarinys. Ji ypač gyvavo 1950-1970 metais. Kur mūsų romanas apie rezistentą arba partizaną, drėgname bunkeryje verčiantį Goethe? Mintyje turiu Bronių Krivicką. Net istorikai kartais rašo, kad praeities laisvės kovos buvo veltui. Tai ir yra vis dar stipriai veikiančios sovietinės ideologijos pėdsakas.

„Didžiojo brolio“ įtaka Lietuvoje tęsiasi ir dabar. Tai veikia šių dienų dvasinę atmosferą. Kažkas negero sklendo virš Lietuvos. Apie tai ir reikia kalbėti.

W. Leonhard'as: noriu atkreipti dėmesį į vieną klausimą: kur negalima gyventi be demokratijos? Visur. Net tokiose valstybėse, kuriose niekada nebuvo komunizmo. Ten taip pat pasigendama demokratijos. Žmonės, gyvenę komunistinėje visuomenėje, visada vertina tik dvejopai: arba taip, arba ne. Jie nepripažįsta niuansų. Štai buvę Vokietijos Demokratinės Respublikos gyventojai visas kaltes už praeitį verčia šaltajam karui ir jo dalyviams, dėl komunizmo žlugimo kaltina avantiūristą Gorbačiova. Jie teigia: mes už nieką neatsakome, mes nieko negalėjome padaryti.

Žmonės ir jų nuomones formavo žiniasklaida. Dabar jos funkcijos turi keistis. Žiniasklaida negali vien ir viską kritikuoti. Ji privalo jausti atsakomybę. Kultūra turi būti kūrybinga. Kūrėjui reikia suvokti savo pareigas tautai ir valstybei. Ypač svarbus atsakomybės jausmas menininkams. Jie privalo kritiškai žvelgti ir į demokratines valstybes, kuriose netrūksta problemų.

Kritiškai ir atsakingai vertintini komunizmo epochos disidentai. Kai kurie jų nušiuoliavo per toli. Kai kurie jų bėgo iš savo valstybės. Negalima pernelyg kritikuoti komunistinės visuomenės iškiliosios inteligentijos. Ji nebūtinai susitapatino su režimu.

Mes turime padėti buvusioms komunistinėms šalims įstoti į Europos Sąjungą. Tačiau šioje diskusijoje klausiu: ko jūs, buvusių komunistinių valstybių gyventojai, norite iš mūsų, vakariečių? Ką gero jūs patys duosite Europos Sąjungai? Ar jūs žinote Europos Sąjungos valstybių problemas? Jų ten daug, jos sunkiai sprendžiamos. Stojimas į Europos Sąjungą nėra važiavimas į vieną pusę. Atidžiai pastudijuokite Portugalijos problemas.

R. J. Misiūnas: dalyvauti diskusijoje kviečiami klausytojai.

Neprisistačiusi moteris: Sunkaus sovietinio palikimo dalis Lietuvoje yra konformistai ir tylinti minia. Ką apie tai pasakytų Leonhard'as?

W. Leonhard'as: aš norėčiau pasisakyti ne tik apie Lietuvą. Ji turi tam tikrą specifiką. Man parankiau kalbėti platesnėmis temomis.

V. Landsbergis: sutinku su išsamiu Leonhard'o pasisakymu. Jis

tarsi peršvietė problemą rentgenu. Lietuvos konformistai, manipuliuodami mąstymu, naudoja visas dešimt priemonių. Jie nesugeba aiškiai ir tvirtai vertinti. Tačiau žmogus yra priklausomas ne tik nuo sovietinės praeities, bet ir nuo krikščioniškų pagrindų. Jis privalo turėti skaidrią nuomonę ir įsitikinimus. Lietuvos žmonės neturi aiškios nuomonės. Jie tik mano, kad jie mano.

S. Kovaliovas: kas tas tylintis Lietuvos žmogus? Jis yra tiesiog žmogus. Niekas iš nieko negali reikalauti heroizmo. Disidentai tai gerai suprato. Jie patys galėjo parašyti ką nori, bet niekada nereikalavo, kad tai pasirašytų ir kiti. Aš sėdėjau kalėjime su Lietuvos miško broliais ir su daugeliu atvirai kalbėjais. Į Lietuvos pokario įvykius jie reagojo įvairiai ir įvairiai elgėsi. Buvo tokių, kurie žudė tylinčiuosius arba pasiduodančius valdžios spaudimui. Atsargieji ir bailiai visada lenkiami prievarta. Tuo ypač naudojosi KGB. Taip buvo kuriama tylinčioji dauguma. Ji ir dabar tebetyli.

V. Landsbergis: aš pridurčiau apie tylinčiuosius Lietuvoje. Jų daug Lietuvos kaime. Jei kas jų ir klausia, jei vis tiek tyli. Jie nežino, kas bus rytoj. Štai tai ir yra sovietinis paveldas. O kai Rusija šiandien spaudžia Lietuvą, tylėjimas tampa dar tylesnis. Ne laisvė suskaldė Lietuvą. Laisvė atidengė sugedimą.

Antanas Gailius, vertėjas: ar egzistuoja tylinti dauguma Vakaruose?

W. Leonhard'as: savotiška tylinčiųjų problema egzistuoja ir Vakaruose. Bet ji kitokios kategorijos. Vakaruose stengiamasi mažiau kalbėti apie praeitį. Čia linkstama pasikliauti savięga. Tačiau aš su tuo

nenorėčiau sutikti.

Neprisistačiusi juodaodė moteris: aš iš buvusios Britų kolonijos, Vokietijoje gyvenau jau 32 metai. Pristačiau. Bet jei mano šalis buvo Europos šalies kolonija, tai gal ji yra Europos narė? Ar ji priartės prie Europos?

W. Leonhard'as: aš už didesnę Europos šalių suartėjimą. Bet ar mes būtinai privalome suartėti? Gal bendradarbiaukime? Suartėjime žingsnis po žingsnio. Bendros Europos niekam nereikia. Nereikia visiško tapatumo. Reikia kurti Europą savimonės įvairumo pagrindu. Negalima niveliuoti Europos. Man nepatinka ir žodis „sąjunga“. Aš pasisakau už įvairovę, valstybių charakterių išsaugojimą. Mums reikia bendro tikslo. Mes turime galvoti ne vieningai, o bendrai. Vienybė su įvairove yra svarbesnė ir vertingesnė. Suvienodinimas yra baisus.

Valentinas Sventickas, rašytojas: sovietmečiu konformizmas Lietuvos rašytojui leido pasakyti kai ką daugiau. Buvo ir drąsiau bylojusiu. Ar Landsbergis mato tokių rašytojų?

V. Landsbergis: ar minėti pavardes? Nežinau. Buvo įvairių rašytojų ir įvairių atvejų. Svarbu sąžinės faktorius. Šiandien reikia išpažinties. Įvairia forma, tegu ir pomirtiniais atsiminimais. Visų kaltinti negalima. Bjaurus dalykas Grūto parko lyrika. Tai išgąsdintų žmonių persekiojimas. Kažkas stengiasi, kad sistema „išpurvinti kiekvieną“ veikėtų ir toliau.

Pastaba: čia pateikta tik kalbėtojų minčių santrauka. Ji neatitinka pažodinio pasisakymų teksto.

FOTOETIUDAS

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Pavasario sulaukus

Naujieji Vilniaus universiteto garbės daktarai (2)

Atkelta iš 13 p.

Jau minėjome, kad profesorius didelį dėmesį skyrė ir lietuvių kalbai. Jam pakako kelių vasarų, kad Lietuvoje išmokyti lietuvių kalbos. Su profesoriumi bendrauti lietuviškai – vienas malonumas. Savo vadovaujamoje katedroje jis buvo įsteigęs specializaciją, į kurios programą buvo įtraukta ir lietuvių kalba. Tuose seminaruose paskaitas skaitydavo ir lietuvių kalbininkai. Profesorius parašė apie 20 „grynajai“ lituanistikai skirtų straipsnių, kuriuose yra pateiktos nemažai argumentuotų, giliai išmąstytų mokslinių hipotezių bei argumentuotų aiškinimų iš akcentinės žodžio struktūros, veiksmažodžio sistemos formavimosi procesų, istorinės sintaksės bei kitų sričių. Galima pasakyti, kad mūsų senąją kalbą profesorius, remdamasis sisteminiu požiūriu į kalbą, aiškiai apibrėžtais teoriniais modeliais ir metodais, įtraukė į labai platų pasaulio kalbų kontekstą, kurioje lietuvių kalba visiškai nesijaučia vargšė podukra ar Pelene.

Kalba – tai kelias į amžinybę

Kas tuo metu Palangoje ar baltisų konferencijose Vilniuje būtų galėjęs pagalvoti, kad prof. Jonui Kazlauskui buvo likę taip neilgai gyventi. Vilniaus universiteto tuometinio Istorijos ir filologijos fakulteto dekanas žuvo tragiškais ir ligi šiol neišaiškintomis aplinkybėmis po 1970 m. spalio 8 dienos, kaip parašyta Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje. Nežinoma net tiksli žuvimo diena. J. Stepanovui tai buvo didžiulis sukrėtimas. Jis buvo bene vienintelis J. Kazlausko bičiulis iš Maskvos, sugebėjęs atvykti į lietuvių kalbininko laidotuves. Vaziavo Lietuvos traukiniu, o kiti Maskvos kalbininkai norėdami sutaupyti laiko nutarė skristi lėktuvu ir dėl nepalankių oro sąlygų taip ir neįstengė atskristi į Vilnių.

J. Kazlausko gyvenimas J. Stepanovui ligi šiol – greitai bėgančio laiko ir kūrybinės veiklos simbolis. Jo dėka tvirtina prisiartinę prie Lietuvos amžinųjų dvasios vertybių. Tai visų pirma kalba ir visa, ką mes matome ne paprasta akimi, bet suvokiame per kalbą. Štai kodėl akad. J. Stepanovo inauguracinė kalba, jam suteikiant Vilniaus universiteto garbės daktaro vardą, buvo skirta amžinybės problemai, o tos amžinybės akivaiz-

dži įrodymu žymiajam Maskvos kalbininkui yra tapęs lietuvių profesorius Jonas Kazlauskas.

Juk kas yra amžinumas? J. Stepanovo mokytojas Paryžiuje Emilio J. Benveniste'o prieš 65 metus parodė, kad tai nėra „ilgai gyvenantis“ ir tuo labiau „amžinai gyvenantis“. Amžinumas – tai visada jaunas. Todėl profesoriaus inauguracinė kalba Vilniaus universiteto Sv. Jonų bažnyčioje ir buvo skirta šioms dviem sąvokoms – amžinumui ir jaunystei – nagrinėti. Ką prof. J. Stepanovas tvirtino pačiam sau atradęs šio atvykimo į

Babilono atstatymas. Tai štai S. Valentas prieina išvados, kad dabar nebelieka ribos tarp poezijos ir mokslo. Antai tokiu lingvistiniu darbu kaip etimologinio žodyno sudarymas siekiama paaiškinti kurios nors kalbos žodžius. Tačiau šis darbas be pabaigos, nes visų žodžių paaiškinti neįmanoma, o S. Geda tai išaiškina savo poema. Toliau J. Stepanovas cituoja savo mokinį S. Valentą: *Taigi pakankamai paslanki mokslinė ir nemokslinė priešprieša leidžia teigti, kad mokslinis pažinimas gali ir turi būti papildytas poetiniu pažinimu.*

dorfa, Wolfgangą fon Goethe, Alfredą Döbliną, Heinrichą Böli, Bertoldą Brechtą. Nieko stebėtino, kad prof. E. Ribatas daug jėgų skyrė Rytprūsių literatūros bei kultūros tyrinėjimams, parašė puikių straipsnių apie XIX ir XX a. Karaliaučiaus literatūrinį gyvenimą bei apie Lietuvą rašiusį vokiečių rašytoją Johannesą Bobrowskį. Mat profesorius gimė 1939 m. Šilutėje.

Artėjantis frontas šeimą priverstė trauktis į Vokietijos gilumą. Pradžios mokyklą ir gimnaziją E. Ribatas lankė Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje. Studijavo germanistiką, evangelikų teologiją ir filosofiją, domėjosi istorija, sociologija, pedagogika. Pagaliau pasirinko vokiečių literatūrą, kurios baruose atkakliai plūša ligi šiol. 1968 m. apgina daktaro disertaciją iš literatūros, 1974 m. parašo habilitacijos darbą. E. Ribato – literatūros ir kultūros tyrinėtojo – aukštą kvalifikaciją įrodė 67 studijos ir straipsniai mokslo žurnaluose, pagaliau straipsniai Kindlerio literatūros enciklopedijoje. Profesorius konsultavo arba vadovavo 23 disertantams. Malonu, kad tarp jų nemažai lietuvių.

Miunsterio universitete stažavosi ir šiuo metu ten dar tobulinasi 7 Vilniaus universiteto literatūrologijos ir kalbotyros doktorantai. Kai kurie jau tapo mokslų daktarais – Vita Banionytė, Diana Šileikaitė, Eglė Kontutytė. 15 VU ir kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų docentų ir daktarų filologų stažavosi Miunsterio universitete, naudojo šio universiteto bibliotekomis, konsultavosi su žymiais mokslininkais, užmezgė kūrybinius ryšius. Net 27 VU Filologijos fakulteto germanistai po du mėnesius studijavo Miunsterio universitete, keletas studentų ten liko ir baigė studijas. Kasmet VU Filologijos fakultetas gauna naujausias vokiškos literatūros, svarbių kalbotyros, literatūrologijos veikalų. Tai vis prof. E. Ribato nuopelnas.

VU Filologijos fakulteto dekanas prof. B. Stundžia pabrėžė prof. E. Ribato pastangas remti baltistikos studijas Miunsterio universitete. Lietuvos bičiulio dėka parengtas baltistikos bakalauro studijų planas, pagal kurį Miunsterio ir Vilniaus universitetų baltistikos katedros glaudžiai bendradarbiaus, o vokiečių baltistai studentai stažuosius VU Filologijos fakultete.

Kelionėje į Europą

Prieš pradėdamas trumpą ekskursą į literatūros istoriją prof. E. Ribatas tarė ir keletą asmeninio pobūdžio sakinių.

Neperdedu sakydamas, jog ateityje, kai greta vokiškojo galėsniu prirašyti ir lietuviškąjį daktaro laipsnį, tai turės pavyzdinę vertę. Nes tas, kuriam šiandien suteikiamas Garbės daktaro

Vilniaus universiteto garbės daktaras iš Miunsterio prof. Ernestas Ribatas

Kolegą prof. Jurių Stepanovą sveikina kalbininkas prof. Zigmas Zinkevičius

Lietuvą metu? Žinoma, naujų idėjų, bet kai ką, gal būt, svarbiau ir už pačias idėjas. Atrado naują Lietuvos kartą, taigi, susidūrė su amžinumu, apie kurį rašė Emilio J. Benveniste'o. Kultūroje visada yra tam tikras avangardas, kuris ir yra amžinumas.

J. Stepanovas linkęs sutikti, kad lyginamoji kalbotyra dabar tampa mažiau svarbia – nieko nepadarysi. Jaunajai kartai dabar svarbiausia – avangardas. Šį įspūdį profesorius sustiprino jo buvusio aspiranto, jaunosios kartos lietuvių kalbininko Skirmanto Valento parašytas etiudas. Jis skirtas poeto Sigitos Gedos poemai

Šiuo savo mokinio teiginiu VU garbės daktaras J. Stepanovas ir baigė inauguracinę kalbą.

Šilutiškis, pamilęs vokiečių literatūrą

Filologijos fakulteto dekanui prof. B. Stundžiai teko pristatyti ir dar vieną VU garbės daktarą – Miunsterio universiteto Vokietijoje prof. Ernestą Ribatą (Ribbat). Jis laikomas geriausiu XIX ir XX a. vokiečių literatūros žinovu, labai vertinami jo straipsniai apie Liudviką Tyką, Heinrichą fon Kleistą, Jozefą fon Eichen-

Krokvos universiteto profesorių teisininką Andžejų Zolį, tapusį Vilniaus universiteto garbės daktaru, sveikina Lenkijos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Jerzy Bahr

vardas, nuo gimimo apibrėžiamas dvigubai: gimimo liudijimas 1939 m. vasarį buvo išrašytas Šilutėje, krikšto liudijimas kovą – Heydekrugė (taip Šilutė vadinama vokiškai - red.). Mano tėvas ir ypač senelis skaitė pamokslus, krikštijo ir laidojo vokiškai ir lietuviškai. Tačiau tik po pusės šimto metų, 1989 metais, sekant Jobannes Bobrowskio pėdsakais, ši pradžia buvo pratęsta. Tačiau šį kartą ne tik Memelio srityje, apsiribojant Mažąja Lietuva, bet pirmiausia Vilniuje, senajame jo universitete, kurio aprašymą perskaičiau Alfredo Doblino romane Kelionė į Lenkiją – net negalėdamas svajoti, kad kada nors čia, Europos Šiaurės Rytų Alma Mater, galėsiu skaityti paskaitas, kalbėtis ir užmegzti draugystę. Faktas, kad nuo 1992 iki 2003 metų tapo įmanoma realizuoti Miunsterio ir Vilniaus partnerystę, sukelia man gilų dėkingumo jausmą. Aš puikiai žinau, kokią drąsą ir pasiaukojimą parodė visa lietuvių tauta, kad atstatytų valstybės ir kultūros nepriklausomybę ir tuo pat metu atsivertų Vakarams, taip pat ir Vokietijai. Pasaulio politika buvo mums palanki, ir laikau ypatingu Ženklų, kad tos pačios dienos vakarą, kai aš 1989 m. skridau iš Vilniaus namo ir atidžiai patikrintas kirtau Berlyno sienos perėjimo punktą, ši siena buvo likviduota ir Vokietija buvo suvienyta. Taip pat rimtai aš šiandien, 2003 m. pavasarį, konstatuoju, kad mes tuoj užbaigsime procesą, kuris sugriaus sienas tarp Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos, o mūsų valstybės, bendraeuropinio organizmo narės, laisvai keisis žmonėmis, idėjomis ir materialinėmis vertybėmis.

Baigdamas inauguracinę prakalbą VU garbės daktaras prof. Ernestas Ribatas išreiškė viltį, jog iš epochinės istorinės kelionės į Europą ypač laimės humanitarai ir kultūros žmonės, gavę naujos kūrybinės energijos, o pasaulį ateityje valdys ne vien ekonomistai ir juristai.

Inauguracinės iškilmės Sv. Jonų bažnyčioje baigėsi sveikinimais, kur gražiausias gėles naujiesiems VU garbės daktarams pirmiausia įteikė jų mokiniai, buvę studentai ir doktorantai – jų pasirodė esą daugiau, negu buvo galima manyti.

Chemijos terminų aiškinimasis žodynas – kartų darbų tąsa

Pasirodė Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto parengtas *Chemijos terminų aiškinamojo žodyno** antrasis leidimas. Jis dedikuotas Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto ilgamečiui darbuotojui, mokslo istorikui ir chemijos terminijos puoselėtoji doc. Zenonui Mačionui, kuris mirė praėjusių metų liepos mėnesį.

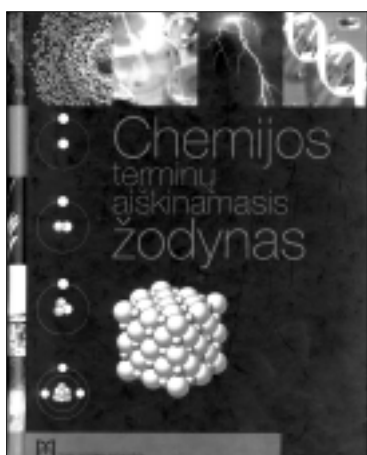
Kuo reikšmingas šis leidinys? Apie tai kalbamės su *Žodyno* specialiąja redaktore, Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto vyresniąja mokslinė redaktore Regina MUDĖNIENE.

Žodyno rengimas – ne vieno žmogaus darbas

Pradžioje gal prisiminkime šio žodyno atsiradimo istoriją.

Chemijos terminų aiškinamojo žodyno idėją 1950 m. pasiūlė akad. J. Matulis. Žodynas, kurį parengė prof. Kazys Daukšas, buvo išleistas 1960 m. Jame yra maždaug 14000 terminų, jų atiktikmenys rusų kalba ir trumpučiai pa-

**Chemijos terminų aiškinamasis žodynas / Kazys Daukšas, Jurgis Barkauskas, Vitas Daukšas... – 2-asis patais. ir papild. leidimas – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. – 659 p.*

Naujasis chemijos žodynas aiškinimai. Žodynas seniai tapo bibliografinė retenybė, be to, nebeatitiko žodynams keliamų reikalavimų. K. Daukšas pataisė, papildė žodyną, 1982 m. atnešė į Vyriausiąją enciklopedijų redakciją ir pasakė: *Galite redaguoti, bet jei viršelyje bus mano pavardė, žodynas spausdinamas nebus.* Tačiau antrasis žodyno leidimas taip ir nepasirodė.

Kodėl taip atsitiko? Ar kam nors kliuvo žodynas, ar pats prof. K. Daukšas? Juk buvo vienas populiariausių mūsų mokslininkų, žurnalistų mėgiamas, spaudoje dažnai cituojamas.

Manychiau, jog pasirodyti žodyno antrajam leidimui sutrukdė ne tik ideologiniai prieštaravimai tarp profesoriaus ir valdančiosios nomenklatūros bei nesutarimai su tuometine valdžia. Ne paslaptis, kad K. Daukšas buvo

žmogus, kuris tiesą sakydavo į akis. Matyt daug lėmė J. Matulio, įžiūrėjusio nemažai trūkumų ir norėjusio, kad žodynas būtų daugiakalbis, nuomonė.

Po kurio laiko Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto Polimerų katedros dėstytojas Zenonas Mačionis sumanė parengti naują žodyną – didesnės apimties, su angliškais atiktikmenimis, išsamiais sąvokų paaiškinimais.

Z. Mačionis subūrė didelį autorių kolektyvą: tai doc. Jurgis Barkauskas, prof. Vitas Daukšas (K. Daukšo sūnus), doc. E. Daumantas, prof. Aivaras Kareiva, prof. Meilutė Kabailienė, doc. Leonas Naruškevičius, dr. Sofija Sasnauskienė, doc. Vytautas Skučas.

Pirmasis *Chemijos terminų aiškinamojo žodyno* leidimas pasirodė 1997 m. Buvo nuveiktas didžiulis darbas – kiek buvo diskutuota dėl sąvokų, jų apibrėžimo ar svarbos. Ir štai, nepraėjus nei dešimčiai metų, turime antrąjį *Žodyno* leidimą, tačiau tarp mūsų nėra net 3 autorių – K. Daukšo, E. Daumanto ir Z. Mačionio.

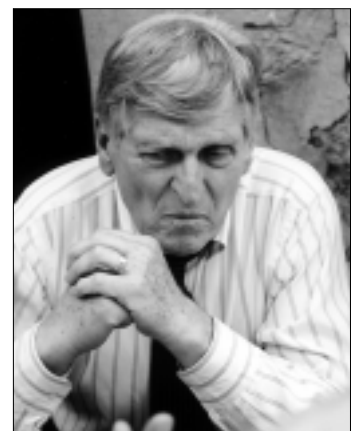
Svarbu darbų tąsa

Tikriausiai Z. Mačionis ne tik iš didelio pašaukimo žodynų rašymui, bet pareigos jausmo vedamas ėmėsi šio didelio darbo – burti autorius ir imtis žodynininko veiklos?

Z. Mačionis buvo tikrasis šio didžiulio darbo variklis. Jis buvo ne tik

Nukelta į 20 p.

NETEKOME ARCHITEKTO ALBERTO KERELIO

Lietuvos mokslininkų sąjunga, kuri šiuo metu gyvena pasirengimo XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo darbais ir mintimis, pasiekė liūdna žinia apie architekto daugelio pasaulio lietuvių simpoziumų organizatoriaus ir įkvėpėjo Alberto Kerelio netikėtą mirtį. Sunku pervertinti šio iškilaus JAV lietuvių bendruomenės atstovo, žymaus architekto ir visuomenės veikėjo indėlį į viso pasaulio lietuvių mokslininkų ir kitų kūrėjų telkimo darbą. Jis perėmė vadovavimą šiai ilgamečiai JAV lietuvių iniciatyvai, kai simpoziumų aktualumas tapo akivaizdus būtinybe telkti lietuvius lemtingam Lietuvos nepriklausomybės žygiui. Kaip tik jam vadovaujant mokslo ir kūrybos žmonių iš Lietuvos dalyvavimas Simpoziumų darbe tapo gausus ir aktyvus, suteikdamas šiems kūrybos žmonių susitelkimams naujas prasmes ir perspektyvas. 1989 metais VI Simpoziumo metu viso pasaulio lietuvių išgirdo tvirtą Lietuvos kūrybinės inteligentijos ryžtingą nuomonę eiti nepriklausomybės keliu. Užsimezgė glaudus sąjūdžio žmonių ir išėivijos bendradarbiavimas, tiesioginė Alberto Kerelio ir Vytauto Landsbergio draugystė nepriklausomybės siekių ir valstybingumo įtvirtinimo kelyje. Šis bendradarbiavimas tęsėsi ne tik nepakartojamais VII, VIII, IX, X ir XI Simpoziumų renginiais, bet ir kitomis labai konkrečiomis architekto Alberto Kerelio idėjomis ir projektais. Nėra abejonės, kad Albertas Kerelis giliau nei kiti žvelgė ir į tolimesnę Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumų perspektyvą ir reikšmę. Kai daugeliui atrodė, kad pagrindinio tikslo – nepriklausomybės – pasiekimas menkina simpoziumų reikšmę, jis ragino visus ieškoti naujų prasmų žvelgti į tolimesnę lietuvių tautos ir jos valstybės raidos perspektyvą, telkti pačius kūrybingiausius viso pasaulio lietuvių kūrybos darbu. Į šį kvietimą jautriai atsiliepė Lietuvos mokslininkų sąjunga, kuriai visada bus brangios tos mielos bendravimo akimirkos su architektu Albertu Kereliu. Visų Lietuvos mokslininkų sąjungos narių vardu reiškiam gilią užuojautą mūsų mielo kolegos artimiesiems, draugams ir bendražygiams. Mūsų išpareigojimas tęsti Alberto Kerelio puoselėtą viso pasaulio kūrybos žmonių bendradarbiavimo idėją bus svarbiausias indėlis siekiant išsaugoti jo atminimą.

Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas dr. Vyngintas Gontis

Didžiai liūdime kartu su išėivijos lietuviais netekę architekto **ALBERTO KERELIO**. Mūsų atmintyje jis visada liks kaip Amerikos lietuvių ir architektų sąjungos (ALIAS) ilgametis pirmininkas, vienas iš Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumų iniciatorių bei organizatorių. Albertą Kerelį prisiminsime susirūpinusių išėivijos lietuvių likimu bei Lietuvos ateitimi.

Mokslo Lietuvos redakcija

REIKALINGA IGNALINOS AE GALIMYBIŲ STUDIJA

Gali nugalėti sveikas protas

Sutikimas prieš laiką uždaryti Ignalinos AE (pirmąjį bloką 2005 m. ir antrąjį 2009 m.), nepagrįstas jokiais techninėmis-ekonominėmis aplinkybėmis buvo Lietuvos auka ant ES aukuro. Jis turi didelių neigiamų ekonominių padarinių Lietuvai. Todėl Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimas turi būti grindžiamas ilgalaikėmis finansinėmis galimybėmis.

Lietuva turėtų neprarasti vilties, kad Ignalinos AE antrojo bloko uždarymas įvyks ne 2009 m., o bus atidėtas 5-10 metų. Laikai bei politinė padėtis ES keičiasi, todėl gali atsirasti galimybė pratęsti antrojo bloko eksploatavimą. Juo labiau, kad atominės energetikos specialistai vieningai pripažįsta, jog Ignalinos AE patikimumas per pastarąjį dešimtmetį smarkiai išaugo ir atitinka Vakarų standartus. Taigi Lietuvos derybininkai, politikai, ES komitetų ir komisijų nariai kiekviena proga turi mėginti siekti, kad Ignalinos AE antrojo bloko eksploatacija būtų pratęsta. Tik tokios pastangos gali duoti vaisių.

Rengti Ignalinos AE galimybių studiją

Reikalinga visapusiška analizė sprendžiant klausimą, ar Lietuva liks branduoline valstybe po Ignalinos AE uždarymo. Iš tvarios energetikos plėtros ir planuojamų ateityje pasaulinės energetikos tendencijų galime daryti išvadą, kad moderni ir saugi Ig-

nalinos AE-2 turi nemažai privalumų. Aplinkosaugos požiūriu AE neišskiria šiltnamio dujų ir netersia aplinkos kenksmingomis medžiagomis. Toliau plėtojant Ignalinos AE-2 projektus, galima puikiai išnaudoti jau sukurtą Ignalinos AE-1 infrastruktūros bazę.

Tačiau norint galutinai nuspręsti, ar statyti naują, modernią ir saugią AE-2 vietoje buvusios Ignalinos AE, reikia parengti naują AE galimybių studiją. Vadovaujantis ja pasirašomos dvi pagrindinės sutartys, svarbios stant elektrinę privačiomis lėšomis. Tai Koncesijos susitarimas, pagal kurį šalies Vyriausybė garantuoja privačiam investuotojui AE statybos toje vietoje teisę, bei Statybos sutartis.

Abiem atvejais jau turi būti nustatyta AE komponavimo schema. Ji turi būti grindžiama galimybių studijos išvadomis. Be to, daugelis projekto dalyvių, pirmiausia investuotojai ir bankai, teikiantys kreditus, dėl įvairių priežasčių tokiame bendradarbiaviniui kelia daug specifinių reikalavimų.

Visi projektai pradedami galimybių studija, kuri ilgą laiką būna pagrindinis dokumentas, padedantis išspręsti su projektu susijusias problemas. Galimybių studija yra esminis finansinis išmėginimas investuotojams ir infrastruktūros savininkams, kurių vaidmuo, rengiantis AE statyboms, didėja. Projekto komercinis gyvybingumas – didžiausias jų rūpestis. Todėl labai svarbu, kad pradinės prielaidos, kuriomis grindžiama analizė, būtų patikimos.

Geras AE projektas visais požiūriais turi būti tinkamas pagal statybos vietą ir kitas sąlygas. Ji turėtų būti statoma pagal individualų projektą, unikalią komponavimo schemą, jai pritaikytus energetinius įrenginius.

Naujos AE komponavimo schemas studija reikalinga daugeliui suinteresuotų subjektų. Iš šios studijos galima būtų sužinoti AE inžinerinę koncepciją, optimalų dydį, kainą, statybos grafiką, riziką, aplinkosaugos klausimų sprendimo būdus. Kiekvienas šių projektų aspektų turi dar ir kitų specifinių problemų, kurios taip pat turi būti išnagrinėtos bei išspręstos.

Negalima nekreipti dėmesio ir į ankstesnius projektus. Jie gali būti naudingi norint nuspręsti, kokius tyrimus dar reikia atlikti. Darbai turi būti grindžiami detaliais planais, vietovės, grunto ar kitais tyrimais, kad ir neišsamūs, tyrinėjimų medžiagos. Ši informacija svarbi perspektyviems investuotojams.

Su privačiais investuotojais į AE statybą pasitaiko įdomių atsitikimų. Tarkime, Vyriausybės įgaliota institucija nusprendė, kad jau yra tinkama galimybių studija, kuri gali būti pagrindas organizuoti konkursą ir sudaryti sutartį. Tačiau tikrinant pasiūlymus pasirodo, kad visi projektai grindžiami ta pačia komponavimo schema ir statybos koncepcija, kurioje neįvertintos vietos sąlygos, ir ji plačiai taikyta kitose vietose. Galima manyti, kad visos šios įtartinai pigios schemas buvo darytos to paties konsultanto,

o reali schema pripažintas netinkama.

Išties nėra paprasta atskirti gerą galimybių studiją nuo blogos, todėl kyla pavojus, kad gali būti priimti neteisingi sprendimai dėl investicijų. Todėl bet kurio projekto studija turi prasidėti tik naudojant patikimiausią informaciją. Laikyti duomenis patikimais, nei jie yra iš tikrųjų – didelė klaida.

Galimybių studijai keliami du pagrindiniai reikalavimai.

Pirmiausia būtina pakankamai iširti vietovės duomenis ir sąlygas, kad išvengtume projekto sprendimų nepibrėžtumo. Tai svarbu vertinant projekto riziką. Brėžinyje nesunku pavaizduoti vamzdžio ar tunelio trasą, bet daug sunkiau – nustatyti šių statinių statybos geologines sąlygas. Atlikti vietovės tyrinėjimai leidžia sumažinti rangovų siūlomas statybos kainas, mažina atsiktiktinumų galimybes.

Antra, svarbu optimizuoti sprendimus. Būtina užtikrinti, kad projekte būtų visiškai išnaudojamas AE potencialas, tenkinant vidaus ir ES energetinių sistemų reikmes. Statybos inžinerinė koncepcija turi garantuoti kainos ir rizikos balansą. Šiam tikslui pasiekti paprastai taikomi daugiakriterinės optimizacijos metodai, leidžiantys įvertinti visus svarbiausius politinius, techninius, ekonominius, socialinius ir aplinkosaugos veiksnius. Jei finansavimas privatus, kaip bus AE atveju, šis aspektas labai subtilus, nes kyla fundamentalių klausimų. Kokios naudos projektu siekia-

ma, pagal kokį kriterijų jis buvo optimizuotas? Ar parinkta tokia AE projekto komponavimo schema ir galia, kokios siekia Vyriausybė, atsižvelgdama į valstybės interesus, ar ji nustatyta pagal privačių investuotojų prioritetus, kurie gali būti ir kitokie?

Privatus investuotojas turi teisę siūlyti statyti AE pagal kokią nori schemą, tačiau paprastai jis turi atsižvelgti į Vyriausybės keliamas sąlygas. Į klausimą, kokį AE statybos būdą tikslinga pasirinkti, gali atsakyti tik gerai grindžiama galimybių studija. Svarbu, kad šiai projekto stadijai nebūtų taupomos lėšos.

Logiška, kad galimybių studijos parengimą turėtų finansuoti valstybė, nes tokia studija pirmiausia reikalinga jai apsispręsti, ko šiuo projektu siekiama. Tačiau nesant tokio finansavimo mechanizmo, manoma, kad už galimybių studijos parengimą atsakingas privatus sektorius. Investuotojai, neturėdami garantuotos teisės rengti ir įgyvendinti projektą, nenori finansuoti tokių išlaidų. Taigi nelengva atsakyti į klausimą, kas turi rengti galimybių studiją, nors visi pripažįsta skirtumą tarp tokio dokumento, pagal kurį galima priimti sprendimą dėl investicijų, ir samprotavimų studijos, grindžiamos tik prielaidomis ir preliminariais duomenimis, politikų samprotavimais.

Lietuvos Mokslų akademijos
narys korespondentas
Juozas Burneikis

Chemijos terminų aiškinimasis žodynas – kartų darbų tąsa

Minint Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto 200 metų jubiliejų doc. Zenonas Mačionis, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas (dabar ir VU rektorius) prof. Benediktas Juodka, Chemijos fakulteto dekanas prof. Rolandas Kazlauskas, Chemijos instituto tuometinis direktorius prof. Algirdas Povilas Vaškelis, Lietuvos chemijos pramonės įmonių asociacijos vykdytysis direktorius dr. Giedrius Mažunaitis ir LR švietimo ir mokslo viceministras doc. Rimantas Vaitkus

Atkelta iš 20 p.

geras polimerų chemijos specialistas, bet ir žurnalistas, parašęs daug straipsnių laikraščiams ir žurnalams. Aš, kaip specialioji redaktorė, buvau pakviesta redaguoti *Žodyną*, surašytą į korteles. Man teko tikslinti, taisyti kiekvieno autoriaus pateiktus sąvokų apibrėžimus, kad atitiktų žodynui keliamus reikalavimus, neprieštarautų vieni kitiems.

Gera proga priminti, jog Z. Mačionui turime būti dėkingi ir už jo sudarytą prisiminimų knygą apie Kazį Daukšą. Ji pirmą kartą buvo pristatyta VU Chemijos fakultetui minint savo gyvavimo 200 metų sukaktį 2000-aisiais.

Ir *Žodyne* norėjosi įrašyti ką nors tokio savito, būdingo tik profesoriumi. Iš naujo perverčiau knygą *Profesorius Kazys Daukšas*. Iš jos ir užrašėme *Žodyno* nugarėlėje tokius žodžius: *Ypač stengiasi kuo išsamiau apibrėžti sąvoką, nes, profesoriaus nuomone, „pavadinimų painiojimas veda į reiškinų painiojimą, reiškinų painiojimas – į neteisingą mąstymą, neteisingas mąstymas verčia neteisimai veikti, o neteisinga veikla kenkia sau ir kitiems“.*

Labai prasmingi žodžiai, kaip ir Z. Mačionio veikla gaivinant prof. K. Daukšo atminimą.

K. Daukšas mėgo kalbėti prieš auditoriją, skaitė puikias paskaitas. O Z. Mačionis visada stengėsi tai užrašyti, paskelbti. Siūlyčiau visiems perskaityti knygą *Profesorius Kazys Daukšas*, ji iš tiesų labai įdomi.

Labai svarbu, kad būtų tokių tarpininkų, kurie sugebėtų susieti kelias mokslininkų kartas. Jei tokių žmonių neatsiranda, labai greitai ateina užmarštis. Todėl šiuo atveju prisimindami ir pagerdami Z. Mačionio darbus, galime džiaugtis, jog jam dedikuotas šis antrasis Chemijos terminų aiškinimasis žodynas. Savo ruožtu Z. Mačionis pirmąją tarp autorių įrašė K. Daukšo pavardę. Kelių kartų darbų perimamumas ir tąsa.

Kad šis *Žodynas* pravers mokslininkams, vertėjams, dėstytojams, mo-

kytojams, redaktoriams – neabejojame, tačiau labai norėtūsi, kad juo naudotųsi moksleiviai ir studentai. Taigi ketiname kreiptis į firmas ir bendroves, kurios galėtų padėti įsigyti *Žodyną* mokykloms, nes jos to padaryti nepajėgia. Labai norėtūsi matyti *Žodyną* gimnazijų ir vidurinių mokyklų chemijos kabinetuose, tai būtų ir chemijos termininiam neabejingų žmonių prisiminimas, kartu ir chemijos puoselėjimas.

Ar žodynai išgelbės mokslo kalbą?

Kalbininkai, terminologai skundžiasi, kad Lietuvos spaudoje neberanda chemijos ir biochemijos srities straipsnių. Mūsų mokslininkai taip sparčiai nuskubėjo į Europą, kad greitai liausis rašę straipsniu gimtąja kalba. Tada lietuvių mokslo kalbos neišgelbės nė geriausi žodynai.

Žinoma, *Žodyne* daug tarptautinių žodžių, nes be jų neapseisime. Pavyzdžiui, *rektifikavimo* ar *distiliavimo* nepakeisime suskirstymu į sudedamąsias dalis ar garinimu. Svarbu, kad šie žodžiai būtų taisyklingsai vartojami. Kalba gyva, terminai kuriami: štai vietoj *sekvenavimo* pateiktas labai gražus lietuviškas terminas – *sekoskaita* (baltymo amino rūgščių arba nukleorūgščių nukleotidų sekos nustatymas). Didelis *Žodyno* privalumas yra jame pateikti kiekvienos sąvokos apibrėžimai.

Visuotinis anglų kalbos skverbimas gal pakeis ir mūsų požiūrį į lietuviškų žodyną rašymą? Atkris būtinybė.

Jei taip galvos dauguma, taip ir bus. Lietuviški beliks gal tik jungtukai ir prielinksniai, o tekste bus tik tarptautiniai terminai su lietuviškomis galūnėmis.

Ar sudėtingesni terminai, sąvokos neatbaidys moksleivių?

Nemanau. Pagaliau juos reikia pratinti jau mokyklos suole domėtis kaip, kas, kodėl taip, o ne kitaip rašoma, ką tas žodis reiškia. Dabar daug paviršutiniškos literatūros, tiesa, gal ir į gražius viršelius „įpakuotos“.

Mokslo populiarinimo reikalai Lietuvoje tikriausiai išgyvena ne pačius geriausius laikus. Kartais atrodo, kad daugiau rūpinamasi į laikraščius ir žurnalus kuo gausiau priburkti horoskopų ir nieko bendro su moksliniu pažinimu turinčių skaitalų.

Visuomenei labai reikia enciklopedijų, žodynų, žinytų. Tās ypač matyti per kasmetines tarptautines knygų muges *Litexpo* rūmuose. Rašant mokslo populiarinimo straipsnius svarbu vartoti taisyklings terminus, tai privalu ir mokykliniams vadovėliams – chemijos, fizikos – tą patį daiktą, medžiagą ar reiškinį chemikai, biologai ir fizikai turi vadinti tuo pačiu vardu.

Paskutinis žodis niekada nebus ištartas

Ar galima teigti, jog paskutinis chemijos terminijos žodis yra štai šiame *Žodyne*?

Jokiū būdu ne. Tobulų darbų nėra, taigi ir šiame *Žodyne* netikslumų, klaidų yra. Svarbu, kad nebūtume abejingi, ieškotume, taisytume, tobulintume ir naujus leidinius padarytume dar geresnius.

Kiek *Žodyne* terminų, žodžių?

Suskaičiavome 14,6 tūkstančių. Dar sinonimai, angliški ir rusiški atitikmenys, kurių yra gerokai daugiau, nes beveik kiekvienas terminas turi po 2-3 rusiškus ir angliškus atitikmenis. Todėl skaitytojų patogumui sudarėme tris didžiules rodykles (viena jų – chemijos terminų sisteminės nomenklatūros rodyklė).

Kuo skiriasi šis *Žodynas* nuo pirmojo leidimo?

Pirmajame 1997 m. leidime stigo neorganinių junginių terminų. Be to, patikslinti kai kurių sąvokų apibrėžimai, ištaisytos įsivėlusios klaidos. Be Z. Mačionio, labai daug taisyčių ir papildymų pateikė L. Naruškevičius (visi net netilpo į žodyną),

V. Skučas. Šį *Žodyno* leidimą gerokai papildė neorganinės chemijos junginių terminais, jų rusiškais ir angliškais atitikmenimis.

Kuo sudėtingas buvo šis darbas? Ar lengva buvo rasti bendrą kalbą su kalbininkais?

Leidžiant pirmąjį leidimą mums daug padėjo dr. Kazimieras Gaivenis, dr. Angelė Kaulakienė. Nuoširdžiai dėkojame dr. Jonui Klimavičiui, į kurį kreipdavomės rengiant antrąjį leidimą. Į *Žodyną* pateko Lietuvos standartizacijos departamento

majį lietuvišką fizikos terminų žodyną Terminai fizikos reikalams.

Pokario metais tą terminijos darbą toliau sėkmingai plėtojo Fizikos terminų komisijai vadovavęs prof. Povilas Brazdžiūnas, Fizikos terminų žodyno (1979) vyriausiasis redaktorius. Ir šiaurien naudojamės tuo žodynu. Taigi fizikai gerokai aplenkė chemikus?

Tačiau ar fizikai gali pasigirti antruoju žodyno leidimu? Tiesa, yra *Elektrotechnikos terminų žodynas* ir *Radioelektronikos terminų žodynas*. Manysčiau, kad Lietuvoje labai reikia gero *Politechnikos terminų žodyno*, nes 1984 išleistame *Politechnikos terminų žodyne* nėra anglišku atitikmenų ir daugybės dabar vartojamų sąvokų. Tačiau kas imsis tokio titaniško darbo?

Erškėčiuotas žodynininkų kelias

Kaip visada, viskas atsiremia į asmenybes: buvo P. Brazdžiūnas, K. Daukšas – žodynų rašymo reikalai judėjo. Tą darbą tęsė Z. Mačionis, A. Kudžys – štai turime antrąjį Chemijos žodyno laidą ir penkiakalbį Statybos terminų žodyną. Šie mokslininkai nepaisė, kad žodynų rašymas Lietuvoje net nelaikomas moksliniu darbu. Nors tai veiklos sritis, kuriai būtina aukščiausia kvalifikacija.

Jeigu kas imasi šios veiklos, tai tikrai ne iš siekio praturtėti. Vadinkime tai enciklopediniu fanatizmu ar panašiai. Kas turi žodynininko gyslelę, tas ir siekia šioje srityje reikštis. Nepavydėtinas darbas. Prisimenu, kai tik pradėjau dirbti Vyriausioje enciklopedijų redakcijoje (dabar Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas), apsilankiau K. Daukšo namuose, nes reikėjo patikslinti kai kuriuos terminus (profesorius nedavė savo rengiamo žodyno rankraščio išnešti į redakciją). Gerai žinodamas, ką reiškia rengti žodyną, man, pradedančiai redaktorei, pasakė: *Dirbk ką nori, tik ne žodyną renk.*

Tačiau, sakykim, likimas lėmė, jog teko redaguoti abu *Chemijos terminų aiškinamojo žodyno* leidimus, ir už tai esu dėkinga likimui.

Kokia *Žodyno* kaina?

Mokslo ir enciklopedijos leidybos instituto knygyne (L. Asanavičiūtės g.) – 52,5 Lt, kituose knygynuose kainuos 65 Lt.

Ar turėsime Chemijos žinyną?

Kokiais kitais chemijos srities darbais nudžiugins enciklopedininkai?

Välstybinei lietuvių kalbos komisijai pateikėme paraišką *Chemijos žinynei* parengti. Tai būtų enciklopedinio pobūdžio knyga, kurioje skaitytojas rastų trumpus straipsnius (po 200-500 spaudos ženklų) iš chemijos ir jai artimų sričių. Jau prieš kelerius metus Chemijos instituto mokslininkai, vadovaujami dr. Vilhelmo Skomino – *Chemijos terminų aiškinamojo žodyno* recenzentu, – sudarė vardyną – pavadinimų, kurie turėtų patekti į tą žinyną, sąrašą. Šis žinynas turėtų būti labai reikalingas ne tik chemikams, bet ir farmacininkams, maisto produktų kontrolės tarnyboms, net muitininkams.

Visa tai kartu Zenono Mačionio bei kitų mūsų chemikų darbų įprasminimas. Sėkmės Jums šiame darbe.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas